

- Dimitri Verhulst: Krisztus bevonulása Brüsszelbe (próza) 3
Vass Norbert: Fellegek Flandria felett (Dimitri Verhulstról) 7
Vasadi Péter: Só, A Madár, Kísértés (versek) 11
Szénási Zoltán: Kontempláció és extázis (Vasadi Péterről) 13
Zalán Tibor: Délelőtti töprengések, Téli amfiteátrum (versek) 23
Sigmond István: Élet a gesztenyefán (próza) 25
Vaszilij Bogdanov: A párizsi füzetből (versciklus) 29
Hegedűs Gyöngyi: anyák napja, imágó, aura (versek) 35
Onagy Zoltán: A gyilkos Duna (próza) 37
Fellinger Károly: Esti kérdés, Az (versek) 47
Polák Péter: szuperhúr (vers) 48
- Bucsi-Kovács Anikó: Nájlonblúz és lakktáska
(Tóth Krisztina: *Akvárium*) 49
- Reichert Gábor: Az emberélet útjának felén (Háy János: *A mélygarázs*) 52
Zsurzsán Anita: Divat a magyar (Fehér Béla: *Kossuthkifli*) 56
- Uri Asaf: Tatatókert, Ovális és antik, Anyanyelv (prózaversek) 58
Burns Katalin: Betegségem Akbárnál (próza) 59
Varga Zoltán Tamás: Megígért tenger (vers) 67
Galántai Zoltán: A fazekas meséje (ksipróza) 69
Gál Ferenc: Ház körüli munkák IV, XVII (versek) 71
Gergely Bori: ékezetek nélkül (vers) 73
Kurdy Fehér János: Az agy-jelenség installációja
(Botond posztumusz tárlata) 74
Az élet, egy kultúra valamelyes teljessége
(Beszélgetés Tillmann J. A.-val) 79
Csendes Toll: Az út és a cél? (Tillmann J. A.: *Más-világi megfigyelések*) 86
Jász Attila: üres dal, Satie-metafora (versek) 88
Papp Máté: Esernyő nélkül (Avagy Erik Satie sziluettje) 89
Patti Smith: Tarkovszkij (dalszöveg) 92
Turányi Tamás: Ezüst-zselatin elégia, Alef Kids,
Quantum satis (versek) 93

A borítón és a lapzárókon Botond művei

E számunk szerzői:

Asaf, Uri költő, festő, fordító (Bp.), Bogdanov Vaszilij költő (Marosvásárhely), Bucsi-Kovács Anikó kritikus (Tatabánya), Burns Katalin író, zenész (Bp.), Csendes Toll kultúrindián (Tata), Fellinger Károly költő (Jóka), Galántai Zoltán író, technikatörténész (Bp.), Gál Ferenc költő (Szentendre), Gergely Bori költő (Bp.), Hegedűs Gyöngyi költő (Bp.), Jász Attila ismeretlen vidéki költő (Tóvároskert), Kurdy Fehér János író (Kosd), Onagy Zoltán író (Esztergom), Papp Máté kritikus, fordító (Kecskemét), Polák Péter költő (Onga), Reichert Gábor kritikus (Tatbánya), Sigmond István író (Kolozsvár), Szénási Zoltán irodalomtörténész (Tatabánya), Tillmann J. A. filozófus (Bp.), Turányi Tamás költő (Bp.), Varga Zoltán Tamás költő (Bp.), Vasadi Péter költő (Bp.), Vass Norbert kritikus (Kaposvár), Verhulst, Dimitri író (Brüsszel), Zalán Tibor költő (Bp.), Zsurzsán Anita kritikus (Bp.)

Úgy tartják, nem árulkodik valami nagy mesterségbeli tudásról, ha egy történet az időjárás leírásával kezdődik, és tulajdonképpen értem is, hogy ez a gondolat honnan ered. Most azonban mégsem tehetek mást – és higgyék el, minden lehetőséget fontolóra vettem –, mint hogy beszámolómat azzal a jelentéssel kezdjem, hogy egyáltalán nem

esett az eső azon a reggelen, amelyen kitudódott, hogy Krisztus hamarosan Brüsszelbe látogat. Inkább olyan semmilyen idő volt, mint amilyenre Belgiumnak kizárólagos joga van, és amely az országot igen előkelő hely eléréséhez segíti az antidepresszánt szedők világranglistáján. Aki érkezett már repülővel fővárosunkba, annak ismerős a kép: a gyapjas, vattacukorszerű, laza bárányfelhők összetömörülnek, ahogy a gép közelít az országhoz és komorrá válnak, ha megkezdődik a leszállás. Sűrűn és sötéten nehezedik a felhőtakaró a leszállópályára, hogy már a látványa is rögvést kiszívja a hazaérkezőkből a nyaraláskor feltöltött energia jó részét. Rázkódva fúrja át magát a gép a sűrű ködön, egy hang franciául az utasok fülébe bújja, hogy be kell csatolni a biztonsági öveket, egy másik, határozottabb hang ugyanezt flamandul is elismétli, sikertelenül álcázott löweni akcentussal. Hosszú heteken át tartó esőzés várható. Az ember minden egyes alkalommal újra meglepődik, hogy milyen alacsonyan száll már, mire meglátja végre a talajt, és hogy mennyire részletesen tudja tanulmányozni a kerteket, ahol a trambulinok mellett használatlanul díszelgnek az úszómedenceként szolgáló nagy, kék levesestálak, a sorházak láncolatát, gazdagék kocka alakú villáit az őket körülvevő, kifogástalanul nyírt sövénykerítésekkel, a környéket, ahol riasztóberendezés öröködik gyermek és család élete felett. Az ég tehát felhős, de az eső nem esik. Nincs se meleg, se hideg, az ég se nem szürke, se nem kék, ez mindenesetre nem tartozik az évenkénti kétszáz esős nap közé, amit az átlagok szerelmesei előszeretettel emlegetnek. A szél onnan fúj, ahonnan szokott – délnyugatról –, nem túl erősen, de ahhoz ép eléggé, hogy a lusta kerékpáros mégis inkább a tömegközlekedés gyászos hangulatát válassza.

Ilyen időnk volt tehát azon a bizonyos reggelen, amikor a hír kitudódott, és ezt nem volt nagy kunszt előre megjósolni. Nem esett, szeretném megismételni, egyáltalán nem, még egy kósza esőcseppecske sem hullott

Dimitri Verhulst 3

KRISZTUS BEVONULÁSA BRÜSSZELBE *

a kétezredik évben,

kissé döcögősen

a földre. De mivel e királyság lakói nem tudnak meglenni az esernyők biztosította névtelenség fedezéke nélkül, ezért ki-ki egy képzeletbeli ernyőt tartott maga elé: egy gubót, egy lélektani határvonalat, egy, az embereket egymástól elválasztó falat, hogy még véletlenül se kelljen kapcsolatba kerülnie senkivel. A kamaszok hálásan rejtették nehezen viselt önmagukat a menő edzőruhára varrt kapucni alá, vagy az mp3-lejátszó fülhallgatóját dugták mélyen a fülükbe, hogy el legyenek zárva a világ éktelen zajától. Az összes járművön, minden vonalon, mind a föld alatt, mind a föld fölött, a Gare du Nord és a Foyer Schaarbeekois között, a Berchem Shopping és az Anderlechtsepoort között, a Montgomery és a Gare de l'Quest megállója között, mindenhol sms-ek írogatásával voltak elfoglalva az ingázók; a kapcsolatteremtésnek e formája mögé bújtak, hogy elkerülhessék a beszélgetéseket. Az arcokat újságok takarták, az orrok kifelé mutattak, párás foltot hagyva az ablakon. Még jó, hogy időnként gyerekordítás hallatszott fel egy-egy babakocsiból vagy megszólalt a jelzőcsengő, hogy figyelmeztesse az utasokat a megállók közeledtére, az ember máskülönben mélységes megvetéssel szemlélte volna ezt a süketnéma jelenetet.

Akik úgy tartják, hogy véletlenek márpedig nincsenek, azok jelet láttak abban, hogy a város talán legismertebb lakosa, idősebb Pieter Bruegel, gúnynevén Szaros Peti a Biblia legismertebb tornyának a megfestésével biztosított helyet magának a művészettörténetben. Brüsszel ugyanis előszeretettel hasonlította magát a bábéli toronyhoz, mert a városban uralkodó nyelvi kavalkád igencsak megnehezítette a működését. A falak mögött a világ összes létező nyelvén imádkoztak, álmodtak, hajigáltak tányérokot és szeretkeztek a világ minden tájékáról érkezett emberek. Vonaton, buszon, villamoson azonban a hallgatás volt a fő kifejezőeszköz. És csak kevesen merték bevallani, hogy boldogan tartózkodnak olyan helyen, ahol az emberiség minden változata képviselve van. Ez ugyanis minden született bunkónak olcsó kifogást szolgáltat arra, hogy megbújhasson az anyanyelve nyújtotta fal mögött.

A belvárosban hiábavaló lett volna egy mosolyra vagy egy köszöntésre vadászni, kivéve persze, ha az embernek egy eladóval akadt dolga, aki még a barátságosság szintjére is hajlandó lealacsonyítani magát, csak hogy a nyár végére már divatjamúlt árujától megszabaduljon. Mindenki rohant, és az állandó rohanás az udvariasság összes formájának útjában állt; a „kérem szépen” használata időpocsékolásnak számított. Aki ép bőrrel szándékozott hazatérni, az jól tette, ha abból indult ki, hogy senki emberfia még egy nyomorult ajtót sem fog nyitva tartani előtte.

Ezek az egyének, mihelyt visszatértek saját otthonuk melegébe, rögvest számítógépük elé kuporodtak, hogy álnevük mögülről mérget fecskendezzenek mindenféle blogokon. Népcsoportokat köptek pofán, trágár

szavakkal dobálóztak, akár fenyegetésekkel is fűszerezett gorombaságokat vágtak azok fejéhez, akik a gondolkodásra alapozzák a nézeteiket. De a fizikai realitás síkján szövegbuborék nélküli képregényfigurák voltak ők, akik a nagyvárosi tömegjelenetben kiválóan játszották a statiszták szerepét.

Nem esett az eső – már ha nem az arcokról olvassuk le az idő-
járás. A hétköznapi, elázott, posványos, otromba arcokról.

5

Jézus jövetelének a híre – amit mindenféle meggyőződéstől idegenkedve sem tudok másmilyennek minősíteni, mint örvendetesnek – az irodanegyed és a bürokrácia üvegkatedrálisaiiban jutott el legtöbbször hozzánk belgákhoz, a gallok legbátrabbikaihoz, amikor a sokadik passziánszot elunva, mélyen összeráncolt homlokkal az egyik híroldalt böngésztük, miközben ceruzánk végét rágcsáltuk, hogy alapos koncentrációt mímelve félrevezessük a főnökünket. Ott volt a hír, egy világcsúcs-megdöntésre rendezett hotdogevő verseny és egy szüntelenül figyelemmel kísért énekesnő féktelen viselkedéséről szóló híradás közé eldugva. Jézus Krisztus Brüsszelbe érkezik idén július huszonegyedikén, a forrás megbízható, bár ismeretlen, de hogy Ő el fog jönni, az kétségtelen, további híradás később.

Az a derűs nyugalom, amellyel ezt a hírt terjesztették és olvasták az emberek, éppen olyan csodálatos volt, mint maga a hír. Igaz, hogy a társadalom nagy mértékben szekularizált volt, de Istenben azért még mindig jobban hittek az emberek, mint az újságírókban, akik az idő múlásával egyre kevesebb aggállal írták tele a lapokat. A firkászok a szavak számából ítélve nagyobb jelentőséget tulajdonítottak egy-egy televíziós kvízműsornak, mint mondjuk a szudániak nyomorúságos helyzetének, a véleménynyilvánításra szolgáló hasábkokat pedig olyan celebekkel írták tele, akik nem feltétlenül véleményük fontosságának köszönheték hírnevük jelentőségét. A hírlapírók a „szexis” jelzővel kokettáltak, a szót politikusra és kötvényre egyaránt használva. Az újság elején erkölcsi kötelességérzetből egy környezetszennyezésről szóló cikket helyeztek el, a lap végén pedig szégyentelenül reklámozták a felkapott, távoli paradicsomokba vivő, kerozinfaló repülőutakat. Ha a világból már elégük volt, akkor felkértek egy kutatóirodát, hogy készítsen egy statisztikát, amelyből az olvasó megtudhatta, hogy a vallonok több időt töltenek a konyhában, mint a flamandok, amivel az újság azt sugallta, hogy itt két teljesen különböző, sajátos DNS-struktúrával és gondolkodási móddal rendelkező néptörzsről van szó. Az újságírók jó híret azonban az ásta alá végleg, hogy mindent kritikátlanul bevettek és terjesztettek. Egy feltűnést kereső fiatal filmesnek mást sem kellett tennie, mint egy sajtójelentést elküldenie, amelyben az állt, hogy a legutóbbi filmje elnyerte az Arany Tapsmétert a híres

Új Forrás 2013/8 – Dimitri Verhulst: Krisztus bevonulása Brüsszelbe (a kétfeszedik évben, kissé döcögősen)

Szarajevói Filmfesztiválon, és másnap már meg is jelent a hír tizennégy, magát függetlennek és minőséginek tartott napilapban. Így hát valóban, miért is izgatott volna fel minket Jézus jöveteleének a híre?

6 Nem emlékszem rá, hogy bárki is felpattant volna a székéről az irodában aznap délután. Senki nem tört ki hangos nevetésben, pedig mégiscsak könnyen pompás tréfának vehettük volna a hírt, egy hívő lélek nem vetett keresztet, nem törték meg örömkialtások a nyomtatók és másológépek bánatos búgását. Sőt, még a dohányosok sem, akik – mint közös ellenség, megszegyenítésre és kigúnyolásra ítélt, gyenge akaratú emberek – szüneteiket a Közegészségügyi Minisztérium jóvoltából testületileg az utcán töltötték, még ők sem hozták fel beszélgetésük tárgyaként ezt a mégiscsak különleges tényt. A főnököt természetesen abban a tévhitben kellett hagyunk, hogy csakis a számlaadatokkal foglalkozunk, a fizetésünk azért biztosítva legyen. Emellett, igen, talán az is lehet, hogy nem egészen hittünk a szemünknek, féltünk, hogy elnéztünk valamit, arra vártunk, hogy egy nálunk bátrabb valaki vállalja a nevetségessé válás kockázatát azzal, hogy fölteszi a kérdést: „Hé, emberek, ti is olvastátok, hogy Jézus Krisztus...?”

Mindenki némán olvasta a hírt, és diszkréten megtartotta magának.

Esett viszont az eső, amikor aznap este kiléptünk az irodából. Mondhatni zuhogott. Ez azonban nem látszott meg az embereken. Az esernyők csukva maradtak, és nem csak a taknyos kölykök ugráltak pocsolóyából pocsolóyába. Az autósok megállapították, hogy elfelejtettek dudálni, mint az idióták, mégis eljutottak a Wet utca túlsó végére, ráadásul a kocsit sem törték össze. A villamoson egy nő hirtelen így szólt, fennhangon: „Nous sommes des passagers, nous avons besoin des mots des autres”, mert az újságban éppen ezt olvasta, és ez annyira megtetszett neki, hogy úgy érezte, muszáj a mondatot ki is mondania. Lényének egy darabkája mintha szabadkozni akart volna emiatt a hirtelen cselekedet miatt, megszokásból, de túl későn, mert a szavak már áttörtek az ingázók letargiáján, amit a nő örömmel észlelt.

Én magam a sarki virágárusnál egy csokor virágot vettem a feleségemnek, fehéret, hosszú idő után először, afféle fellángolásból, amivel leginkább saját magamnak hoztam a tudomására, hogy ezek szerint szeretnék még energiát fektetni hervadozó kapcsolatunk újjáélesztésébe.

(Fordította: Rozgonyi Piroska)

*A mű magyar nyelven az Európa Kiadónál fog megjelenni.

Dimitri Verhulst? Csendre vágyó haláltánc-koreográfus. Fásult mizantróp, magából is gúnyt űző pimasz provokátor. Afféle kedélyes pesszimista. Az árnyak türelmes fényképésze, aki a káosz nyomorúsága felől jött, a renndel kapcsolatban ezért eleve

gyanakvó. Elméje sötét-kamrájában összefüggő, tömény fénytelenység lakik. Ott hívja elő csontig hatoló, lírai felvételeit. Belemárt pár sós kekszet a híg belga sörbe, aztán

– nyelvén a kesernyés utóízzel – emlékezni kezd. Szeme sem rebben, míg mesél, száradó fotópapírrajróól mégis mintha könnyek peregnének a labor hideg kövére.

Regényeit a szociológus feszült figyelme és kíváncsisága hatja át, bár azért a faarcú objektivitás álcaja mögül pár tehetetlen kiáltás is áthallatszik mondatain. Narrátora – akár egy fotóriporter – bármennyire közel merész-kedik is tárgyához, a legvégsőkéig őrzi a külső (üveg)szem higgadságát. Tudósítson bár a pokol legmélyebb bugyraióról, akkor sem ront meggondolatlanul a lángok közé. Megmenteni? Kissé naiv dolog lenne azt gondolni, hogy sikerülhet – fogalmazza meg a *Problemszki Szálloda* című, első magyar nyelven is megjelent könyvének elbeszélője, egy haldokló gyerek fotózása közben. Pár oldallal később aztán nekilát, hogy legjobb tudása szerint örökítse meg önnön haldoklásának állomásait is.

A *Problemszki Szálloda* Európa erődjének ostromlóiról szól. Azokról – így Verhulst –, akiknek a legkevésbé sem tanácsos szóba hozni a Föld felmelegedését, elvégre telente egy konténerbe bújva próbálnak megpattanni a kontinensről. Ehelyett rendszerint e földi siralomvölgyből sikerül csak meglépniük, hiszen említett konténerek nem valami kényelmesek, s a klímájuk sem túl kellemes. A regény az arendonki központban játszódik, ahol Verhulst egy menekültekről szóló cikk előkészítéseként maga is eltöltött néhány napot. A megrendelt beszámoló el is készült minden bizonnyal, hogy tapasztalatairól aztán – a riport és a szociográfia műfaji elemeit alapvetően megtartó – nagyobb kompozícióba szervezve is beszámoljon az író.

A *Problemszki Szálloda* minden fejezete a lankadt létről szóló eleven közelkép. A szerző nem lő tekericsnyi portrét a központ minden lakójáról, helyette jól megválasztott, pontos kivágással dolgozik. Szűk háttér előtt, rövid záridővel fotózza a szűk cellákban összezárt nőket és férfiakat. A központot afféle purgatóriumként írja le. Eltévedt, a zavarosból kihalászott testek számára fenntartott tisztítóútként, ahol komoly hiánycikk a forróság. Lét és nemlét között veszteglő senkiföldje-tutajként. Fedélzetén azok várnak

Vass Norbert 7

FELLEGEK

FLANDRIA FELETT

bebocsátásra, akik jobbnak láttak felégetni maguk mögött mindent, s egy illékony ígéret reményében kelni útra, de az élet lehetősége több ezer kilométer leküzdését követően sem került hozzájuk közelebb. Pecsétnyomásnyi vagy tengerszorosnyi messzeség választja el tőle őket. Szóval várnak, 8 s közben próbálnak a rettegésről elfeledkezni.

A menekültközpont a kóma. A tökéletes mozdulatlanság és legvégletlenség. A szavak nélküli – sóhajtott, kiizzadt, falra mért ütésbe beleadott – fájdalom. Lakóinak a távollét és a messzeség a társa. Hiába mosdanak egyforma szappannal, a zuhany alatt mindenki különböző nyelven sír, nem csoda hát, ha nem csak egymást, de a nekik küldött hivatalos leveleket sem értik.

A központban nincsenek hangszerek. Élesebben hallatszik így minden nyögés és sikoly. Olykor a rádió serceg, hogy megfulladt, megfagyott, halálra zúzott menekültek hírére hozza.

De legyen bár részük mindenütt a megaláztatás, nézzék őket levegőnek, vagy az embercsempészet szűk csatornája felhalmozta haszontalan hordaléknak, ezek a vakmerő emberek – ki tudja, honnan merítve erőt – az őket nem egyszer arcul csapó életbe kapaszkodnak mégis. „(A)z öregek, mint aféle örök stafétabotot, már továbbadták az életet, melynek értelmét ugyan nem ismeri senki, de amihez még e legnagyobb reménytelenségben is makacsul ragaszkodunk – hiábavalóan, semmivégre” – olvassuk később Verhulst önéletrajzi ihletésű, *Semmivégre* című könyvében. A menekültek tehát trükköket és praktikákat eszelnek ki, s remegve sorsuk jobbra fordulásában bíznak. Nemigen maradt már semmijük, vágyaik csak, „mert az álmok kevés nyersanyaggal is beérik”. Godot-ra várnak, bár fogalmuk sincs, merre vezeti majd őket.

Verhulst – ez a bohókás anarchista – rögzít, nem érzeleg. Fegyelmezetten beszél, szigorúan szerkeszt. Egy-egy pillanatra kapcsol csak lámpát a cellákban. Pont annyi fényt enged így regénye lapjaira, hogy láthatóvá váljanak a tragikus élettörténetek kontúrjai. Eleget mutat, egy kockával sem többet. Azt már úgysem tudnánk befogadni. Hogy érthetnénk meg például, mi játszódik le egy megerőszkolt lány fejében, aki maga veri agyon születő gyermekét, így állva bosszút az őt megbecstelenítő férfin? Vagy el tudjuk-e gondolni, mit jelent a vallási tolerancia egy rosszul világított, szűk lépcsőházban, ahova reszketőket és kiutasítottakat tereltek össze? Megértenünk nem kell. Nem is menne talán. Ettől aztán kutyául érezzük magunkat. Dühösnek és erőtlennek egyszerre. És hallgatunk, mint a menekülttábor nyikorgó vaságán egymáshoz bújó két test.

Az otthontalanok táborhelye után Verhulst – *Semmivégre* című regényével – szülőfalujába, egy észak-belgiumi kistelepülésre tér vissza. Oda, ahonnan a szép vagy elmegy, vagy ott pusztul. A nagyanyja házában élő kis

Dimitri ragadja magához a szót, aki apjával és annak három testvérével osztozik a szűk szálláson. Befuccsolt kapcsolatok, konzervkaja-maradékos bajszok, hányás marta szőnyegek és eldobált csikkek veszik körül. A kocsmában arrafelé az időjárás helyett a tartásdíjról cserélnek eszmét a férfiak.

Kiszámítható minden napjuk, készületlenül éri őket mégis valahány. 9
Ki unalomból, ki hagyománytiszteletből szokott rá a piára. Szégyellik életmódjukat, eszükbe sem jut viszont, hogy változtassanak rajta. Hiába szorítunk értük, nem menekülhetnek. Makacs kreativitással kapaszkodnak a talajtalanságba. Az összetartozás számukra az önpusztításban fejeződik ki és tulajdonképpen ezzel is fejeződik be.

Verhulst közelről és megindítóan ábrázolja az alkoholizmus sötét líraiságát, a Tour de France útvonalát alkarból és csuklóból „vé-
gigtekerő” szegény ördögök tragikomikus, karikatúraszerű hősiességét. Szívszorító története ezúttal is – akár a *Problemszki Szálloda* esetében – kisformákból épül fel. Amott egymás után járta be a menekültközpont celláit az elbeszélő, s pillanatokra nyitott csak be az ajtókon, ezúttal pedig ahelyett, hogy vége-hossza nélkül mesélne nagybátyjai sörgőzös pokoljárásáról, Dimitri néhány egymástól időben távoli, de egymásra nagyon is hasonlító epizódban mutatja be a delírium által determinált, egyhangú örökjelent. „Az emlékezés az élet üledéke, afféle folyam aljáról felhozott, gyógyhatású iszap” – állítja Verhulst. Aztán hozzáteszi azt is, hogy a múlt soha nem tér már vissza, így az elkövetett hibákat sincs esélyünk helyrehozni. Egy szenvedélybeteg számára persze a jövő sem túl kecsegtető, marad hát a szeszgőzös, nyomorúságos, jobb híján–most, az időt elvégre még egy piás sem tudja figyelmen kívül hagyni. „A víz mélyén megtelik az üres üveg” – szavalja hochhollandul az iráni bevándorló a Verhulst fivérének. Őket viszont Roy Orbison lírája valahogy jobban érdekli ennél.

Verhulst szerint az élet egy olyan aknamező, amin becsukott szemmel, ellőtt lábbal, magányosan és másnaposan kell átvonszolnunk magunkat, s hogy nyomorúságunkat még inkább átéljük, a háttérben – mintegy a kilátástalanság hangfüggönyeként – Roy Orbison dalai szólnak, végtelenítve. Innen nézve az elmúlás igazán megnyugtató kóda, csak hát szerzőknél mintha a halál is kótyagos volna, egy tisztességes balekért tehát nagysokára kopogtat csak. Addig is, vár az egyedüllét. Persze, a magány is lehet örömforrás, jellenthet inspirációt. Az elhagyottság flamand krónikásának írásaiból legalábbis ez tetszik ki. Hiába, „(a) tehetség a trágyadombon virágzik.”

A család intézményével kapcsolatban Verhulst finoman szólva szkeptikus tehát, de nem sokkal derülátóbb a transzcendens ügyében sem. Amikor a sajátja után – az *Elcseszett napok egy elcseszett bolygón* című könyvében – az emberiség gyermekkoráról beszél, egalitárius utópiáját dühös ateizmusba

meríti. Hősei nem a gyengék és a kisémmizettek ezúttal. Az erőszak és a vér történelmét írja. S mert maga megrögzött pacifista, az önmagát felfaló emberiség víziója nem nyugtázza le. Távolabb lép, masináját állványra támasztja, Polaroidok készítése helyett ezúttal mozgóképet rögzít.

10 Míg előbb emlegetett két munkája éles, keserű közelképekből albummá összeálló novellafüzérként tétéleződik, az *Elcseszett napok egy elcseszett bolygón* elbeszélője ködös optikán keresztül szemléli a tőle térben és időben is messzi történeteket. De nem csak a látószöveget változtatja, mintha másik médiumot használna ezúttal. A könyv afféle pesszimista tézisregény, zord zenére komponált sötét homokfestmény. Kemény szavakkal illetett kemény pillanatok katalógusa. Vagy, ha a korábbiakat portrésorozatnak neveztük, hívhatjuk akár agitációs kisfilmnek is. Első pár jelenete megrázó bár, de a felütés okozta sokknak egykettőre véget vetnek a kiismerhető fordulatok. A cselekményt gyilkosságok és bosszúvág, hormonok és intrikák viszik előre. A sötét filippika mögött felsejlő enervált mesélő önnön arcmását is torznak látja. Lehet, azért, mert mielőtt tükörbe nézett, módszeresen teleköpködté azt. Nem leplezett undorral mesél hát e bolygó legveszedelmesebb ragadozójának csetlő-botló kegyetlenségéről, s barbárbabnál barbárbab színéken vezet végig, hogy a civilizációs fejlődés történetét a konstans hatalomvágy jelenvalóságaként értelmezze. Kezdetben persze tanácstalanul vacogunk történelmünk e jégzajlásként való megjelenítését olvasva, a könyv sodrása azonban lelassul hamar, hogy eztán ásítozó aggastyánok lomha húzásainak érezzük azt, ami romlásba rohanó szilaj raftingnak indult. Nagy levegőt veszünk mindenestre, hogy kinn vagyunk végre a vízből, és a mélyben pihenő, tele palackokra gondolunk.

Dimitri Verhulst pedig nem lassít. Új regényével Belgiumba tér vissza, az országba, amelynek kizárólagos joga van a semmilyen időjáráshoz. Ablaka előtt e pillanatban szivar alakú felhők vonulnak el. Vagy loncsos kutyáknak látszó fodros bárányok. Esetleg „gyapjas, vattacukorszerűek”. Netán flamand fátylak. Nem tudom pontosan. Arról viszont meg vagyok győződve, hogy ott vannak. Ha nem, hát Verhulst szippant egy slukkot kézzel sodort cigijéből és maga fújja az égre a búvalbaszott balsors morbid és boldog fellegeit. Elmosolyodik kicsit, s leüt pár betűt a billentyűzeten. Mégis van kiút.

Nem azt kérdezzéti, ... mit kell tennie, hanem a 'mi történik'-re figyel.

(Máthé Andrea: *Útvesztőben, Vigilia 2006*)

Alig aludt el, éberem
ébred. Vérszilvafa ágát
verdesi szél az ablak-
üveghez. Hívja az asztal,
odaül. Ellepik nyomban
a kérdések: Hogy bírod
ezt? Mit. Hát az egészet.
Nézi az arcát. Hallgat.
Nincs mit mondania.
Ez jele annak: érik a
válasz. Amikor nem képes,
akkor tud igazán: ha fáj
az egész, elég jól viselem,
mondja... Szétszórva a részek,
mint fák alatt tobozok;
látványnak hevenyészett.
Nem félsz, hogy... De. Nem
vagyok isten. Bajjal jön
a remény. Asztalra tette
valaki tányérkában a sót.
Nézi. Nézi sokáig. Tessék,
vegyetek... Te nem szoktál?
Én már sóztam előtte.
Van só nálatok mindig?
Van... Csak úgy mondod?
Nem mondok semmit csak úgy.

Figyelj: szeretem őt. Így
kezdődött, így fejeződik be.
Azt se tudtam, ezt se fogom
tudni... Megszöknek a részek.
Nem marad semmi utánuk.
Mindenki egész. Ha szökik,
részekre szakad. Vége.
Megölel a barátom.
Kikísérem. Éjszaka van.
Levegőzöm. Mekkora Igen
várakozik ebben a csöndben.
Nekidől a hűvösödő falnak.
Befelé indul. Mint egy vén
terrier, caplat utána az éj.
Nincs egyedüllét. Nincs.

12 A MADÁR

Folytonos szent röpülésben
közeledsz, távolodol.
Úszol előttünk, bennünk
az örök hajnal elébe.
Semmi szárnyvég-billentés,
suhogó csöndben megjön
a hatalom, nincs mása,
árnyéka sincs, nem
surrán át a világon, csak
ami ennél határtalanabb,
a lélek bevetett földje
fölött lebeg, nem
égy, maga hordja
hátán a lakott eget,
mikor már lakhatatlanok
az oduk is, szárnyain
az áldás, ének, imádó
hangfolyam öntözte
búzakalászosokban az élet,
s lángokban öröm;
honnan jön a felejtés,
füsttelenül oltva ki
belőlünk a sötétet?
Pernyevihar kavarog a
kétfelé tárt ragyogásban.
Ekkora nagyság s szellem
nem ütközhet bele látásba.
Szárnyaival betakarja a
Kozmoszt. Kozmoszokat.
Ő teszi örökké, mi nem az.
... Isten átvonulása vagy,
szerelemtől ittasan, te
Madár, törvény tollazatú.

KÍSÉRTÉS

Arra ne hallgass.
Szavai, mint egy-
-egy krokodil, partról
meglátva vízben a hátad,
becsusszan a nádasba,
s megközelít,
nesztelenül.

Vasadi Péter költészetében már a hetvenes-nyolcvanas években létrejöttek azok a duális struktúrák, melyek a versek fiktív világát alakították. Ennek meghatározó ellentétpárjai: én és te, kint és bent, fent és lent, fény és sötétség. Ehhez a kettős szerkezethez azonban nem rendelhetők hozzá egyértelmű értékpreferenciák, még akkor sem, ha a Vasadi-versek képi világában a fény-motívum esetenként a transzcendencia megjelenésének kísérőjelensége (például az 1982-es *Hó és madarak* kötet *Fülöp jegyzetei* ciklus *Súlyos fény* című versében), vagy a Lét és a Semmi ellentétének költői kifejezőmódját szolgálja. A Semmi ugyanis Vasadi metafizikai szemléletmódjában nem negatív tényezőként tételeződik, hanem a létezésből elválaszthatatlan, hozzátartozó ontológiai adottságként:

*Van valami. Minden, ami van,
valami. Csak az a minden,
aki nincs, az valaki.*

(Négy para-koan)

A létet, a létezését azonban nem csak metafizikai szinten igenli Vasadi, a létező dolgok mint a jelenvalólét világa, a személyközi és tárgyi interakciók közege éppígy fontos számára. „Mintha azt sugallná – írja a *Mindenki aranyat sejt* kötet kapcsán Báthori Csaba –: az emberi-emberen túli konkordancia a fontos, az az evilágban is elfoglalható pont, amelyben test, lélek és szellem közösen fogják fel a létezését, és képesek igazodni az emberben hordozott isteni kegyelmi rend ösztönzéseihez. Vasadi költészetének egyik legfontosabb motívumához érkeztünk. [...] Vasadi költészete (nyilvánvaló teológiai fölfogása) tagadja annak a sápadt dualizmusnak a sugallatát, mely a tiszta logosz világtól való elkerítésével egyszersmind eleve kárhozottnak ítéli a világot s a történelem folyamán félelmetes igazolásokat keresett magának. Művészetében hiányzik a materialitásnak ez az ivartalanítása.”¹

Komálovics Zoltán az *Innen* című 2000-ben megjelent válogatott kötet kritikájának versinterpretációiban a fentebb jelezett kettősségeknek további poétikai vonatkozásait is feltárja. Értelmezése szerint a Vasadi-vers

Szénási Zoltán 13

KONTEMPLÁCIÓ ÉS EXTÁZIS

Külső és belső térélmények

a kilencvenes évek

Vasadi-lírájában

„alaptermészetéhez” tartozik, hogy a felszín alatti mélystruktúrákat is felépíti, játékba hozza, s ezáltal a befogadó számára mintegy feladatként vagy olvasói kihívásként írja elő az így megképződő „kettős természetnek leleplezését, a látszat lebontását”². A másik kettősséget Komálovics a ver-

14 sekben egyszerre működő centripetális és centrifugális erők révén dinamizált monológok nyelvi-retorikai sajátosságban jelöli meg:

„A centrifugális mozgást az a Vasadi-versekben mindig jelen levő »versmag« (szó, szintagma, mondat) működteti, mely magához rendeli és rendezi a köréje épülő, hozzá közelebb és távolabb álló szövegmozzanatokat. A poétikai elrendezés ezáltal a versben megszerkesztett létbeli elrendezettséget tükrözteti [...] Vasadi versei »középre zárnak«, s igyekeznek a szövegtéren belül tartani energiájukat, éppen e visszafogottsággal hitelesítve önmagukat. Az előbbiekkal éppen ellentétes irányba hat az a nyelvi sajátosság, mely alapvetően mellérendelő szerkezetekben a szöveg újrafogalmazásait végzi el, elsősorban nem a jelentésgyarapítás szándékával, hanem a retorikai gesztus fontosságának hangsúlyozásával: [...] A lazán mellérendelt, elkülönülő kijelentések kifelé mutatnak a versből, ahogy egyre jobban távolítják (egyre asszociatívebben érvényesítik) jelentésüket a vers középpontjától. A nyelvi szerkesztettség kétirányú logikája teremti meg a versek materiális terét, s ebben a szerkezetben bontakozik ki a költői szemlélet etikai-intellektuális irányultsága.”³

Vasadi Péter lírája a nyolcvanas-kilencvenes években Pilinszky mellett saját költői előzményeinek sorában kiemelt helyre állítja József Attila költészetét. Már az 1982-es *Hó és madarak* kötet *Ünnep* című verse jelzi ezt a kapcsolódást, de a következő évtized lírai anyagát értelmező Komálovics Zoltán is pontosan jelzi a Vasadi-költészet énréprezentációjának szoros kötődését a József Attila-lírába ábrázolt élet- és léthelyzethez.⁴ Kint és bent, külső valóság és belső, lelki világ szembeállítására szintén József Attila *Eszmélet* című verséből (is) eredeztethető⁵. Vasadi költői beszédmódjára jellemző, hogy a költőelődeit és -társait, valamint a saját líravilágához közelálló művészeket verseinek ajánlásaiban és a művek főszövegében megidézi, esetleg név szerint megszólítja. József Attilát jellemzően keresztnevével említi a *Mindenki aranyat sejt* több darabjában is. A *Röptetni kéne* című versben az *Eszmélet*ből ismert gyermekkori emléket megidézte: „Mikor a madár vasszálon toporog / s újra lopakodnak attilák szénért / vasútállomásra, küszöbön a baj.” Ugyanerre a József Attila-i részletre vonatkozathatjuk az *Oda kell mennem* záró sorát: „félek én is, attila, a büntetéstől.” A *Sétáló szabadság* szövegszerűen a *Május* című József Attila-vershez kötődik, záró strófája azonban szintén az *Eszmélet* kulcsmotívumait ismétli:

*Ha van bátorsága az éjnek
sötétben hajnalt szülni meg,
majd önfeledten fut a délben,
ki hajnalban épphogy tipeg.*

15

Kint és bent ellentétét, s az ebből kibontott poétika énszemléleti aspektusait leginkább az 1993-as kötet, s a következő, *A viola hatalma* tematizálja, de poétikai konzekvenciái Vasadi Péter későbbi költészetében is meghatározóak maradnak.

A Mindenki aranyat sejt nyitó s a kötet utolsó előtti helyén álló párversei a költészethez való viszonyt már eleve ebbe az összefüggésbe állítják bele. Vasadi kötet szerkesztési elveire jellemző, hogy nyitó versnek mindig ars poetica-érvényű művet választ. *A Bujkások benned*, valamint a címadásával ezzel ellentétező, de a motívumismétlések, illetve a variációk révén is erős kötetben belüli intratextuális viszonyt kialakító *Bennem bujkálsz* adják a kötet poétikai keretét. A valóság és a műalkotás imaginárius világának, költő és költészetnek a viszonyát a szerelmes beszéd frazeológiájával írja le Vasadi, a versek ezáltal mintegy utólag is igazolják Balassa Péter 1986-os írását (*A költészet mint szerelmes férfi*).⁶ Adott azonban egy másik (értelmezési) keret is: a kötet első (*Bujkások benned*) és utolsó (*Utóhang a XXII. zsoltárhoz*) egyaránt kurzívan szedett verse közötti szemantikai kapcsolat révén megalkotódó textuális viszony. A kötetzáró felől olvasva az első verset a megszólított azonos lesz a zsoltárok címzettjével, Istennel, ezáltal a szerelmi frazeológia az előbb hivatkozott verseket, s így a kötet egészét a jegyesmisztika hagyományához köti. Szoros kapcsolódásról azonban ebben az esetben sem beszélhetünk, inkább csak Vasadi költészetfelfogásának transzcendens távlata fogalmazódik itt újra. Ha a kötet záró versét a címben jelölt zsoltárral mint pretextussal olvassuk együtt, akkor viszont két további jelentésaspektus villan fel: a XXII. zsoltár ugyanis egyrészt a passiót előlegző ószövetségi szöveg, másrészt – az előbbivel szoros összefüggésben – az ellenségtől való fenyegetettség érzete fogalmazódik meg benne, ezáltal a záró vers a versbeszélő és a külvilág viszonyának biblikus kontextusban való újrafogalmazására is kísérletet tesz. Ezt erősíti meg a *Négy para-koan* utolsó darabja is, ebben az összefüggésben értelmezve át kint és bent térbeli ellentét:

*Körbevettek engem, mint a tüskebozót.
S te körbevetted a tüskebozótot:
közeped lettem*

Új Forrás 2013/8 – Szénási Zoltán: Kontempláció és extázis
Külső és belső térfélmények a kilencvenes évek Vasadi-lírájában

Vasadi költészetére kezdetektől fogva erős vizualitás jellemző, mely leginkább a versvilág látomásos ábrázolásában ragadható meg. A *Mindenki aranyat sejt* kötet kapcsán Jász Attila a Vasadi-líra vizualitását a film vágástechnikájának párhuzama által értelmezi: „A filmszerűség élménye abból adódik, hogy a profi filmesekre jellemző vágástechnikával egymás után/mellé egymástól távoli, éles és pontos képeket villant, de úgy, hogy összhatásukban erősítsék egymást, és a záróképben kimerevítve felismerhetővé váljék a szándék. [...] A filmszerűség pergésének megfelelően az éles kontrasztok, vágások kiemelkedő hangsúlyt kapnak a kötetben, ami nemcsak Vasadi képszerűségére jellemző, a tartalomra is, mint látható és láthatatlan, illetve kimondható és kimondhatatlan transzcendenciájára, aminek megjelenési formája a köznapis beszédhez közelálló nyelv és a csönd várakozása.”⁷⁷ Vasadi korábbi kötetéből olyan szubjektumszemlélet rajzolódott ki, mely szerint a költő versvilágon belüli pozíciója abban ragadható meg, hogy másként látja a világot, a hétköznapi észlelésnél többet lát meg belőle („a sarokból angyal lép / lassan elő, szelíden előtte megáll” *Jakob előszobája* az 1974-es *Jelentés Babylonból* című kötetből), s a világra irányuló figyelve mintegy a műalkotás létrejöttét megelőző percepciók folyamatként átlényegíti a valóságot („De mintha magától nyílna / az ablak, a tóra kilátok. / És tóparton a pálmafát, / a tömött banánfűrtöket. / Addig nézi őket a szemem, / amíg fölizzanak. Tudom, / a végén foszlik az idő, / mint egy hajókötel. És / villámgyorsan széttekeredik.” *Tányéron az igazság* az 1987-es *Fényromok* kötetből). A korábban kialakított költői látás- és láttatásmód a kilencvenes években újabb mozzanatokkal gazdagodik. A Vasadi-versekben egyre nagyobb teret kap a közvetlen környezet megjelenítése, a versszubjektum pedig a külső és belső világok interakciójának médiumaként szólal meg: „Addig nézem a rózsát, amíg / nem illatozik tőle a bőröm.” (*Esélyeim*). Több vers is leírja az interiorizációnak azt a folyamatát, melynek során a külső valóság az észlelés révén az egész szubjektum világát meghatározó belső valósággá válik. A *Mindenki aranyat sejt* kötet *Kint és bent* című verse világítja meg ennek a belsővé válásnak több aspektusát is: a másik szenvedésének a saját nyelvet meghatározó tapasztalatát („Cvikkerén az ártatlan utolsót / igazít. Mióta látam őt / odalökve a tűzfal elé, / nem használok töltelékszavakat.”), valamint a külső és a belső világ érintkezése révén érzékelhető nyelvi-ontológiai különbségeket:

*Egyre nő szívemben a tér, tágul,
mintha üresség volna, de nem az.
Ami kint van, nem más, mint a színpadi
távlat függélyes rétegei:
síkba szögezzük a világot.*

*Kint mozdulnak a dolgok,
de mint egy kaszavágás,
bent szisszen a hangjuk.
kint ketyeg az idő, de bent áll meg,
s romjaira rátelepszik a csönd.
Benne a dolgok szája beszél
valami tűzről, melynek lábfeje van
és tenyerét összeveri, hogy
üssék föl álmukból fejüket
végre a szendergők.*

17

Ebből az idézetből is látható, hogy a belső világ Vasadi lírai világlátása szerint ontológiailag is elsőbbséggel bír a külső valósághoz képest. „Igéit / mondja bent a béke. / A lét nyelvén beszél.” – olvashatjuk a *Szerelem* című versben is. S habár közvetlen szövegszerű utalást a misztikus hagyományra ebben a költői periódusban nem sokat találunk (ritka kivételként az evangéliumi ördögűzés történetét átíró, a „belső várkastély” jelzős szerkezetével Avilai Terézt idéző *A légiőt* említhetjük a *Mézizű vas* című kötetből), annak a szubjektum-képletnek az eredete, mely a Vasadi-lírában kirajzolódik a középkori himnusz-költészetig⁹ s Ágostonig nyúlik vissza: „Ekkor önmagamhoz irányítottam magamat, s megkérdeztem: »Ki vagy te?« »Ember« válaszoltam. Íme adott számomra a test és bennem lévő lélek, az egyik külső valami, a másik benső. Melyiküket kérdezem Istenemről, akit testileg már mindenfelé kerestem a földtől az égig, ahová csak szemem sugrával elhatolni tudtam? Jobb az, ami benső. Hiszen a test valamennyi hírnöke a bensőnek válaszolt, mert e benső ellenőri és ítéli meg a választ, amelyet az ég, a föld és a bennük és rajtuk lévő dolgok adnak, amikor azt mondják: »Nem mi vagyunk az Isten«, hanem »Ő alkotott minket«. A benső ember ismerte meg ezt a külső segítségével: én, a benső ismertem meg ezt, én a lélek.”⁹

Az ekképpen belsővé tett, a személyiségen átszűrt valóság ismételtlen külsővé válása a vers, a műalkotás születése, ahogyan Vasadi a *Kínéz tengerre ablakon* kötet *Sorrend* című versében írja: „egy szót se írhat sz le anélkül / hogy ne akarná szellemed / előbb a benti nap derül föl / a száj csak azután nevet”. A költészet szubjektivitásának ez a „külső valóság-belső valóság-külsővé vált benső valóság” modellje tehát külön helyet biztosít a műalkotás keletkezését megelőző világnak. A Vasadi-versvilág terei már korábban is jellemzően városi terek voltak, a kilencvenes évek költészetének két további jellegzetes, de egyaránt zárt, lehatárolt térformációját fedezhetjük fel: a kert és a szobát. A kert egyes versekben a hagyományos tájleíró költészethez

kötődve, de a sajátos térábrázolás révén megjelenített természet leírásának témájául szolgál (*Itt ez a kert*), máskor pedig a találkozás, a látogatás terét adja: „Majd egy nagy kertbe lépünk / s megkezdődik a vizitáció. / Tálon viszsük egymásnak szavainkat.” (*A kertet szokni kell*) Komálovics Zoltán

18 korábban már idézett kritikájában a kert-verseket Vasadi költészetének „tematikus tengelyeként” határozza meg, mivel – meglátása szerint – több kulcsvers kapcsolódik ehhez a motívumhoz, s már önmagában széles mitologikus-biblikus asszociációs mezőt nyit: „A kert mint az én és a világ viszonyának kitüntetett helye egyre erőteljesebben leválik az énről, és a bűnbeesés-feltámadás szimbolikus-metafizikai helyévé válik.”¹⁰

Látni kell azonban, hogy a versbeszélő környező világa gyakran a szoba zárt tere, különösen azokban a darabokban, mely a versírást mint tevékenységet tematizálják. Ezekben a versekben a szoba nem elsősorban mint az otthon jelenítődik meg, hanem a magány, az elmélkedés, a versírás tere. Ezáltal lesz a vers keletkezésének korábban leírt három fázisait tekintve a szoba a lélek metaforája, az a zárt tér, ahol a külső belsővé válik. A műalkotás születésének a világ észlelését követő fázisa ugyanis a kontempláció, ez a költői magatartás éppen az alkotás, a bensővé tett külső valóság újraformálása, a percepció következményeinek a levonása révén lép túl a pusztá szemlélődés passzivitásán. Lényeges mozzanata a kontemplációnak a zárt tér, a(z esetenként börtönre emlékeztető) szerzetesi cella egyszerűsége és magánya. Az *Innen* című vers a szobabelső leírása után jut el költészetelméleti konzekvenciáig, a műelőtti szubjektumot megszüntető irodalmiság, a szépség mibenlétének és kimondhatatlanságának nyelvet érintő következtetéseinek megfogalmazásáig:

*e könyvek a lélek zár-
kái, bennük lótuszülésben a szel-
lem. s az önkéntes költői halál fo-
kozatai e verseskötetek. az a konok
matatás a papíron, hogy végre elő-
dörzsöljünk valamit, melynek ne-
ve nincs, és ez sem valódi:*

A vers következő soraiban a belső világ határa (a fiktív) térben és a versszubjektum önszemléletének viszonyrendszerében is kitégülni, a továbbiakban pedig ennek az önszemléletnek a teológiai előfeltételezettsége is problematizálódik:

*a tó hűvöse ben-
nem, mélysége a tükrön fölsötétlik
s fordulva visszamerül. talán ez a
tó vagyok én. s nem a nevem. nem a
húsom. bár ez a hús érvnek különös
. húsába isten belehalt. nem vette
pedig könnyen a dolgot.*

A vers születése más versekben is összekapcsolódik a bezártság, a körülzárt-ság érzésével: „bekerít szorosan »ő«-ként az »én«” (*lent s fönt, kint s bent*), a költő-lét éppen ezáltal válik az autentikus emberi lét („ég s föld közé la- / pított szendvics-lét” [*Ha elkezd nőni a fű*]) eminens megvalósulási formájává.

A *Mindenki aranyat sejt* utáni kötetekben kint és bent ellentétének összefüggésében egyre inkább előtérbe kerül az időbeliség kérdése, a *Kinéz tengerre ablakon* kötet nyitó versének címe is jelzi ezt a szemléleti változást: *Idő, időtlenség*. S ha a hagyományos dualista szemléletekre jellemző redukált értékrendszer nem is jellemző Vasadi Péter költői világszemléletére, ebben az esetben mégis azt tapasztaljuk, hogy – negatív-pozitív értékvonatkozások nélkül ugyan, de – a külső valósághoz az immanens időbeliség, míg a belsőhöz az időtlenség attribútuma kapcsolódik. A *viola hatalma* kötet *Mesterség* című verse például az arisztotelészi értelemben *tekhneként* felfogott művészet létrehozását a következőképpen határozza meg: „Mint asztalos a széktámlának, / görnyedj fölébe az időnek. [...] Hajlítsd az idő belső ívét, / két végén enyvezd hozzá az / időtlent.” A vers tehát idő és időtlen közelségében születik, ahogy a Pilinszky Jánosnak ajánlott *Utazás egy sírhoz* című vers nyitó kérdése megfogalmazza: „Ki hitte volna: ilyen közel van, egymástól / mikro-ujjnyira / idő s időtlenség?”, s így lehetséges, hogy „szöveg tükrén a pillanat / sugárzik, mint a Nap” (*Egy kritikusnak*).

Az időbeliségnek másik, de Vasadi Péter költészetszemléletével szorosan összefüggő aspektusa a szerelem, a szeretett másikkal való viszony ábrázolásában ragadható meg. A hetvenes-nyolcvanas évek Vasadi-lírájának zárt univerzumát a művön kívüli valóság felől elsőként a nő alakja töri át (példaként említhetjük a *Piac* című verset a *Hó és madarak* kötetből), a kilencvenes években ez a kapcsolat finoman átpoetizálódik, a szerelmi lírának egy sajátos változatát alakítja ki: „kötő- / féken vezetjük – egyik oldalon / ő, másik oldalon én – az időnket; / rajta ül, nyeregben a szerelmünk.” (*Köszöntő*) Amennyire igaz Vasadi Péter költészetére, hogy a „hang, a magatartás egésze az, ami szerelmesen függeszkedik (vágyakozik, szomjazik) az Egészre”¹¹, annyira igaz az is, hogy a szeretett nőhöz fűződő viszony az *amor*

sanctus középkori hagyománya felől is megérthető¹² költői megjelenítése által válik részévé ennek az Egésznek.

Az a kontemplatív költői magatartás, mely Vasadi Péter költészetét jellemzi pontosan leírható a sztoikus és epikureus lelki gyakorlatok 20 kereszténységben is továbbélő tradícióját értelmezve. Pierre Hadot Michael Foucault-val vitázva a *Megjegyzések az „önkultúra” fogalmához* című írásában kifejti, hogy a sztoikus és epikureus írásgyakorlatoknak nem az az elsődleges céljuk, hogy általuk a gondolkodó megalkossa saját szellemi önazonosságát, sokkal inkább ezzel ellentétes folyamat játszódik le: „[A] többi lelkigyakorlathoz hasonlóan az írásnak is az a szerepe, hogy megváltoztassa, egyetemessé tágítsa az én, az önmagasság szintjét. Ebben a gyakorlatban, melyhez magány szükségeltetik, az a csodálatos, hogy lehetővé teszi az értelem egyetemességének elérését az időbeli és térbeli korlátok között.”¹³ Vasadi Péter költészetének intellektuális vonása a gondolkodói magatartásnak éppen abban az interpretációjában ragadható meg, melyről egy másik írásában szintén Hadot értekezik. Véleménye szerint a világ észlelésének esetlegessége a mindenkori ember alaphelyzete, ahhoz, hogy az embernek saját világa legyen, az észlelt világot át kell alakítania, emberivé kell tennie. A viszályok, társadalmi rítusok, hagyományos értékek azonban éppen a világot takarják el az ember tekintete elől. A „bölcesség éppen abban állt – írja Hadot –, hogy az ember új módon látja a dolgokat: elszakad az emberi, túlságosan is emberi világtól és késznek mutatkozik a világ mint világ megtapasztalására.”¹⁴

Én és világ viszonyát Vasadi Péter lírájában nem csak a költői kontempláció példájával jellemezhetjük, a valóság percepciója esetenként a belső elmélyedéssel ellentétes irányú reakciót is kivált, ezt pedig leginkább az eksztázis fogalmával írhatjuk le. Költészete számtalan szépirodalmi, képző- és zeneművészeti utalást tartalmaz, melyek nemcsak saját költészetének kontextusát tágítják ki, hanem a műélvezet lírai kifejezésének példájával is szolgálnak. Vasadi művészetfelfogásában mégsem kerül egymást kizáró ellentétbe magas és alacsony kultúra. A *viola hatalma* kötetben több olyan ódai hangvétellű verset is találunk, melynek kiváltó forrása a kortárs könnyűzene, Phil Collins („*Ó-ó má-áj lájff*”, *Phil C. fájdalom, esőben*), Duke Ellington (*Ellingtonnak*) vagy Simon és Garfunkel (*Nem az erőszak erős*). A zene által kiváltott eksztatikus hatást fejezik ki ezek a versek patetikus emelkedettséggel. Ebben az esetben azonban a pátosz nem iróniát takar:

*A hangszerelt jajok körülszegik
hiányodat. Harap, harap a vágy
magába mélyen. Pattan a húr, s
fölkunkorodva semmibe kapar.
Vagy hang szakad? Söhajtozik
az esőt csöppig elnyelő föld.
A kórus kitart még kétfelől
az este sötéten összeleng.
Töredezik a naplemente.*

21

Bármennyire is periférikusnak tűnnek ezek a darabok Vasadi költészetében, mégis világszemléletének lényeges mozzanatát világítják meg: a valósághoz való szenvedélyes viszonyát, s azt kiszámíthatatlanságot, mellyel a dolgok a szemlélődő embert meglephetik azzal, hogy kiszakítva közvetlen tárgyi környezetéből saját létszintjénél magasabb szféra, a valóság megtapasztalásának egyetemes módja felé emelik. Hasonlóan ahhoz az élményhez, melyről a költő egy templomi giccses Jézus-szobor által kiváltott hatás kapcsán beszámol: „Én láttam totál giccses egy kis templomban. De az a giccs mert mindenem felül giccs lenni. Hatszáz rózsafüzér volt a Krisztus-karon. Az már nem giccs. A kicsi, az nagy Krisztus szemében, a nagy pedig kicsi. Ott volt ez a Krisztus-szobor, édesen mosolyog. »Jaaaj!« – mondtam, amikor beléptem. Aztán megálltam. »Micsoda?! Hát, ezek műanyag rózsafüzérek. Na, de nem tudja összecukni a kezét, mert tartania kell a zarándokok ráaggatott rózsafüzéreit.« Rögtön kilobbant belőle, hogy ez a bűnbánat hatalmas szelleme.”¹⁵

Vasadi Péter költészetében a kilencvenes évekre egyre világosabban kirajzolódik: a költői önkifejezés csak azáltal lehetséges, ha a külső valóság s vele együtt az önmagát mint a jelenvalólétet megtapasztaló szubjektum bensővé, nyelvilleg artikulálható élménnyé válik. „Vasadi számára a szó a költészettel azonos – írja Bárdos László –, s amiként a költészetért a metafizikai létezőmód kezekedik, a szó sem egy jelrendszer eleme, függője, tartozéka, hanem a végső jelentés egyedüli, megszentelt képviselője: nem jel, hanem jelenlét. Magának a lényegnek, a magánvalónak, a közölhetetlennek a mégis-jelenléte. A szónak élete van, nemritkán épp születésekor világít rá a vers; de további léte is drámai folyamat, minthogy a hamis beszéd közegében kell megküzdenie önazonosságáért.”¹⁶ A Vasadi-verset is felfoghatjuk tehát az önteremtés nyelvi műveleteként, azonban – s ebből a szempontból költészete valóban tradicionálisnak tekinthető – a költői önteremtés tétje túlmutat a szöveg immanens nyelvi horizontján.

Új Forrás 2013/8 – Szénási Zoltán: Kontempláció és extázis
külső és belső térfélmények a kilencvenes évek Vasadi-lírájában

¹ Báthori Csaba, *Kitartani a kérdések között: Vasadi Péter: Mindenki aranyat sejt, Műhely*, 1994/1, 55.

² Komálovics Zoltán, *Az irány semlegesítése: Vasadi Péter: Innen, Új Forrás*, 2002/1, 68.

³ *I. m.*, 69.

⁴ *I. m.*, 68.

22 ⁵ „Nappal hold kél bennem s ha kinn van / az éj - egy nap süt idebent.”; „ügyeskedhet, nem fog a macska / egyszerre kint s bent egeret.”; „ügyeskedhet, nem fog a macska / egyszerre kint s bent egeret.”

⁶ Balassa Péter, *A költészet mint szerelmes férfi: Mondatok Vasadi Péter költészetéhez, Napjaink*, 1986/7, 30.

⁷ Jász Attila, *A test ige akar lenni: Vasadi Péter: Mindenki aranyat sejt, Életünk*, 1995/1, 88. és 89.

⁸ 5a. *Minden gonoszság*

Tisztogatója,

Szentlélek,

5b. *Tisztítsd meg bennünk*

Szemét a belső

Embernek.

6a. *Hogy megtisztulván,*

Megláthassuk

Felséges Atyánkat.

(Dadogó Notker: *Pünkösdi szekvencia*, ford. Sík Sándor)

⁹ Szent Ágoston, *Vallomások = Szent Ágoston misztikája I.*, szerk. Heidl György, Bp., Paulus Hungarus – Kairosz Kiadó, 2004., 131-132.

¹⁰ Komálovics Zoltán, *Az irány semlegesítése*, i. m., 70.

¹¹ Balassa Péter, *A költészet mint szerelmes férfi: Mondatok Vasadi Péter költészetéhez, Napjaink*, 1986/7, 30.

¹² Halmai Tamás, *Fény és szó: A szerelmi beszéd természete Vasadi Péter lírájában* = H. T., *Szegénység és ragyogás: Írások Vasadi Péter műveiről*, Bp., Napút, 2012, 24.

¹³ Pierre Hadot, *Megjegyzések az „önkultúra” fogalmához*, ford. Cseke Ákos = P. H., *A lélek iskolája: Lelki gyakorlatok és ókori filozófia*, Kairosz, Bp., 2010, 303.

¹⁴ Pierre Hadot, *A bölcs és a világ*, ford. Cseke Ákos = P. H., *A lélek iskolája: Lelki gyakorlatok és ókori filozófia*, Kairosz, Bp., 2010, 329.

¹⁵ „A Szent az túlerő”: *Finta Gábor és Szénási Zoltán beszélget Vasadi Péterrel* = Gunda-Szabó Dóra, Paár Tamás, Suplicz Emőke, Várhegyi András (szerk.), *Ars Critica 3.*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba, 2012, 152.

¹⁶ Bárdos László, *A megérintett tanúságtévő: Vasadi Péter: Kinéz tengerre ablakon, Új Forrás*, 1998/3, 8

DÉLELŐTTI TÖPRENGÉSEK

Tavaszt hazudik a délelőtti napsütés
Zöldet hazudnak a terasz előtt a fenyők
Az élet most csak cigarettafüst
érezem isten ujján az állott bagószagot

Közelít hozzám valami nem evilági
most könnyedén odaadnám az életemet
ha valaki valamire kérné
Kavicsok pengnek hullámtalan vizek tükrén

Akár szökőkutak törnek fel az emlékek
permetük megborzongtat Elázik jelenem
Temetetlen gödrök tárt sírkamrák
Eleget éltem hogy lássam mit rontottam el

s mik azok amiket végleg elmulasztottam
A szemközti sárga ház előtt a fenyőfán
rigók lármáznak Zsondul az élet
Égen kondenzcsíkok Kék háton fehér hegek

És én még csak a tengertől sem búcsúztam el
mint kagylóba zárva hullámok zaja bennem
Hátra lépek Sziklákra csap a víz
törne zúzna *Életem képe ez lefestve*

valaki által Kezében fürge az ecset
Hámlik a vakolat a réges-régi falon
Beértek boraim Nincs több szüret
Az utolsó poharakat lassan iszom ki

24 TÉLI AMFITEÁTRUM

Az amfiteátrumra hull a hó
fáznak a gladiátorok
Szétszórt kövekre itt ma vér csorog
Ég felé fordult ajkak rebegik
várjuk megváltó *recipe ferrumod*
Meztelen testükön izzik a hó
nagyra nyílik fent isten szeme
Mellbe csapódik a rövid tőr
most hát megtudta vele csukatja
be fönt azt a nagy szemet a sors
– aki teremtett az most eltiport

Mozart, Shakespeare, Nero, Rántott szelet és Gondolatolvasó általában együtt ültek az udvar végi, hatalmas gesztenyefa ágain, megszokták egymást az immár három éves együttlét alatt, soha semmivel sem bántotta volna meg egyikük sem a másikat, inkább egymás segítségére voltak, amikor erre szükség mutatkozott. Rendszerint egyszerre másztak fel a fára, és egyszerre jöttek le onnan, mindig Gondolatolvasó

Sigmond István 25

ÉLET

A GESZTENYEFÁN

vezényelt, merthogy ő tudta, hogy kinek milyen szándékai vannak. Egyébként Gondolatolvasó nem azért került ide gyógykezelésre, mert le tudta olvasni embertársai gondolatait, hanem mert a háziállatok gondolatait is megértette, s egyfolytában közölte a környezetével, hogy miket gondolt a kutyájuk vagy a macskájuk, hogy miket mondanak egymásnak. Ezt a képességét az elmeorvosok kezelendőnek tartották. Néro persze nem értett egyet Gondolatolvasó vezetői szereplésével, át szerette volna venni a csapat irányítását, de ez maradéktalanul ritkán sikerült, noha egy-két sikerélményt elkönnyelhetett magának, nemrég például Szilveszter éjszaka megszervezte, hogy a csapat estétől reggelig azzal töltse az időt, hogy együtt szaladjanak neki az utca végén felásott gödör felé, s miután sorban belepottyantak, ügyesen kimásszanak a felszínre, visszaszaladjanak a kiindulóponthoz, és megpróbálják újra és újra. Persze egyfolytában beleestek a gödörbe, szerencsájukra nem estek nagyot, nem volt túl mély a gödör, egyiküknek sem esett különösebb baja, csak egyre dühösebbek voltak a sorozatos sikertelenség miatt. Egyedül Shakespearet nem ejtette kétségbe az állandó melléfogás, amivel Mozart is egyetértett, szerintük előbb-utóbb számítani lehet a Fennvaló gondviselésére, és szárnyakat fognak kapni, hogy gond nélkül átrepülhessenek a gödör fölött. És lám, valamikor a hajnali órában Shakespearenek és Mozartnak sikerült a földről való felemelkedés, onnan nézték egy ideig a gödörbe pottyant társaikat. De rögtön leszálltak a magasból, és segítettek a felszínre evickélni az irigykedve nézegető csapattagokat.

- Csodálkozom – elégedetlenkedett Néro -, hogy én, aki Istennel egyenrangú vagyok, nem kaptam szárnyakat.

- Nekünk sem adták olcsón őket, fenség, nagyon megszolgáltunk értük, én az egyik szárnyamat a Romeó és Júliáért kaptam – mondta Shakespeare -, a másikat a III. Richardért, és a szárnyraktárban még van néhány darab, ami az én tulajdonom, egy-két világhíressé vált alkotásomért kaptam őket az Egek Urától, de nem éltem annyit, hogy összegyűjtsek vagy száz darabot, ezekkel felrepülhettem volna a fellegekig, de így is megvagyok elégedve.

- Én a Varázsfuvolaért és a Requiemért kaptam a szárnyakat, és nekem is van még néhány darab abban a raktárban, de meg kell mondanom, hogy az Atya soha sem volt túlságosan bőkezű, egyetlenegy esetről tudok, amikor ugyanazért az alkotásért két szárnyat is adott, Verdi megkapta a Nabuccoért és külön megkapta a Rabok kórusáért a szárnyakat, és ezen kívül még rengeteget, senkiről sem tudok, aki annyi szárnyat kapott volna, hogy felrepülhessen velük a fellegekig, egyedül talán Szókra-tésznek sikerült ez a mutatóvány, de ez is csak a Fennvaló akaratából történ-hetett. Ha nem kényszerítik rá, hogy idejekorán megölje magát, Isten magához emelte volna teljesen, hogy együtt kormányozzák a földi világot.

Néro szeretett volna előtérbe kerülni valahogyan, nem nagyon volt mit kitalálnia, kénytelen volt megelégedni azzal, amit a környezetében talált, megparancsolta hát a gesztenyefára repülő verebeknek, hogy egylábon áll-janak, s közben egyék meg az ágakon ücsörgő nyüveket.

- Elnézést, fenség – szólott a verebek vezetője -, mi nem vagyunk gó-lyák, egylábon állva lepotyognánk a földre, és itt nincsenek nyüvek, paran-csodat nem tudjuk teljesíteni, sajnáljuk.

- Akkor egyétek meg egymást ! – parancsolta Néro. – Miért léteztek ti egyáltalán? Ez önmagatok számára is igazolást jelentene, hogy elértetek valamit az életben.

- Fenség, mi nem vagyunk kannibálok Nincs az az ajándék, amellyel meg tudnád győzni valamelyikünket, bogy a saját fajtánkból együnk akár egy falatot is.

- Rendben van, de valamit tennetek kell, öljetek, fakasszatok vért bárki-ben, ezzel tudnátok elérni életetek legnagyobb örömét, ez adna értelmet a lé-teteknek. A pusztítás öröménél nincs áthatóbb, mélyebb és nagyobb öröm.

A gesztenyefán eltöltött egy-két óra után rendszerint következett a kívánságműsor. A csapat tagjai nehezen tudták volna nap mint nap megfo-galmazni kívánságaikat, Gondolatolvasó számára viszont nyitott könyv volt midegyikük tudatalattija, s a kívánságokat sorban közhírré tette. Rántott szelet például szeretett volna kapni egy kést és egy villát, hogy megpróbálja megenni önmagát, s lévén, hogy segíteniakarásból a csoport tagjai kitűnőre vizsgáztak állandóan, ahogy elhangzott a kívánság, Shakespeare, Mozart és Nero szinte a földre lökdösve egymást másztak le az ágakról, aztán versenyt szaladtak a konyháig, és nemsokára három kés és három villa csüngött Rán-tott szelet mellett az ágakon. Az édespecsenyével kellett volna megkezdenie az étkezést, de a gerince melletti részekhez sehogy sem tudott elérni, és nem mert senkit sem megkérni, hogy vágjanak belőle. Gondolatolvasó persze rö-g-tön tudta, hogy mi a gond, és sikerült lebeszélnie Rántott szeletet az étke-zésről, azzal, hogy még az édespecsenye sem ér semmit garnirung és valami savanyúság nélkül, ezt Rántott szelet is belátta, és úgy döntött, hogy ezúttal

is lemond önmagáról Néro kívánságai dugába dőltek, a verebek vígan csiripeltek a gesztenyefán, szerencsájükre nem lett semmi baj belőle, hogy megtagadták a Fenség parancsait. Shakespeare például arra vágyott, hogy valami civil foglalkozásban érjen el sikereket, ma például a fodrászmesterséget szerette volna kipróbálni, rögtön szereztek neki ollót, fésűt, kefét, 27 tükröt és még egy-két apróságot, amit feltételeztek, hogy használni fog, és természetesen engedték, hogy sorban megnyírja őket, lévén, hogy égbekiáltóan tehetségtelen volt, rettenetes frizurákat alkotott. Az alkalmi kuncsaftok egymáson röhögtek a gesztenyefán, már-már sorban leestek az ágakról, de már erre sem volt idő, mert Mozart megkérte a csapat tagjait, hogy kórusban imádkozzanak vele az Úrhoz, szeretné ugyanis megkomponálni élete legnagyobb zenedarabját, a Varázsfuvola folytatását, s ehhez egy zongora kellene, arra szeretné megkérni az Egek Urát, hogy szállíttasson egy zongorát a gesztenyefára. Miután vagy tíz percig kórusban zengett az ima, nemsokára megjelent a gesztenyefa felett vagy húsz őrangyal, hogy néhány perc alatt ügyesen elhelyezzenek egy versenyzongorát a gesztenyefa ágain, és a Mester nekifoghatott a komponálásnak. És felhangzottak a Varázsfuvola folytatásának első akkordjai, még szívbemarkolóbb zenei fordulatokkal, mint a közismert, világszenzációt jelentő, eredeti alkotásban, s az őrangyalok, mintha megéreztek volna, hogy a közelben kell maradniuk még egy ideig, önkéntelenül vastapsban törtek ki, mindenütt tapsoltak, a mennyekben is, a földön is, a mennyek országa és a Föld közötti sok milliárd kilométeres területen mindenki tapsolt, csak a nagyon nagy művek képesek azt az érzést kelteni a szerencsés hallgatók lelkében, hogy egy-egy szivárvánnyal kötötték csokorba tartalommal megtöltött mivoltukat, s ez a külső dísz olyan kitüntetésnek számított, mintha Isten annak idején egy simogatással engedte volna útnak őket.

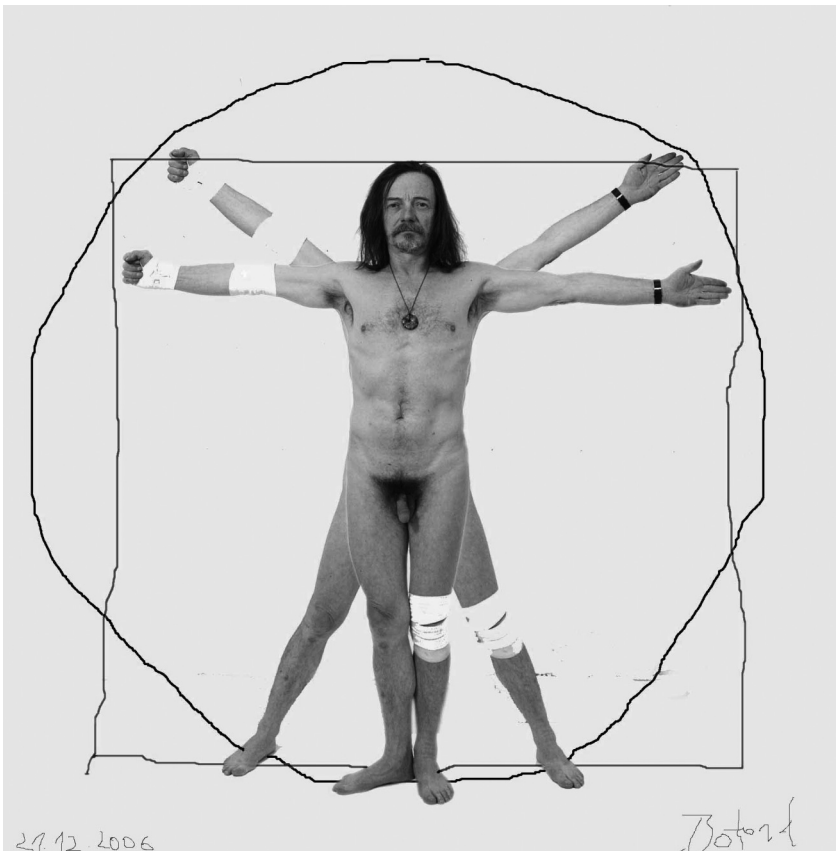
A tapsolók között, akik összegyűltek, hogy fejet hajtsanak a Mester előtt, ott volt Beethoven, Bach, Puccini és Verdi, nem hiányzott Leoncavallo, Rossini és Ravel, Brahms, Chopin és Liszt, és ott voltak még sokan mások, és természetesen a társművészetek képviselői is beálltak a tapsolók közé, ott volt Leonardo da Vinci, Tizian, Van Gogh, Dürer és Picasso, megjelent az igazi Shakespeare, Boccacio, Dostoievskij, Tolsztoj, Thomas Mann, Dumas, Goethe és Verne, Hamvas Béla József Attilával együtt érkezett és még nagyon-nagyon sokan.

Gondolatolvasó kívánságai abban merültek ki, hogy sikerüljön kiolvasnia kollégák gondolatait, és segíteni is nekik, hogy kívánságaik maradéktalanul teljesüljenek.

Aztán hajnalban lemásztak sorban a fáról, boldog új esztendőt kívántak egymásnak, másnap nekik is január elseje következett, mindegyikük

valamilyen fogadalmat tett, hogy a következő évben megpróbálnak tartalmasabb életet élni, és boldogan várták a délutánt, amikor megint csak fel fognak mászni a gesztenyefára, aztán következik az utca végén felásott gödör, és folytatódhat a jól ismert napi program.

28

A PÁRIZSI
FÜZETBŐL

GYERE, LÉPJÜNK BE A KÉPBE!

Alfred Sisley: Hó Louveciennes -ben

Lénának

Csaknem egyszerű téli jelenet.
Fehér és szürke egymásba tűnik.
Vastagon, durván felvitt festékek
jelzi a hó súlyát, mélységeit.

Megüli a tájat és elvakít.
A centrumban kis fekete alak.
Arca nem látszik, nekünk háttal áll,
megigézik a hatalmas havak.

Mire gondolhat? Meg nem tudhatjuk,
magunkkal el a képről nem hívhatjuk.
Nincs más megoldás, be kell lépni –

habozás nélkül, sok időnk nincsen,
megtörténhet ott bármikor minden! –
a kép terébe. Nincs mitől félni.

+ Ez a vers az első párizsi füzet elején van, az Üvegvilágban, ki tudja miért(?), nem szerepel. A festményt, Léna nagymama emlékezete szerint egy kiállításon látták, a háború első telén. Sokáig, döbbenten álltak a kép előtt, bűvöletébe kerültek, teljesen megigézte őket, akkor írhatta a verset s aztán valószínű megfeledkezett róla, vagy direkt nem akart a könyvbe más képzőművész alkotása ihlette verset felvenni, ha már Malevics megtisztelte csodálatos illusztrációival.

– Tatjana Bogdanova

FEHÉR FÉNY A HORIZINTON

Paul Severin Kröyer: Nyári este a déli parton

30

Elegáns nők elhagyatott tengerparton,
körültük már ólálkodik az alkony.
Gomolyognak a homály szobrai,
a múlt testetlen, lomha árnyai.
A magasabb hosszú, fehér ruhában
ébred álmodik. Álmában nyár van.
Fején billeg a hetyke kis kalap,
fehér ruhában az alacsonyabb,
narancssárga öv, karcsú derekán,
mire gondolhat? Nem tudni. Talány.
Mezítlen lába homokba süpped,
nyomai azonnal tovatűnnek,
eltörlik a felcsapó, fehér habok,
nyugtalan a tenger, üvölt, kavargó.
A sirályok nem tudni hol bujkálnak,
azt sem mikor lesz vége a sétának?
Hideg kéken folyik egymásba minden,
tenger folytatódik a kék égben,
és rímel a szürke, nedves homokra
a fel-felcsapó, növekvő hullámokra,
a horizonton feltűnő fehér fény.
Minden jóra fordulhat még a végén.

+ A verset amint az első párizsi füzet keltezése mutatja 1915. január 11-én írta, valószínű azért nem szerepel az Üvegvilágban, mint általában az ezekben az években született festmények ihlette versei. Úgy gondolhatta, hogy Malevics illusztrációival ezek nem klappolnának, noha erről szó nincsen. „A képet egy, skandináv festőket bemutató kiállításon láthattuk, – emlékezik Léna nagymama. – Sokáig állingáltunk tétován a kép előtt, megejtett a két sétáló nő mélabús magánya. Mindezzel együtt a festményből valami hihetetlen nyugalom áradt, ezért is lepett meg bennünket a jelenlévő Malevics szűkszavú közlése, igen jó festő volt, a tiszta északi fény hatása érdekelte szegényt, a végén bele is örült.” – Tatjana Bogdanova

CSONTVÁZAK VITÁJA EGY HALOTT EMBER ALATT

Ensor James víziója

31

Első

„Takarodj innen, ebadta féрге,
utolszor azért nézz fel az égre,
a napot ugyan felhők takarják,
de megmutatja még egyszer arcát,
hogy emlékezhess, lenn a pokolban.
Az akasztottat hagyd ott, ahol van!”

Második

„Nézd az a bambát, fetreng a földön,
a halottat is a porba döntöm,
mert ő az enyém, el ez se hitte,
már megragadta, el nem vihette.
Takarodj innét! Enyém a hulla!
Keress másikat! Kuss a pokolba.”

Harmadik

„Mocskos beste dög, legalább nézz szét,
álarcos nézők várják a véget
buta harcunknak. Miért nem őket,
marcangolod szét? Vidd az élőket!
Hagyd meg nekem az akasztott embert,
ha meg akarod élni decembert!”

Első

„Az a balfácánt, már leütöttem,
kotródj innét, mocskos hitetlen.
Zokogva nézzed, forogva porban,
mint marcangolom szét alattomban.
Enyém a hulla! Doronggal vernek
az álarcosok. Megérdemelted!”

Második

32 Figyeljél, testvér, osztozhatnánk is.
Te is jól lagnál, jól lagnék én is,
s ennek is jutna, ott lenn a porban,
a maszkurások leshetnék hol van?
S látván zabáljuk, megijednének.
hanyatt homlok elmenekülnének.”

Harmadik

„Jól mondod testvér, lássunk már hozzá,
harang az éjfélt már szólongatja.
Nincs sok időnk már, vissza kell menni,
de addig hullánk meg kéne enni!
Kiszíphatnánk az alvadó vérét,
akár bámuló maszkás élőket.”

+ Az első párizsi füzetben szereplő vers érdekes módon nem szerepel az Üvegvilágban, később akadtam rá, nagymama már nem élt, így fogalmam sincs miért mellőzte. Valószínűleg akkoriban láthatta Elsor James hírhedett, különös és lehangoló festményét, melynek előterében két csontváz vitatkozik, mindkettő magának akarja az fejük fölött lógó akasztott embert. A harmadik társukat már leütötték, ő a földön fetrengve figyel, akárcsak két oldalt az óvatosan leselkedő, titokzatos álarcosok, akik nem is sejtik, hogy ők is veszélyben vannak. Iszonyú veszélyben. Nagypám Elsor James vízióját éneкли meg, s valóban a festmény egy nyomasztóan abszurd világ látomása s rimel akkori hangulataira, a háború harmadik évében már meglehetősen abszurdnak láthatta a világot. – Tatjana Bogdanova

A FORGATAG

Georges Seurat: Vasárnap délután a Grande Jatte szigetén 33

Pontok.
Pontokból a világ,
amint éppen él.
Pontok.
Nők,
divatos turnír szoknyában.
A tömeg,
amint remél.
Vasárnap délután
a Grande Jatte szigetén.
Még béke van.
A háttérben lágyan
morajlik a Szajna.
Hullámzik a remény.
A sétányon
hosszú ruhás hölgyek,
napernyők,
virágok,
gyerekek,
árnyak.
Fekete cilinderes urak.
Ki tudja kire
várnak?
A sétapálca
kört ír le
a tiszta levegőben
és a pontokra mutat.
A festmény mozgásban van,
legalábbis a mozgás
látszatát kelti.
A hölgyeket nézik az urak.
A festmény felszíne
széttöredezett,
villóznak a pontok,
bizonyos távolságból

összefolynak,
hullámszánk,
akár a Szajna,
és elbűvöl
34 a briliáns színek
megejtő hatalma.
Pontok.
A világ
pontokból
összeállított rajza.
A színekké
átváltozó
pontok
lágyan villódzó fátyla.
A sétálókra borul,
a világra.
Mögöttük
a balsejtelem
lüktető pontocskái,
idejüket kivárva.
Veszélyt,
fenyegetettséget
asszociálva.

+ „Természetesen a más festmények ihlette versekhez hasonlóan – nézegeti a verset és az előkeresett Seurat albumban a reprodukciót Léna nagymama –, ez a Seurat világát megörökítő kísérlet sem szerepel az Üvegvilágban, a már emlegetett okok miatt. Ha a kötetet Malevics rajzai határozzák meg, zavaróan hatna, vélte nagyapád, egy másik képzőművész jelenléte. A festményt, valamikor 1918 kora őszén láttuk először, elbűvölt, s másnap kilátogattunk, a Szajna pari szigetre, a divatos fürdőhely sétánya, harminc évvel a festmény születése után is ugyanolyan volt, elbűvölt a forgatag, látszólag semmi nem utalt a háborúra, amely körülöttünk dühöngött, s azzal fenyegetett, hogy mohón zabálja fel az egész régi világot. De azért a színes forgatagban a sétálgató hosszú ruhás, napernyős gyerekeiket maguk után vonzó hölgyek és a fekete kalapos, öltönyös sétapálcás urak merev mosolya mögött bujkált valami megfogalmazhatatlan rettenet. Leültünk egy terasz üres asztalához, sört rendeltünk, néztük a sétálókat és minket is egyre inkább hatalmába kerített valami meghatározhatatlan, rossz előérzet. A balsejtelem pontocskái lüktettek sajgó szemem előtt. Nem felejtem el soha azt a délutánt.” – Tatjana Bogdanova

*különös ez a szobor,
nasztaszja filippovna.
nem a csupasz kőből kifaragott
félmeztelensége.
hanem az árnyéka.
mintha az eredeti kőből ki nem bontott
másik szobor árnyéka volna.
nem a napot követi,
hanem a holdat.
a fényre szültek sötétségben
maradt szíami ikertestvérét
talán csak most, anyák napján látni.
a mi birodalmunk hatósugarában
érvénytelenítettek örök érvényét.*

imágó

*nem vagyok messze a folyótól,
nasztaszja filippovna.
nem a víz, szomjam mondja meg
a szárazföld honnan part.
csillapíthatatlanul vagyok szomjas,
mint aki vért veszít.
épp annyit, mint anyám születésemkor.
a szelvényes idő rovartest.
éveim áttetsző szárnyait levedlette,
nem ír a levegőbe végtelent.
isten néz szitakötőszemmel.
nem prédára les.
átalakulás közben védtelen.
az imágó itatót keres.
így talál arcomhoz.
szorongás lebeg a vizek felett.*

36 aura

*van valami, nasztaszja filippovna,
ami az érzékszervek előtt
leképezi bennem a valóságot.
nem előérzet,
bennfoglaltság.
jelzőtlen szerkezet.
észlelet nélküli eszmélet.
nem magamhoz, magához térít.
míg úgy nem lélegzem, mint a fák,
érintés nélkül egy angyal szorít.*

*Tegnap, kedd este – tizenhét óra negyvenötök – Visegrádnál
Dunába ugrott a menetrend szerinti kompról és eltűnt
N. N., Tekintet-, WillMed-, Sop'ASZ-, Unicum-, Palócföld-,
IJ-díjas, NKA és MASZRE
ösztöndíjas író
– tájékoztat a Bulvár Press.*

Onagy Zoltán 37

A dráma

1. tudósítás

Vigasztalanul nyomja az esőt a sötét őszevégi ég.

Földig ér. Fénylik az úttest, ragyognak a fák a villanyfényben, ragyognak a későn feltámadt virágágyás csenevész büdöskéi a hotel előtt. Nyomhatja most már, hónapokat késett. Fiatalnak hamar, öregnek késő. Az aszúvá szikadt szőlő leszüretelve, a krumpli kiásva, a kukorica, amin cső érett, letörve. A nép fedél alatt, behúzódva. A vihar szaggatta gyümölcsfák termése cefrés hordókban erjed.

Minden rendben, ami lehet, csak én állok kocsni nélkül a buszmegálló hullámpalája alatt. Kopog az eső. Az esztergomi járat befut, ennek Basaharc környékén kellene találkoznia az enyémmel. Már most tizenöt perc késés. Autó nélkül, ha időre kell mennie, béna az utazó, kiszolgáltatott. Állok itt kocsni nélkül, vesztegetem a drága időt. Hol innen, hol onnan fújja be a szél az esőt a váróba, és mert ennyi nem elég, szorít az új csizmám.

Mit nem látok: N. N., és egy aprócska, barna nő a menetrendszerinti komppal hajóznak át Nagymarosra. A szentendrei buszra várok, ők leszállnak az ellentétes járatról a Fekete Holló előtt. Az író azonnal kiszúrom, de mert jól ismerem, a feleségét is. Nem csak mert feltűnő jelenség, és mert láthatólag nem szimpla útitársként kezelik egymást az író és az ismeretlen nő, a férfi példának okáért, felgombolja a kis nő kapucniját a dzsekire, miután előkötorta a hátizsák zsebéből, és gondosan visszahajtva homlokban, hogy a kicsi nő lásson valamit. Nem üdvözlöm, nem kérdezek rá, hová lesz a menet. Meg azért is nem köszöntöm, mert egyértelműen felismer, de úgy tesz, mintha nem látna. Arra gondolok a bánatos esőben, őszi macska, tavaszi menyecske nem sokat ér, és hogy ez nem tavaszi menyecske, ha egyszer őszi van, mert őszi van. Ezek szerint sokat ér.

Azért kapom a fizetést, hogy lépjek oda, azért vagyok bulvár helyszíni tudósító, hogy férjen rá a képemre. Lépek is, ha módomban áll, de amikor N. N. meglát, az úttest negyedéről visszarángatja a kicsi nőt a nagy hátizsákkal, a kopogó sarkú cipőben, és lehúznak az alagútba. Mondom ekkor magamnak, N. N. elhajt a búsba, ha éppen olyan a kedve. Ezért aztán keresem a formát, a trükköt, hogyan tegyem, mit kérdezzek, mire rátalálok, hogy érdeklődhetnék

az új könyvéről, amire ők fellépnek az indulásra kész átkelőhajóra. A jegyzető a rámpán áll, dohányzik, a cigaretta időről időre felparázslík, aztán rövid kúrtszó, a csikket nagy ívben a folyóba lövi, a retinán másodpercekig, megmarad a csík, amit húz, leakasztja a drótkötelet, a motor felbőg, 38 indulnak. A komp viszi másik partra N. N-t a rövidlábú kicsi nővel.

A buszra várok tovább a sötétedő Visegrádon, mert bár az ok profán és nevetséges, az utam oka egy megbízható autószerelő, aki a mai napig megbízható autószerelőnek tűnt, most viszont nem végzett a határidőre ígért munkával. Tartoztam az ördögnek egy úttal, plusz némi kód.

Már ennyi is megér egy rövidhírt, ha egyszer bulvár: a boldog és büszke családapa komppal tűnik el a Duna fölött, karján idegen nő, mintegy bizonyítva, az ötvenes férfiak üde és illatos ifjú hölgyek karjában tesztelik maradék kapacitásukat. Az, hogy olyan rövid a lába, mint a kismalacé, nem tényező. Csak a zsenge kor. Itt tartok. Néhány rövid mondatban felnyomom a diktafonra a helyszínt, a tényeket, az időpontot, de nem biztos, hogy lea-dom a hírt, mert az élet hosszú, N. N. a barátom volt. Jobb a békesség.

Itt tartok, járatom nem érkezik, talán beakadt a csúcsba a Szentendrei úton, amikor a komp motorja elhallgat, a hajó megáll, aztán lassan sodródik a Tahi sziget csúcsa felé, látható, reflektorral pásztázzák a vizet. Eltelik negyedóra, úszik három-négyszáz métert, aztán indul visszafelé, az innenső kikötőbe, ahonnan néhány perce kihúzott.

Na, mondom, ez érdekes. Ilyen az élet, egy link autószerelő is hozhat szerencsét, csak soha nem elkeseredni. Mire a hajó kiköt, érkeznek a vízirendőrök és a szárazföldiek is. Ott vagyok én is, halljam, mi történt.

Az történt, számol be a hajó személyzete, hogy egy időse hölgy beesett, beszédült, beugrott a korlát alatt a Dunába, egy férfi utána vetette magát. Egyik sincs meg. „A sötétben egyiket sem találtuk, nem tudtuk kimenteni.”

Hat gyalogos utazott átfelé, láttam beszállni őket, figyeltem az író. Kisteherautó egy személlyel. A kocsit megvan, a hozzá tartozó sofőr is, káromkodik, mint a jégeső, hogy soha nem jut haza. A két vízes és két gyalogos rendőr rontja a képet, de lassan azonosítom a visszaérkező utasokat. A kis nő megvan az író hóna alól, a két szőke diáklány is, őket külön megfigyeltem, olyan szépek és olyan szőkék, valamint utazott egy idősebb, talán nyugdíjas pár, közülük a kendős öregasszony nem látható. Ő lehet a vízbe szédült nő. És nincs meg N. N., őt keresem elsőként, ezt szúrom ki azonnal.

Nem akarok elhamarkodott ítéletet mondani, de úgy tűnik, az író ugrott a Dunába a hölgy után, hogy víz fölött tartsa addig, amíg a mentőövet utánuk dobják. Ha így történt, akkor nem hiányzik az önbizalom a fickóból. Itt a tél azonnal, hideg van. A Duna nem gőzölög, reggel se párolog, tehát hőmérséklete megegyezik a kintivel: hat-nyolc fok lehet. Szerintem ötvenes férfi ne ugorjon téli folyóba, főleg ne bakancsban.

Várom, a rendőrök végezzenek a jegyzőkönyvekkel, a kihallgatásokkal, és kikérdezem én is az érintetteket. Majd jövök.

A szemtanúk

2. tudósítás

39

Várok.

Az utasok a hátsó, innen nem látható szobába terelve, egyesével hívják be őket a normál helyzetben jegykiadó kalitkába. Nem hallom, a rendőrök mit kérdeznek, pedig örömmel venném a profik körmönfont, célvezérelt módszerét.

Először a két szőke baba lép ki a meghallgatottak közül. Magasak, illatosak, vastag, erős smink mögött. A minden nap hajtat kell mosnom, a „pasim Mercedese” technikából. Szép huszonévesek. A lépcső előtt állok eléjük a kérdésekkel. Nem láttak, nem hallottak semmit. Akkor kezdtek követni az eseményeket, amikor kikapcsolta a hajós a motort, és hosszú perceken át nem indította úja, attól félték, beragadnak a Duna közepén. Magasról tesznek az egészre, aki hülye, az hülye, főleg, ha kellemetlenséget okoz embertársainak. Így fogalmaz az egyik baba: öngyilkosságával „kellemetlenséget okoz embertársainak”. Ott kezdődnek a bajok. Pestre készültek, de mert a sajnálatos baleset miatt nem érték el a koraesti Zónázó vonatot, most kénytelenek taxit hívni Szentendréről, másképpen nem érnek be a megbeszélrt időre a megbeszélrt helyre. Amint ezt közlik, már fülükön a fejhallgató, libbennek fel az útra kettesével véve a lépcsőfokokat.

– Szevasz! – intenek vissza. – Jó munkát!

– Kösz, nektek is.

Addigra a rendőrök leültetik a legérintettebbnek tűnő utast, az öregembert. Ő kísérté fel a kompra a vízbe került öregasszonyt, de meglepően gyorsan végeznek. Kilépvé nem látszik megrendültnek, amit csodálok, mert eddig azt hittem, a férj. Vagy valami ilyes. Inkább bosszankodik, dühös, mint elkeseredett. Így aztán félre a tapintattal, belekérdezek a közepébe:

– Újságíró vagyok. Elmondaná, mi történt a hajón?

– Újságíró? – néz rám, mintha azt mondanám, kurva vagyok.

– Igen.

– Melyik lapnál?

– *Bulvár Press*.

– Hagyjon békén, utálok a bulvárt.

– Nézze, ez a munkám.

– A maguk munkája a szarkavarás, hogyan nevezheti ezt munkának?

Nem vitatkozom az öreggel, aki egyébként a naponta borotválkozó nyugdíjasok mintapéldánya. Ragyogó szemüveg, mögötte hisztérikusan

feldúlt tekintet, aki meg van sértődve a postásra, a játszótéri gyerekekre, az ugató kutyára, a telő időre, a teliholdra, mindenre, ami létezik, mozog, funkcionál. Az öreg prototípusa a hivatalokkal, önkormányzattal, szemétszállító céggel, egészségüggyel levelező nyugdíjasnak. Addig él, amíg bead-
40 ványokat gyárthat. Közben kurvára ügyel az egészségére, hogy sokáig éljen. Kávéskanállal issza az orvosilag javasolt vörösbort, hetente méreti koleszterin- és cukorszintjét, nyugdíjas-konferenciákon vesz részt, hogy megoszthassa impresszióit más hason korú bölcsekkel, és ő is bölcsebb legyen hasonló élettapasztalattal bíró öregek megfigyelése által. Nem azért érte meg a nyugdíjas kort, robotolta végig az életét, hogy valamelyik rohadt, vérszívó kormányt gazdagítsa vele.

Mindez három mondatból látszik. Nem azért vagyok tudósító, hogy ne lássam azonnal. Francba az öreggel! Hess, vén marha, gondolom, lefordulok, engedem, hadd menjen.

De ekkor az öreg áll meg, lép vissza kettőt.

– Egy ezresért elmondom, mi történt.

Na. Még faszari is, gondolom. Odaadom az ezrest.

– Minden nap ezzel a komppal megyek át a túlpartra. Ételmaradékot hozok az utcabeli cég őrkutyáinak. A cég fizeti az utat, fizeti az időmet – kezdi.

– Igen. De ki a néni?

– Nem tudom, havonta egyszer, ha láttam. Várakozás közben szólított meg, hogy szédül, vigyáznék-e rá, amíg átérünk. Hogyne. De azt ne várja el, hogy a túlparton is pátyolgam, mondtam neki, mert összesen tizenegy percem van, hogy elérjem az éttermet, felszedjem a tartályt, visszaérjek indulásra. Közöltem vele, bár nem láttam rajta a hozományvadász öregasszonyok billegését.

– Hogyan érti?

– Áh, magácska nagyon fiatalka, semmit nem tud az életről. Az egyedül maradt nyugdíjas nők mindent megtesznek, hogy az élő idős férfiak maradék életét megkeserítsék. Nem bírják ki, hogy ne táncoltassanak férfit öregkorukra. Főleg, akiket a gyerekek is elhagytak, messze költöztek. Van, amelyik beéri kutyával, macskával. De a legtöbbje nyugdíjas férfit akar, akit kinyuvaszthat. Ez a szenvedélyük. Annyi férfit gyötörni meg, amennyi belefér. Három-négy férfit eltemet, máris elégedetten hal meg. A cél teljesítve, elérve.

– Nem mondja komolyan – nézek rá.

– De bizony – komolyan mondja.

– Viszont – terelem vissza az eredeti témára –, a nénin nem fedezte fel ezeket a vonásokat. Szerencsére.

– Így van. Másképp nem ajánlottam volna fel a segítségemet. Állt mellettem induláskor, kapaszkodott a korlátba, oldalához dőlt. Azt mondta,

a fia kocsival várja a túlparton, Zebegénybe viszi. A fedélzet legelején álltunk, közel a lánchoz, én mindig ott, hogy elsőként léphessenek le, ha kikötöttünk. Jó időbeosztás és megfelelő időarányok. Az eredményes élet egyik vezérlő csillaga...

– Igen. És?

41

– Elszakadva a parttól azt kérdezte, ismerem-e a hátizsákos férfit, aki mögöttünk áll. Fiatalember nagy hátizsákkal, kicsi nővel, azon is nagy, kék hátizsák. Honnan ismerném, mondtam a nőnek. Nem ismerek fiatalembereket, nem érdekelnek. Nem telik egy percbe, a vénasszony lép kettőt, át-bújik a lánca alatt, a vízbe dől. A fedélzeten is, a kishajó utasterében is égtek a lámpák, az eseménysor filmszerű, dermesztő. Láttam, lép, dől, és kicsúszik a fényből a sötétbe. Mire megértem, mi történt, máris túl a látószögön. Haladtunk át, az öregasszony sodródik lefelé. Még nem térek magamhoz, a kis hátizsákos nő sikoltoz a fiatalembernek, hogy ne ugorjon, mert meghal. Igen, ezt sikoltotta, ne ugorj utána, te is meghalsz. Nem azt, befulladász, görcsöt kapsz, elmerülsz, hanem anynyit: meghalsz! A férfi a padon heverő hátizsákra dobja a kabátját, engem kikerül, mire szólnék, csobban a vízben. Ennyi történt. Aztán csorogtunk lefelé kikapcsolt motorral. Talán azért kapcsolták ki, hogy a matrózok hallják a két embert a vízben. A hajósok irgalmatlanul szentségeltek. Én nem jutottam át a túlpartra az őrkutyák napi enni-valójáért. És most itt vagyunk. Két ember a vízben. Négy rendőr a parton, négy a folyón kering. A járat kimaradt, legalább száz utas vár a másik oldalon. Az öregasszony fia is ott várakozik, hogy Zebegénybe vigye. Az őrkutyák holnap szárazat esznek, hacsak az első reggeli komppal át nem szaladok.

– Köszönöm – mondom a nyugdíjasnak. – Örülök, hogy elmonda.

És valóban: örülök. Különös dolog, különös események. A heroikus N. N. hősiezen embert ment a Dunából. Ki hinné. Akik ismerik, feltételezik róla, nagy szarik mindenre és mindenkire.

Közben az N. N. oldalán utazó aprócska nő is végez. Kicibálja a lépcsőig a két hátizsákot, az író kabátját, leül a padra, ott bög. Csuklik és bög. Bög és csuklik. Elveszettnek látom. Nagyon elveszettnek. Két tömött hátizsák, egy nagykabát, és a bömbölő harmincas nő a térvilágításban fénylő nedves Duna-parton.

Elbúcsúzva az öregtől indulok hozzá. Nehezen fogja fel, hogy ott állok, hogy beszélni szeretnék vele. Megérintem, összerázkódik, felnéz.

–Tudok segíteni valamiben? – kérdezem. Ez a legjobb kérdés. Csak jó időben kell feltenni, jó hangon. Az interjúalany hálás. De a kis barna nő a sírástól ráncos manófejével nem hálás. Észreveszi a kesztyűbe rejtett a diktafont.

– Menjen a francba! – üvölt rám.

Ok, mondom, ellépek. Nem nagyon, kicsit. Eszembe jut, kisüveg whisky hever a táskám alján, díszwhisky, megkínálom, hátha éppen jót tesz. Ez tör-ténik. Két lendülettel issza ki az üveget. Megenyhül. Kérdezem. Nem
42 kell kitalálnom, hogy N. N., az ötvenes író mit keres a sötét estében a Visegrád-Nagymaros viszonylatú kompon egy harmincas kis nővel, óri-ási hátizsákokkal, hogyan kell ezt érteni.

– Mi történt? – kérdezem.

– Az történt, hogy az őrlteket messze kerülje minden normális ember.

– Hogyan érti?

– Hogyan, hát hogyan? Beugrott a téli Dunába ez az őrlt. Én meg itt ülök a csomagokkal egyedül, ezer kilométerre az otthonomtól.

– De miért ugrott be?

– Nem egyszerű ügy. Már a parton, várakozás közben azt mondta, figyeljem meg az öregasszonyt, éppen olyan, mint a nagymamája volt. Úgy köti a kendőt, úgy szédeleg, mint a nagyanyja. Nézte, gyönyörködött benne, megjegyezte, hogy nagyon rendben lesz minden és egyáltalán, ha megjelenik előttünk a nagymama képe, mert nagyon szerette az öreganyját, és az öreganyja is őt. Csakhogy huszonöt éve meghalt, én nem láttam ebben semmi jóslatszerűt, varázslatost. Igaz, tegnap este óta vagyok úton, meg akartam érkezni valahová, ahol lerakhatom a hátizsákokat, megszabadulhatok a cipőtől, és ahol kettőnkön kívül nincs senki.

Na persze, kis ribanc, gondolom.

– De közben a néni eltűnt. Nem figyeltem, kit érdekel egy öregasszony, ha nem az enyém, de a barátom azonnal dobta a kabátját lefelé, hogy kiment. Hiába kapaszkodtam bele, hiába üvöltöttem, ugrott, hogy kiment. Aztán őt se láttam tovább. Ez van. Itt ülök egy visegrádi padon.

– Mi lesz most?

– Várom. Hátha kiúszott valahol. Csak abban bízom, hogy tud úszni. Persze tud. A rendőrök is ezt tanácsolták, üljek le, várjak. Most járják végig a partot.

Rendőrök, hajósok

3. tudósítás

Két vízirendőr lép ki utolsóként a keskeny irodából. Amíg bent szorongtak a falhoz tolt asztal mögött, szitált kopasz fejükre a lilás neon, nem tűnt fel, hogy fazonban, méretben egy Zoro és egy Huru marad a végére. Stan és Pan. Don Quijote és Sancho Panza. Harmincasok, elnyűttek. Huru kis köpcös, rövidnyakú, Švejk lehetett hasonló. Švejk morózusan hátrapillant, miközben az eső ellen belövi sildes sapkáját, Don Quijote jön-e már.

Eldöntöm, megkérem őket, vigyenek át a másik partra, ha megteszik, rákeresek az idős hölgy fiára, aki nyilván aggódva toporog az esőben, hol az

anya a zűrzavarban. Hátha megtudok valamit, ami érdekesebbé tesz egy öngyilkosságot, mert ez ennyire natúrba túl vadnak tűnik.

– Szívesen átviszük, bár szabályellenes – morogja Švejk olyan mély hangon, mintha a pincéből zengene. Nem illik a férfihoz, kappanhangot mellékeltem volna, ha mellékelek valamit.

43

Aztán hozzácsapja:

– Ha nem ugrik a Dunába. Az is szabályellenes.

Nevet.

– Nevetek – mondja –, pedig ezek az őszevi, tél eleji szombatok, vasárnapok nem viccesek, elárulom.

– Hogyan érti?

– A karácsonyi ünnepek és a betakarítás ideje, szeptember vége, október. Meggyötri az öregeket.

– Hogyan érti, hogy meggyötri?

– Nem bírják a magányt. Azt, hogy nincs senkijük, nincs feladatuk, nincs semmi dolog, csak a rosszkedvű, éhenkórász személyzet kerülgetése az otthonokban.

Mit nem mond ez a rendőr, nem néztem ki belőle. Inkább alulképzett kőműves segédnek gondolom, mint kezdő pszichiáternek.

– A statisztika szerint is ez a két időszak veszélyes? – kérdezem.

– Nem ismerem a statisztikát. De tíz év alatt nem volt karácsony dunai öngyilkos öregasszony nélkül. Ma már nem számít, hogy a papok tiltják. Ez biztos. A betakarítás ideje saját megfigyelés. Amikor öregasszonyok beszélgetnek a lepencei kikötő deszkáin, csak az jut eszembe, soha más, most tervezik el.

Hozzáteszi:

– Rádásul ilyen alacsony a vízállásnál minden öngyilkost a sziget sarkára pakol a Duna. Onnan szedjük össze őket. Az árvíz még rosszabb, a halottat átemeli a sekélyesen, eldugja a fák között. Találtunk több hónapos hullát, akit a ruha tartott össze, a műszál tovább bírja az iszapban, mint az emberi test. Gondoljon el egy öregasszonyt, akiről a férfiek lerágták a húst, a feje legurult a lejtőn, ősz haját benötte az árvíz utáni fű, csontváza derékban elcsúszva, mindez melegítőbe csomagolva.

– Szép lehet – mondom.

– Az. Szép. Az is szép, amikor érkezik a fia vagy a lánya harmincmillió autóval azonosítani. Törölgeti a szemét. Az anyját nem látta két éve. Öt éve.

– Az is szép lehet.

Érdekes. Én arra gondoltam, látva a sétálgató szanatóriumbeli öregeket, gyönyörködnek a szemközti hegyoldalban, az őszi folyóban. Őszi öregek az ősz szépségeiben. Nem mindegy, honnan nézünk.

Soha nem ültem rocsóban. A belseje kopott műbőr, mint a régi autóbuszoké, a kapaszkodó cső is ugyanaz. Viszont kényelmes, bár a fedett utasrészbe bever az eső. Egy szó sem hangzik el, amíg átvisznek, az éjszakai kompikikötő kilépőjéhez oldalaznak. Nem kötnek ki, jár a motor, Švejk 44 segít átlépni a csobogó résen a nedves gumiszőnyegről a nedves deszkákra, fogja a karom. A dzsekin keresztül érzem, hideg a keze, mint a hulláé.

Tizenöt perc a komp indulásáig, amivel visszajutok a visegrádi partra. Tizenöt perc, hogy az idős hölgy fiát megtaláljam. Ha a kikötőben várja kocsival, itt kell lennie. A parkolóban semmi. A főutat a Dunával összekötő utcácskát sárgán bevilágítja egy horgászbolt reklámfénye, itt sincs autó. Vissza a váróteremhez, de sehol.

– Keres valakit? – néz ki a jegykiadó századfordulós ajtaján az egyik hajós, jó ötvenes, egyenruhában. Sapkája sildjéről orrára csúsznak az esőcseppek.

– Keresek – mondom. – Egy kompra várakozó férfit autóval.

– Megtalálta – vigyorog. – Ne fusson tovább. Férfi vagyok, autóm van, a kompra várok. Magácska jött a rendőrökkel?

– Igen.

– Akkor tudja, hogy mi történt a másik parton? Telefonon csak annyit közöltek, baleset, kimarad a járat, az öreg szerint semmi részlet. Csak várunk.

– Nem pontosan. Senki nem tudja pontosan. Vízbe esett vagy ugrott egy öregasszony a kompról, egy fickó ki akarta menteni, de ő is eltűnt.

– Marhaság. Erről a kompról nem lehet vízbe esni, csak ha valaki nagyon akar, az hétszentség.

– Én azt a férfit keresem, a balesetet szenvedett idős nő fiát, aki állítólag itt vár rá. Úgy értesültem, hetente így történt.

– Nem tudom, hölgyem, de megkérdezhetjük Laci bácsit, a korelnök kapitányt, hátha tud valamit.

De a kisöreg nem szól, csak hümmög borzas macskabajusza alól, félrekapott révézsapkján fénylő műanyagvédő.

– Mit akar vele?

– Semmit. Csak beszélni – mondom.

– Mit beszélni? – néz rám úgy, hogy egyik szemével a szipkába égett cigarettavégre, másikkal a homlokomra néz.

– Semmi különös – mondom. Pedig nem semmi különös. Kíváncsi voltam, hogyan reagál egy fiú, amikor értesül arról, hogy az anyja minden jel szerint öngyilkos lett. Effélére mindig kíváncsi vagyok, az olvasó is kíváncsi, látom a letöltésen. Külön kicsikk a nagycikken belül, külön linkkel. A fiú drámája például. Vagy: A fiút megdöbbsenti az anyja tette. Így csábítóbb. Vagy: Tragédia a szeretetotthon kapujában! Jönnek a címötletek.

A kisöreg a sapka alól figyel. Nem tudom, mit tegyek. Újra zuhog, a szél feltámadt, bever a víz az előtető alá, hüvelyknyi buborékok születnek, pattannak el.

– Maga ismeri? – kérdezem.

– Lépjjen beljebb – mondja a kapitány –, megázik a szemem látára, nem szeretném. 45

Belépek a permet alól, újra megkérdezem:

– Maga ismeri?

– Igen. Egy faluból valók vagyunk.

– A fiúval? Az idős hölgygel?

– Mindkettőt ismertem. Az asszony, Marika néni. Azután került otthonba, hogy meghalt a fia autóbalesetben, a Diófa utcában beleszállt egy motoros a kocsijába, a motoros túlélte, ő belehalt. Van már négy-öt éve. A férje harminc éve halott, a DCM-ben volt kőbányász, rárobbant a csapatára egy szelvény mészke. A fia halála után eladta a házat, bekényszerült Lepencére, de nem fogadta el, hogy meghalt a gyerek. Hivatalból elismerte, de nem fogadta el. Átjár az otthonból erre a partra, nem csak havonta, hanem amikor csak tud, virágot visz a baleset helyszínére, a Diófa utcába. A kollégák is ismerték, ingyen hoztuk, vittük. Felsétált a hegyre, vizet cipelt, kicserélte a régi virágot, beszélgetett a fiával. Ez éltette. A séták. Menek a fiamhoz, mondta induláskor.

– Valóban?

– Hogy érti, hogy valóban? Hogy igazat mondok-e? – kapja föl a fejét.

– Dehogy! – tiltakozom. – Ha rendszerbe állt az élete, mi történhetett, miért ugrott a Dunába? Lát ésszerű magyarázatot?

– Kisasszony, az öngyilkosság ritkán ésszerű. Egyedül létezni úgy, hogy végigdolgozta az életét, az se ésszerű. Mindenről a fia jutott eszébe, ez se ésszerű, de mi más? Amikor a bejárás végeztével megérkezett a hátsó terembe, indulásig leültem mellé, mindig megjegyezte, hogy úgy krákogok a cigarettától, mint Laci. Laci a fia. Szegény mami. Most ennek is vége.

Nem mondok semmit, nem tudok. Annyi valóság létezik, ahány élet. Ez egy a lehetők közül. Megköszönöm. Gyorsan érkezik a kishajó, a kompot lekötötték róla. Elköszönök. Lefutok az egyre vadabban zuhogó esőben a keskeny lépcsőn ugyanoda, ahol a rendőrök tizenöt perce kiraktak.

Igyekszem haza. Repülök haza. Elég a napból.

PS: rendőrségi közlemény

Holtan találták a Filatori gátnál azt a középkorú esztergomi férfit,

aki tizenkét napja, szombat este a Visegrád-Nagymaros között közlekedő menetrend szerinti kompról a Dunába ugrott, hogy kimentse a vízbe került utastársát, egy idős asszonyt. Az ő holtteste még nem került elő – tájékoztat a *Bulvár Press*.

46 *Estély Judit*

A sóskalevél rágásától kap a sintér ma ihletet, templomában, a fejében, Isten járhat ó, ilyenkor kedve volna kulcsra zárni ajtaját, az Isten, ki a teremtés kezdetén hasonlóképp cselekedett volna, mármint a sóskarágcsálást illetően, de ne siessünk úgy előre, hagyjunk esélyt a maszekoló felejtésre, mert igenis volt az Úr szájában már sóska, mielőtt megalkotta volna, s bár elfogy a nap is lassan, elfogy, mint a tányérról a legutolsó lángos, mármint mit tehet az élet sóskáját emésztő, mindenre elszánt sintér, ha istennek hiszi magát, s nyugodni tér.

AZ

Örök veszteshez nőtt üres krokodilbőr pénztárcába rejti el névjegykártyáját János, amit most csempész vissza annak farzsebébe, persze a névjegykártyán hamis a cím, a név is kölcsönvett csupán, még meg sem születhetett az illető, biztosan valamelyik sci-fiből szalasztották, de János hiszi, hogy a vesztes viszontlátja őt, az meg majd okul is belőle, összegyűjtheti köpenyéről a port, elnyűtt sportcipőjéből az otthonos salakot, a sors előre megírta homokórájába.

48 Polák Péter

szuperhúr

hová rohansz, hová a vég-
telenbe lengedezel, mint
ruhaszártókötél
nyáron, kékég alatt. hogy
az utcánk, az utcánk még
sosem volt ilyen hosszú,
hogy messzire nézel,
a házak találkoznak, és valahol
összeérnek ott, ahol a
combjaid is.

Már a 2006-ban megjelenő *Vonalkódnál* is sejthető volt, hogy Tóth Krisztina egyre inkább közeledik a regényhez. Bár a tizenöt történetnek más-más főhőse volt, többek közt az alcímek – melyek mindegyikében felfedezhető a vonal szó – fűzik össze a kötet novelláit. A *Pixel* című műve esetében fel is vetődött a kérdés, hogy a kötetet nevezhetjük-e már regénynek, hiszen a könyvet végigolvasva kirajzolódott egy szerteágazó történet a többször visszatérő szereplőkkel. Egyre több olvasó várta az író első igazi regényét, 2012-ben pedig az *Új Forrás* márciusi számában már egy részletet is olvashattunk a készülő műből, az *Akvárium*ból, ami 2013-ban a könyvhétre jelent meg.

A mű hangulata nem sokban tér el az eddig olvasottakétól. Többször nevezték már Tóth Krisztina írásait „depressziókapszuláknak”, ez a kifejezés illik az *Akvárium* történetéhez is, amit rögtön alátámaszt a borító és a fülszöveg. A szereplők kapszulába, vagy ha úgy tetszik, akváriumba vannak zárva, és bármit tesznek, nem törhetnek ki onnan. Az akvárium üvegén keresztül pedig beleláthatunk Klárimama, Edu, Vera és a körülöttük élők mindennapjaiba.

A pesszimista, fojtogató légkör mellett a regényben megjelenik az ironia is. A tragikus, depresszív részeket jól ellensúlyozzák ezek a kedélyesebb betétek, melyek főként Klárimamát mutatják be rúzsozott szájával és az elmaradhatatlan lakktáskájával vagy a görög vazarajzokra hajazó lámpabúrákat, melyeken „férfialakok és hegyes mellű táncosnők kergetőztek valami különös körtáncban”. A fekete humor mellett azonban a dekadens hangulat marad a meghatározó.

A szereplők életében minden változatlan, az állóvizet soha semmi nem kavarja fel. A műben megjelenő nők csak tátognak, mint a halak a vízben, de hangjuk nincs, vágyaikat nem hallja meg senki. A narrátor nem is hagyja őket a regényben beszélni, hiszen az író az egyenes beszéd helyett szinte végig a függő beszédet részesíti előnyben. Ez a csend ritkán törik meg, így az elhallgatások uralják a művet. Edit néni hűgáról is az első információink egyike, hogy „az Edukához nem kell szólni, az Eduka elvan magában”. A szereplők hangtalanul tűrik az átélt borzalmakat, elviselik szeretteik elvesztését, az abortuszt, a megcsalást. Ez a szótlanság és határ nélküli elfogadás vonul végig a történeten, ahol elsősorban a szereplők tragikus mindennapjait ismerhetjük meg, a történelmi háttér csak néhol sejlik fel. A 20. század

Bucsi-Kovács Anikó 49

NÁJLONBLÚZ ÉS LAKKTÁSKA

Tóth Krisztina: *Akvárium*

második felének Magyarországra csupán néhány mondat tesz utalást, a történelmi események helyett az elbeszélő a sorsokra koncentrálnak.

A második részben négy szereplő életét ismerhetjük meg közelebbről.

50 Bár Edit néni, Jóska bácsi, Vera és Edu zsúfoltan élnek együtt egy kis lakásban, mégis nagy köztük a távolság. Nemcsak az eseménytelenség miatt sivár az életük, az érzelemmentesség is meghatározza mindennapjaikat. Együtt élnek, de egymástól távol. Nem várják a holnapot, csak a mán akarnak túllenni. Nem akarnak kitörni a szegénységből, csak arra vágyanak, hogy elviselhetőbbek legyenek a hétköznapiak. Egymással sem foglalkoznak. Klárimama, Vera vér szerinti anyja egy sajátos elmélet alapján többet törődött a halakkal, mint az unokájával: „a hal az nem tud beszélni, meg kimenni a boltba, a gyerekek meg van szája, hogy szóljon, ha akar valamit.” Mint ahogyan Vera is megtanulta, hogy Eduhoz nem kell szólni, néhány évtizeddel később a lánya is rájött, hogy „fölösleges lett volna szólni”, bármi is történik vele.

Tóth Krisztina korábbi köteteinek történeteiben a boldogtalanság nem feltétlenül a szegénység velejárója volt. A szereplők életében adódtak lehetőségek, alkalmuk nyílt változtatni addigi életükön, mégis mindig rossz irányba indultak. Az *Akváriumban* sem képesek a nők bármin is változtatni. Nem az események alakítói, hanem csak annak elszenvedői maradnak mindvégig. Lehetőségeiket elszalasztják, és ezt a habitust örökölték át a következő nemzedékeknek. Mintha beléjük lenne kódolva a boldogtalanság, eleve elrendelt lenne, hogy nincs választásuk. Mikor a kis Vera a libatoll eladásából akart egy kis pénzhez jutni, Edit néni megtanította neki a leckét, „megtorpant és nagyon komolyan a szemébe nézett, mint aki valami fontos, életre szóló dolgot szeretne megfogalmazni. [...] Aki szegény, abból sohase lesz gazdag. Sohase. Legföljebb csak olyan szegény, akinek van pénze. Gazdag sohase.” Egyedül a gyengeelméjű Edu fedez fel némi örömet az életben, hiszen fogyatékosága miatt sokszor fel sem fogja a körülötte történő eseményeket. A többi szereplő életében is meghatározó azonban, hogy nincs rájuk hatással a múlt, élnek a jelenben, miközben mit sem törődnek a jövővel. Edit néni is csupán egy alkalommal avatkozik bele a dolgok folyásába, mikor hosszú gondolkodás után a terhességmegszakítás mellett dönt.

Az állandóságot, a változatlanságot a regény felépítése is hangsúlyozza. A három részre osztott regény első két fejezete között közel harminc év telik el. A történet kezdetekor Klárimamát és unokáját, Vicát ismerhetjük meg, majd a második résznél visszamegyünk az időben, Vica anyjának, Verának gyermekkorát mutatja be az elbeszélő, azokat az éveket, amikor Vera egy zsidó családhoz került, Edit néni és Jóska bácsi nevelte őt. Több évtized után sincs azonban különbség a két korszak között. Hiába telt el harminc év, minden változatlan maradt. Vera felnőtt, gyereket szült, nevelőszülei és Edu

meghaltak. Minden ugyanolyan fullasztó és kilátástalan. A főszereplő, Vera viseli a legnehezebben a szeretethiányos létet, kétségbeesett kitörései azonban hiábavalóak. Hiába festi szőkére a haját és vesz fel nájlونblúzt, ezek a külsőségek semmin sem változtatnak. Hiába kapálózik, ha a sorsa már determinált.

51

A történetben a nők sodródnak az eseményekkel, csak a férfiaknak vannak ambícióik, kisebb-nagyobb vágyuk arra, hogy valami változzon körülöttük. Jóska bácsi nem álmodott nagyot, nem kellett neki más, csak „egy darabka tenger”. A puritán bérház kis lakásában talán az akvárium az első tárgy, amit nem a praktikusság miatt vásárolnak, nem használati tárgyként funkcionál. Jóska bácsi azonban nem élvezheti sokáig az akváriumot, mintha az ő életébe is a boldogtalanság lenne kódolva. A másik luxuscikk a baba, amit Edit néni vesz a kis Verának. A drága ajándék azonban rövid időn belül tönkremegy, és már soha nem lesz olyan, mint új korában. Ennek a két tárgynak a sorsát már a regény elején megismerhetjük, majd apránként kapunk képet arról, hogy mi vezetett a leírt állapothoz, hogyan amortizálódtak le ezek a nagy becsben tartott tárgyak, melyekhez annyi vágy és álom kapcsolódott.

A legnagyobb tervei Lalinak, Vera férjének vannak. A lámpakészítés, a lángossütődék, a fagyizó messze meghaladja a többi szereplő ambícióit. Vera Amerikába akar menekülni a rossz házasságából, nyelveleckét kezd venni, a második terhessége miatt azonban felhagy minden álmával és csendben tűri tovább, hogy veri és csalja őt a férje. Az élete – a többi szereplő életéhez hasonlóan – tönkremegy, napról napra válik kilátástalanabbá, a sívár és egyhangú hétköznapiakban változást csak a születések és az elhalálozások hoznak.

A szereplők élete a regényben visszafordíthatatlanul halad a legnagyobb mélység felé, az akvárium vize bemocskosodik és eltakarja előlünk ezeket a tragikus sorsokat. Hiába kocogtatjuk az üveget, csak arra leszünk figyelmesek, hogy „a víz nehéz, rossz szagot árasztott, mint valami évtizedek óta lassan erjedő miazmás mocsár”. Nincs fény, nincs megtisztulás. A történetben leírt utolsó nap csak egy a sok közül. A boldog végkifejletre szomjazó olvasók keserű szájjal tehetik le a könyvet, a már jól megszokott, Tóth Krisztina depresszív hangulatú, fekete humorral és iróniával fűszerezett mondataira vágyó olvasók azonban nem csalódhatnak ebben a regényben. (*Magvető, Bp. 2013*)

Első pillantásra akár úgy is tűnhet, Háy János új alkotói szakaszba lépett *A mélygarázs* című, a 2013-as Könyvfesztiválra megjelent regényével. E váltás külsődleges nyomai már az új kiadóhoz való „átigazolás” tényén (a regényt a

szerző eddigi kiadója, a Palatinus helyett az Európa gondozza) és a kötetnek az eddigiekhez képest szokatlan, minimalista stílusú borítóján is tetten érhetők: a szerző nevéen és a könyv címén kívül mindössze egyetlen apró sza-

52 Reichert Gábor

AZ EMBERÉLET ÚTJÁNAK FELÉN

Háy János: *A mélygarázs*

kadásnyom látható a piszkosfehér címlapon, amelybe épp belezuhanni készül egy arra tartó piros kisautó. Háy egy vele készült közelmúltbeli interjúban beszélt arról, hogy *Háyland* című, legfontosabb festményeit, rajzait – amelyekhez hasonlóak adták eddigi köteteinek borítótémáit – összegyűjtő 2011-es albuma az addig eltelt három évtized összegzéseként is felfogható volt. *A mélygarázs* fedőlapjának tipográfiai és grafikai kivitelezése így az alkotói pálya – legalábbis részleges – módosulását igyekszik sejtetni a Háy munkásságát valamennyire is ismerő olvasóval, ennek megfelelően pedig a regény cselekményének kulisszái is némiképp eltérnek a szerző eddigi tematikai preferenciáitól. Az erős életrajzi párhuzamokat mutató, a vidékről a fővárosba elszármazó értelmiségi érvényesülésének akadályait előtérbe helyező alkotások (*A boggyósgyümölcskertész fia*, *A gyerek*, *a Nehéz* című, a Bárka Színházban 2010-ben bemutatott színdarab stb.) után ezúttal inkább egy általános életkori sajátosság(?) negatív következményei uralják a történet menetét. Végletesen leegyszerűsítve azt mondhatnánk, *A mélygarázs* az öregedésről szól; arról, hogy a kapuzárás felé közelítő szereplők szembesülni kénytelenek eddig elszalasztott lehetőségeikkel, ám tanácstalanok maradnak azt illetően, hogy mit is kellene a továbbiakban tenniük egy boldogabb élet elérése érdekében. „Hátrányos” szociokulturális háttérük helyett tehát ezúttal életkoruk determinálja a regényalakok sorsát, amit valóban újszerű fejleményként értékelhetünk Háy prózaírói látásmódjában. A kötet végére érve azonban rá fogunk jönni, gyökeres változásról valójában szó sincs: ahogy továbbra is megtalálhatók a jól ismert pálcikarajzok a regény lapjain (sőt már a belső borítófüleken is), úgy a szövegben körvonalazódó szerelmi háromszög tagjait foglalkoztató gondolatok sem idegenek a szerző eddigi munkásságától. Ami pedig a determináltság érzetét mint a Háy-próza egyik legfontosabb gondolati összetevőjét illeti: már a legelső mondatok nyilvánvalóvá teszik, hogy a szereplő-elbeszélők szokás szerint valamiféle törvényszerűségként, vissza nem fordítható állapotként tekintenek életük végérvényesnek

látszó kisiklására. „Mindig csak azt látjuk, amivé lettünk, soha nem látjuk azt, amivé lehetünk volna. Fogta az ajtókilincset. Visszanézett? Nem. / Logikus, hogy így történt, hiszen épp így történt, nem tudjuk, mi történt volna, ha nem ez történik, mert ez történt.”

A mélygarázs története három szereplő – egy férfi és két nő – 53 egymás mellé illesztett monológjaiból épül fel. Mindjárt érdemes is leszögeznünk, meglehetősen egyénfüggő, hogy a szerző által választott elbeszélsmód – amely a három névtelen narrátor alapvetően hasonló, részleteiben mégis eltérő módon artikulált gondolatainak ütköztetésével igyekszik az alakok közötti feszültséget érzékeltetni – mennyire hat hitelesnek a szöveg olvastán. Nem nehéz ugyanis észrevennünk, hogy a szerző a műben élénk tárt egyéni életutak elbeszél(t)ésével éppen azok tipikussága mellett igyekszik érvelni. Voltaképp tehát nem X vagy Y sorsát ismerhetjük meg a regényből, hanem az általuk képviselt típusok (úgymond) általános, mindenkire érvényes sajátosságait. Ebből kifolyólag pedig mindvégig kissé természetellenesnek, sőt, néhol már egyenesen recept-ízűnek tűnnek a szereplők egymásra zúduló vallo-másai. A vég nélkül sorjázó eszmefuttatások – többek között a szerelem kiszámíthatatlan természetéről, az élete során állandóan szabályok közé szorított átlagember helyrehozhatatlan lelki sérüléseiről, a társadalom által támasztott irreális szerepmintákról, a fontos döntések meghozatalának lehetetlenségéről stb. – ugyanis mintha elfedni szándékoznák a valódi cselekmény hiányát, és inkább az épp előtérben lévő szereplő világképének szájbarágásáért lennének felelősek. Ily módon nehéz is lenne összefoglalnunk, hogy a szövegben elhangzottak közül mi tartozik a regény szorosán vett cselekményéhez, és mi annak előzményeihez – hiszen valójában nem is az számít, mi történik *A mélygarázsban*, hanem hogy milyen összetevők idézték elő a műben elbeszélte állapotokat.

A szöveg gerincét a már említett szerelmi háromszög férfi tagjának monológja adja, amelyet az egyik irányból szeretőjének, a másiktól feleségének gondolatfutamai szegélyezik. Ezek közül furcsamód éppen a „női elbeszélések” tűnnek jobban sikerültnek, míg a középponti fejezet erősen túlírtnak bizonyul. Hősünk jellemrajza, mondhatni, klasszikus 21. századi sémát követ: a konformizmussal és a karriervággyal mint értelmetlen társadalmi normákkal leszámoló egykori fizikusról van szó, aki saját meggyőződése szerint birtokában van minden, a világról megszerezhető tudásnak, és egyfajta isteni pozícióból – a címben szereplő mélygarázs biztonsági kamerái mögül – ítélkezik minden és mindenki fölött, miközben saját életútjáról is megállás nélkül gyártja a legkülönfélébb elméleteket. Kétségtelen, hogy van rendszer az örület határán egyensúlyozó narrátor beszédében, és csapongó

mondanivalója – amelyben a pelenkagyártókról szőtt összeesküvés-elmélet-től kezdve a pénzügyi világ romlottságán keresztül a középosztály tagjainak nyaralási kényszeréig szinte minden előkerül – könnyen elképzelhető, sok-
aknak bizonyára a való életből is ismerős alak kontúrjait húzza meg.

54 Viszont e gondolatfoszlányok szinte bármelyike bátran kitörölhető lenne a szövegből anélkül, hogy megéreznénk hiányukat – sőt, ez a megoldás sokszor üdvösebb is lenne, hiszen egy idő után inkább fárasztóvá válik, ahogy a szűken adagolt cselekményt állandóan megszakítják a főhős kinyilatkoztatásszerű esettanulmányai. Persze az is igaz, hogy pont az alábbihoz hasonló bekezdések adják a regény sava-borsát: „Lehetnék gazdasági tanácsadó, mert miből áll az? Beiratkozol a Corvinus Egyetemre, amiről mindenki tudja, hogy csak bejutni nehéz, elvégezni pofonegyszerű. Ehhez az egyetemhez végképp semmi nem kell, mert a műszakin, ott elhasalhsz egy szar rajzon vagy a matekszigorlaton, az orvosin az anatómián, a jogon bármin, ha szemét a tanár, és bár a bölcsészkarhoz sem kell akkora tudás, meg nem kell annyit tanulni, de legalább úgy kell kinézni, szemüvegesnek és véznának kell lenni, meg állandóan érezni kell valamit. A Corvinushoz tényleg nem kell semmi.” Az efféle – leginkább talán Michel Houellebecq prózáját idéző – részletek szellemessége ellenére mégis az az érzésem, jobban jártunk volna, ha rövidebb úton, kevesebb kerülővel sikerül képet kapnunk hősrünk világban elfoglalt helyéről. A szélső, „női” fejezetek pedig tulajdonképpen a férfi által elmondottak eleve kudarcra ítélt értelmezési kísérleteinek tekinthetők. Mind a végig mese-metaforákban értekező szerető (pl. „Harminc fölött voltam már, olyan királylány nincs, akiért ne kepesztene ennyi idő alatt egy seregnyi lovag, többségükben persze jelentéktelenek.”), mind a jóval racionálisabb elhagyott feleség soha vissza nem térő lehetőségként beszél egykor megélt boldogságáról. Helyzetüket tovább súlyosbítja, hogy – mivel egyikőjük sem nevezhető kimondottan autonóm személyiségnek – önmaguk megértését csakis a férfinak alárendelt nő szemszögéből tartják elképzelhetőnek. Még ha nem is érthetünk feltétlenül egyet a regény által sugallt „szereposztással”, azt mindenképpen el kell ismernünk, hogy a női beszélők által elénk tárt keretfejezetek teszik igazán indokolttá azt a mélyről jövő defetizmust, amely a történet minden elemét áthatja.

„A mélygarázs lehetne az életed szimbóluma, mert a legmélyén vagy az emberi létezésnek. Hiába vagy napfényes házak lakója a zöldövezetben, a nap csak megszokásból süt rád. Ha tudna különbséget tenni ember és ember között, te sötétben élnél, lámpafényben, ahogyan élsz a garázs mélyén. Ez a te életed, folyamatosan szemmel tartanak az ipari kamerák” – mondja a névtelen férfi egy a mélygarázsba betévedő autósról, de szavait tulajdonképpen bárkinek címezhetné. Nem csoda, hogy a három főszereplő sorsa végül a címadó helyszínen találkozik össze: Háy János regényében

minden út a mélygarázsba vezet, ahonnan nem lehet, de valójában már nem is érdemes kikeveredni.

Nem éppen szívderítő, ráadásul helyenként erősen vontatott olvasmány, alkalomadtán mégis érdemes leszállnunk *A mélygarázs* sötét-ségébe – bízva abban, hogy egy kicsivel talán jobban megismerhetjük magunkat általa. (*Európa Kiadó, Bp. 2013*)

Új Forrás 2013/8 – Reichert Gábor: Az emberélet útjának felén
Háy János: *A mélygarázs*

Fehér Béla legújabb, a Magvető kiadó gondozásában megjelent nagyregénye minden ízében magyar. A „hazafias kalandregényként” aposztrofált mű cselekménye a 48-49-es szabadságharc idején zajlik, tehát témájában valóban

tökéletes terep a romantikus kalandozásokhoz szabadság, szerelem, ármány és forradalom útjain, természetesen egy nagy kanál humorral megfűszerezve. A humor pedig lényeges hozzávalója a magyaros kotyvaléknak,

56 Zsurzsán Anita

DIVAT A MAGYAR

Fehér Béla: *Kossuthkifli*

amelynek legfőbb alkotóelemei a 19. századi népmesei motívumok, a nyelvi leleményesség, a szabadságharc ízvilága valamint az igazi kalandregényekhez méltó irreális fordulatok. Cserna-Szabó András a kötet fülszövegében úgy jellemezi a regényt, mint ami „egyszerre hiteles történelmi regény és frenetikus Jókai-paródia...”, ezzel is utalva a regény stílusára, azokra a humoros nyelvi megoldásokra, amelyek mintegy karikatúraszerűen rájátszanak Jókai jellegzetes stílusára, ezzel újratálalva a nyelv magyaros ízességét.

A regény cselekményének kiindulópontja nem is lehetne egyszerűbb: Vödric Demeter pozsonyi cukrászmestert levelet kap rég nem látott bajtársától, Elepi Kőszáltól, amelyben arra kéri, hogy születésnapja alkalmából küldjön neki Debrecenbe egy adagot a messze földön híressé vált „beuglijéből”, amelyet méltán kereszteltek Kossuthkiflinek. Az ártatlan baráti kérés és a levél viszont események egész láncolatát indítja el, ugyanis a gyanakvó Swappach Amádé őrnagy összeesküvést szimatol a háttérben a levél furcsának tűnő tartalma miatt, így szerelmével Vödric Estillával – aki történetesen a cukrász lánya – és a mindenlében kanál Karola grófnő társaságában elindulnak Debrecenbe az édes szállítmánnyal. Mindeközben Swappach őrnagy felbőszült édesapja, a fiú által teljesen kifosztott pozsonyi tanácsos és titkos ügynök, a vén császárpárti Swappach Ferdinánd bosszútól vezérelve szegődik a különös csapat nyomába, társaságában Vödric Demeterrel, aki miután fény derült imádott lánya románcára az őrnaggyal, annak reményében vág útnak, hogy megbékíti és visszaszerzi lányát, akit első felindulásában kitagadott. A regény zamatos humorát a nyelvi lelemény mellett éppen a főszereplők, a regény különös karakterei adják, akik elképesztőbbnél elképesztőbb helyzetekbe keverednek kalandos útjuk során. A különös, kalandokkal teli utazás Pozsonyból Debrecenbe tulajdonképpen átvezeti az olvasót a szabadságharc korabeli Magyarország vidékén, ami által a regény valóban hiteles történelmi regényként olvasható, sajátos korrajznak hathat. A főszereplők különösebbnél különösebb figurákba botlanak, állandóan valószerűtlen szituációkba

csöppenek, és valamilyen módon lépten nyomon szembesülnek a forradalom sodrásával. A regény hemzseg a magyar népmesékből jól ismert mágikus elemektől és természetfeletti történetektől: kevésbé hősszerű hőseink a kalandos út során találkoznak kísértetekkel, hátborzongató, groteszk alakokkal, vagy éppen varázserőjű tárgyakra bukkanak.

57

Ennek ellenére nem hiszem, hogy a regényben mélyebb tartalmakat kéne keresni, valójában azt gondolom, hogy tényleg csak egy szellemes, fordultatos kalandregényről van szó, és ezt a szerző sem akarja másképp tálalni. Véleményem szerint, nem lehet aktuális kérdéseket – nem is kell – belevetíteni a regénybe úgy, ahogy például Spiró György teszi a szintén magyarság ihlette, humorosnak szánt *Feleségverseny* című regényében, éppen ezért Fehér Béla művét sokkal jobban sikerültnek ítélem, mivel nem akar hatalmas igazságokat belevetíteni a humorral gazdagított regény szövegvilágába. Fehér Béla kalandregényének nagyszerűsége a szerző archaikus elemekkel dúsított nyelvhasználatában rejlik, ami mindamelllett, hogy frappáns és szórakoztató, egyenesen utánozhatatlan. Az író pedig izgalmas történetészövésével arról is gondoskodik, hogy az olvasó figyelme egy pillanatra se lankadjon, mert nem csak a nyelv bravúrossága teszi lebilincselő olvasmánnyá, hanem a történet sokszínűsége is. A különös édesség története pedig cseppet sem szirupos, nem fekszi meg a gyomrot, ezért a magyaros

ínyencségre kevésbé fogékony közönségnek is fogyasztásra, jó étvággal ajánlom. (*Magvető, Bp. 2012*)

TATATÓKERT

Tatatókerti járda, néhai jégvirágok, nyomatok, pontos arabeszkek, karok, levelek, kacsok, burjánzó rajztábla, fekete és gazdag. Lassan állandósulnak a körvonalak, a délután visszavárja a fehér fedőjeget. A csípős levegőben könnyű hajléktalanok szállnak, nem messze tőled, tőlem. Még a haláluk után is élnek.

OVÁLIS ÉS ANTIK

Ittlétem első napja ovális és antik. A negyedik nap szaggatott vonal, lábra állni képtelen. Meisseni csésze, nem látok kiutat, akadályt sem. Gyönyörű hideg este, saját elhatározásomból valaki belelapoz az életembe. Nem térít el fogfájás, se Pique Dame.¹ Kérésedre szétszóródik az akaratom, és megtermékenyít, észrevétlen.

ANYANYELV

Ha nincs fedél a fejem felett, anyanyelv is elég, mely egyszerre billeg és szilárd, mint a lámpafény. Kihordatlan magzat, szürke biztonság a szám szélén. Körvonal a levegőben, még elúszna a sötét vízben. Az éjszaka elfordul a faltól, és nyomtalanul csendbe zuhan. Úgy érzi előtte, mintha üstökösön ülne, kinek a magja ő maga.

¹ Csajkovszkij operájának címe

Sietve pakoltam, a bőröndöt elő se kerestem a pincéből, épp csak egy sporttáskát tömtem tele, mint aki menekül. A vízumot hamar kiállították, a repülőjegyre szűkösen bár, de megvolt a bankszámlámon a keret. Onnan messziről Akbár és Aszgar már hónapok óta, újra és újra leadta a hívójelet, de nem eddig nem lehetett. Határidők szorítottak ketek közé, egyik feladat a másikat érte, mint hívatlan látogatók a haladokló ágyánál. Csak annyit mondhattam nekik, hogy megyek, valamikor biztosan eleget teszek a meghívásnak. Akbár és Aszgar pedig várt rám, a magadöltlenségében.

A készülés napjaiban többször is elővett a kétely. A repülőjegy kis híján kéthavi fizetésemet tette ki. Teendőim minden elvégzett feladat után alaktalan csomókban kezdtek ismét sokasodni, de a húszórás repülőút kizárta a rövidebb kiutazás ésszerűségét. Ha meg óvatosan rákérdeztem, meddig nem volnék a terhükre, Akbár és Aszgar nem adott kézzelfogható választ. A lényeg a jövetelem ténye volt, ott-létem időtartamának egyszerűen nem tulajdonítottak jelentőséget. Bármennyire is aggódtam, hogy terhessé válhatok a számukra, ők ebben az aggodalmamban a legkevésbé sem osztoztak. A hazautazás időpontjának megválasztása ezért egyedül az én gondom maradt.

Már régóta telt úgy az életem, hogy a függöny széthúzódott, én kézbe vettem a mikrofont, kiálltam a transzparens elé, és végigmondtam a szövegemet. A reflektorfénytől kivert a víz, de legalább ha megvilágítottak, a fénycsóva minden mást kitakart a teremben, és a hallgatóság egyetlen, egysejtűként pulzáló körvonallá változott. Máskor természetes fényben kellett rögtönzött emelvényekre állnom, és jól láthattam az embereket, amint sámlikon feszenegenek, vagy úrias karosszékekben terpeszkednek odalent, épp csak fél szemmel figyelve rám, de azért ujjukkal ütve a taktust, ahogy ömlenek belőlem a termékismertető szavai, a betanult szlogenek, mint a salak gyomorrontáskor. Oldalt hosszú, leterített asztalokon érintetlen hidegtálcák, kávégép és fagyalt sorakoztak. Golyóstoll lifegett az egyik kezemben, a másikban mikrofont szorongattam, amely tízpercenként sípolni kezdett. Naponta másztam meg az emelvényeket, léptem ki a takarásból a hallgatóság elé, és az emberek néha kivetítőkön figyelték, ahogy színes dobozaim mellett végigmondom a brosúrák szövegét.

Burns Katalin 59

BETEGSÉGEM AKBÁRNÁL

Akbár és Aszgar lakhelye, ha részleteiben nem is, de méretében és funkcionális bútorait tekintve olyan volt, amilyenek még itthoni zaklatott létezésemben elképzeltem. A közös szoba falán nemrég elmozgatott szekrények kísértetalakjai fehérlettek, a sarokban geometrikus mintájú, patyolat-
60 lattiszta kanapé terpeszkedett. Ajándékaimat, a literes mézet és a piros fóliás, kerek sajtdarabot hálásan, de minden meghatottság nélkül vették át. Akbár habozva ereszkedett a számomra elkészített ágy szélére, míg én farmeromból és combközépig érő tunikámból kivetkeztem. Aztán festékhiányos bőröm gyengéd és alapos áttanulmányozása után rám segítette az ajándékomat, a párnára kiterített kétrészes lepelruhát.

Az első napon, kábultan az időeltolódás okozta kimerültségtől, Akbár és Aszgar magas alakja közt vonultam végig a város utcáin. Amikor a foglaltságról kérdezősködtek, meg sem kíséreltem leírni a bemutatókat, a magentaszínű termékmintás dobozokat, a kezemben reszkető mikrofont, a bújókáló pánikot. Inkább a nyakam köré fontam az ujjaimat, és dekoratíván, de annál lassabban imitáltam a fulladásos halált. Arcukra kiült az elképedés, mint mindig, ha az otthoni életem folyásáról beszéltem nekik. Nem is kérdezősködtek tovább; a saját nyelvükön, egymás közt vitatták meg a dolgot. Valamin össze is szólalkoztak a fejem fölött, a selyemszövetű nyelv durva csomókba rándult, kezük az orrom előtt, indulatosan kaszálta a levegőt. Hosszú lépteiket lelassítva fogtak közre és terelgettek sarokról sarokra, egészen addig, amíg a sötétszürke, de enyhet mégsem nyújtó árnyékok ki nem nőttek a falak tövéből. Az este beálltakor értünk haza, amikor is ők ketten elővették billentyűs hangszerüket, és maguk mellé parancsoltak a szőnyegre, a patyolat sarokkanapé elé, hogy a reggelig tartó órákat végigskálázzam velük.

Az ajtónál megjelenő idegenek érkezését semmilyen figyelmeztető jel nem előzte meg. A házban a tévé sohasem ment, az internet kávézót szándékosan kerültem, nem gondoltam az olvasatlan üzenetekkel, az Akbár és Aszgar házán kívüli világgal; semmi sem emlékeztetett a gombnyomásra szétszaladó színházi függönyökre, a művházak előterében csicsergő tévésorozatokra. A két aktatászkás férfi a bejáratnál ácsorogva várta a bebocsájtást, mivel a csengő nem működött. A külvilágot Akbár és Aszgar csak a nekik tetsző időközökben engedték be a házba, akárcsak a huzatot. A két férfi a korlátra könyökölve, a karhatalom munkásaira jellemző eltökéltséggel töltötte a várakozás perceit, és eszük ágában sem volt angolra váltani a szót, amikor az ajtórezen kidugtam a fejemet. Akbár és Aszgar alakja mögül méregettem a kormánybiztosokat (az egyiknek nyúlszája volt); kimérten csattogó mondataik nyelvtörökként visszhangoztak a fülemben. Amikor végre felém fordultak, egy vaskos borítékot nyomtak a kezembe. „Mindent az előírás szerint, és ágynyugalom, mert ha nem, jön a reptéri karantén” - záporozta rám sánta

angolsággal a nyúlászájú, még mielőtt bármit kérdezhettem volna. Ahogy távoztak, Akbár a patyolat kanapé elé kuporodott, hogy bekapcsolja a tévét.

Szembe-szomszédasszonyunk éppen akkor lépte át a küszöböt, amikor az egyórás híradó szalagcímei elárasztották a képernyőt. A kormánybiztosok által említett járvány tényét alig két napja hozták nyilvánosságra, a számláló tizenhat halálos áldozatról akkor ugrott tizenhétre. Az asszonyág a patyolat kanapé sarkára helyezkedett, elhűlve suttogott a szőnyegen gubbasztó Akbár és Aszgár feje fölé hajolva, mintha én ott se lennék, aztán sajnálkozva megcsipkedte kortalan, festékhiányos arcomat, és vilámgyorsan hátat fordítva igyekezett ki a házból.

Kinyitottam a borítékot. Nagy méretű, fehér tabletták voltak benne, három levéllel, a közepüket csík szelte át. A vízumom lejártának dátuma a boríték legalján szerepelt, az adagok száma megegyezett a hátralévő napokéval. Az egészségügyi minisztérium által sebtében összeállított kúrához irányításul épp csak annyi angol szöveget mellékeltek, amennyi a címzés helyére fért (napi egy darab, bő vízzel bevéve), egyébként pedig a borítékon szélről szélre, díszesen hullámzó írás húzódott, mint húsvéti tojásos minta. Akbárnak hasztalan mutogattam, a jelentését nem árulta el, válaszul épp csak együttérzően megsimogatta az arcomat, és visszaültetett a tévéhez, az angol szalagcímek elé. Hascsikarás, ájulás, láz, mindig ugyanaz a tünetegyüttes. Kizárólag kaukázusi típusú áldozatok, férfiak és nők, akik turistavízummal, rövid időre látogattak a városba. Néhány órás kórházi kezelés, halál a kórházban, halál a buszon. Halál otthon.

Kipattintottam az egyik tablettát, és egy korty vízzel lenyeltem. A szobámban szétráztam az ágyneműt, kihúztam a párna alól egy tépett, sötétkék hajgumit, Akbárét. Ebédig cincálgattam róla a fekete hajszálakat.

A gyógyszeres kezelés második napján, az utcán megtántorodtam, a tenyérem, a térdem lassított felvételben érte a betont. Akbár és Aszgár egyszerre nyúlt utánam, felváltva cipeltek haza a hátukon; a számból sűrű ragacs folyt az ingjükre. Jöttünkre az alagsorból előkerültek a nők, mindhárman tolakodva tapogattak; igyekezetüktől, ahogy a takaró alá tuszkoltak, a fejem hátra nyaklott. Még nem féltem igazán, mert ha az utazás előtti napok kapkodással teltek is, a javasolt védőoltásokat nem mulasztottam el beadatni: testileg felkészültem. Megadtam magam a gondolatnak, hogy történjen bármi is, annak itt és most különös oka van.

Még át tudtam fordulni egyik oldalamról a másikra. Lehámoztam magamról a ruhát, amelyet Akbártól kaptam (a bő nadrágszár az izzadságtól átázva már a combom tetejéig gyűrődött), és ha valaki az ágyamhoz jött, alvást színleltem.

Kirángatták alólam a lepedőt. A testemet rágörgették egy másik, szárazabb felületre, kicsomagoltak, betekertek. A napszakok hosszú, sötét aknáján zuhantam lefelé, faltól falig csapódva, a fejem kótyagos volt, nem kívántam semmit, legkevésbé nem a hidegtálat vagy a kávé, csak az érdekelt
62 igazán, hogy a kezem szabad-e vagy tele van, és hogy mikor gerjed a mikrofon. Egyelőre tudtam a szöveget, könnyedén haladtam mondatról mondatra; a lentiek unalommal, de elégedetten verték a taktust. Hátam mögött, a takarásban az ügyelő megkönnyebbülten nézett az órájára: a brosúra szövegének a felén már túljutottam.

Akbár ült az ágyam szélén. Égett a villany, a számba savanyú íz gyűlt. A falon, Akbár feje körül és az ablak előtt lengedező függönyön tapintatlanul, közönségesen kiabáltak a színek. Nagyot sóhajtvá erőt gyűjtöttem, hogy a falnak forduljak. Akbár megértette, mit akarok, megragadta a lepedő szélét, a szöveget kissé megemelte, és a testem egyszerűen, engedelmesen a falnak gurult. A kezem, amelyikben máskor a mikrofont tartom, kicsavarodva alám szorult, de a fal ismerős festékszagától azonnal megnyugodtam.

Nem tehettem mást, bíznom kellett a gyógyszeres kezelés hatásában, azzal együtt, hogy a tünetek egyre erősödtek. Értetlenül szemléltem testem reakcióját az új vírusra, és nyugalmat egyedül az adott, hogy fajtársaim szervezete is pontosan úgy reagált, mint az enyém. Kezemet a hasamra szorítva naphosszat tűnődtem otthoni lőtás-futásom értelmetlenségén, őszintén szerettem volna rájönni a rettegés okára, hogy miért tartottam annyira a rám szegeződő tekintetektől, és ha így volt, miért nem változtattam már régen pályát.

Számolni akartam a magamhoz téréseket és az álomba zuhanásokat. Abból tudtam, milyen napszak van, hogy Akbár vagy Aszjár ül az ágyam mellett, bár olyan is volt, hogy az egyik nővérük kuporgott mellettem, míg lent szólt a harmónium. Lehunyta szemem előtt láttam Akbárt és Aszjárt törökülésben, a patyolat kanapé előtt énekelni, hallottam vitaszerű felelgetésüket, az egymásba vágó, kántáló hadoválást. Ha a szemem csukva volt, még a hangjukat is meg tudtam különböztetni, mint két izmos, a szobámig kapaszkodó kúszónövényt.

Úgy hadakoztam a kórral, hogy közben észre se vettem, ki áll győzésre. Reméltem, hogy meghalni nem fogok, mert a nagy méretű, fehér tablettát időről időre leöntötték a torkomon, a számat megtörölték, és a dátumot kipipálták a falon. A nők közül ketten, naponta ötször megfogták a könyökömet, kiemelték az ágyból, és csoszogva az árnyékszékre cipeltek. A rekeszizmom hasogatott egy egész héten át, a nyirokcsomóim pofazacsokként dagadtak ki a nyakamon. Hiába igyekeztek a háziak lehalkítani a híradót, az angol tudósításokból így is megértettem, hogy már negyven fehér áldozatot

szedett a járvány, a tetőzés idején Allah legyen hozzánk irgalmas, és eredménykedjünk, hogy akarata szerint, pár rövid nap alatt lecseng ez az áldatlan időszak.

Nem zárkózhattam el, hagynom kellett, hogy Akbár és Aszgar váltsa egymást az ágyam mellett, hogy jöjjenek, rám telepedjenek, és okos szemükkel, csendben nézzék végig a betegség fázisait. Néma együttérzéssel tűrték, ha a tehetetlenségbe belefáradva el akartam őket zavarni a paplan széléről. A többiek pedig, akik a sötétben, a takaráson túl, sámlikon és kemplingszékeken ücsörögve bámultak, hosszas suttogással kísérték szavaim alkalmankénti elapadását, amint felvont szemöldökkel adtam nyomatékot a mondandómnak. A késő nyári időszakban, amikor a levegő nem járt, annyiszor rugtam le a paplant, ahányszor rám terítették, és a langyos vizet, amelyet pohárban hordtak az ágyamhoz, a mellkasomra csorgattam, aztán végignéztem, ahogy a köldökömben összegyűlik. A szókincsem az elutasításra alkalmas, legdurvább urdu elemekre csupaszodott. Mindez mégsem befolyásolta a háziakat abban, hogy a soha be nem csukott ajtón hívatlanul belépjenek, mint a színpalak mögé merészkedő, kíváncsi közönség, majd a paplan szélét finoman félreseperve, kíváncsian az ágyamra ereszkedjenek. Végül már a nyelvváltással sem törődtem, de az anyanyelvemen sem válogattam meg a szavakat, egyszerűen csak acsarkodva követeltem, hogy takarodjanak a közelemből. Erre felnyaláboltak, árnyékszékre tettek, vagy kicserélték az ágyneműt makacs mozdulatlanságba dermedt testem alatt.

Akbár csillogó szemmel meredt rám az ágy szélén, kinyitotta a száját, de a hang még nem jött ki rajta; az idő szétcsúszott, mint egy rosszul szinkronizált filmben. A könyökökre tornáztam magam. Borostája volt, nem lehetett később hajnali fél hatnál. „Menj el!” - kiáltottam fel olyan erővel, amelyet a lenről figyelő hallgatósággal szemben eddig nem mertem alkalmazni. Ebben a kivételes pillanatban kívülről is láttam magamat: szorításom Akbár vállán, kidagadó szemgolyóm mint egy fuldoklóé, vagy egy vajúdó aszszonyé. Ő zavartan pislogott rám, a fejét sajnálkozva megcsóválta, és óvatosan elhajolt állott szájszagomtól.

Visszahanyatlottam a párnára, homlokomat a laminált fa ágytámlához nyomtam, kezemmel hártó mozdulatot tettem Akbár felé, mielőtt eszébe jutna, hogy a párnára igazítson.

Délelőtt a paplan igazodásából észrevettem, hogy Akbár melletttem feketett az éjjel. A fejem kótyagos volt, ugyanakkor furcsán, féloldalasan könnyű is;

kétkedve túrtam, markolásztam a hajamat. Meglepett kiáltozásomra feljöttek a nők, és egy szatyorból előkotorták a fejem jobb oldaláról hiányzó hajtömeget, amelytől az éjjel szabadítottak meg. Szurkos ragacs csöpögött a tincsek-ről, beborította egészen addig a pontig, ahol az olló határozottan
64 lemetszette rólam. Elfelejtettem becsukni a számat, csak meredtem az asszonyokra, meg a ragacsos hajcsomóra Akbár nővérenek pusztá kezében. Akkor egy asszony hozzám lépett, nyugtatólag megsimította a homlokomat, majd lassú csigavonalat rajzolt a hasára, az ujját feltolta a mellén, a torkán a szájáig, és a végén a hajamra mutatott. Ahogy végzett a gyomrom tisztulásának magyarázatával, gyengéden megtámasztotta az államot, és a számat egy marék széntablettával tömte tele.

Még aznap este, vagy másnap hajnalban bekövetkezett, hogy elfelejtettem a szöveget. Az első sorban szuszogó túlsúlyos háziasszonyok gyanakvón hunyorogtak rám, a kertszékek műanyag lába ívesen meghajolt alattuk. Őket még jól láttam, mert a színpad pereméhez közel helyezkedtek el (ilyen színpaddal még sohasem volt dolgom, jobban megnézve inkább hasonlított kifutóhoz). Soha jobban nem voltam tudatában annak, hogy hol vagyok, csak az járt az eszemben, hogy kiestem a brossúra szövegéből, és a taktus odalent elhallgatott. Nem lepett meg ez a fordulat; a tény, hogy mindig ettől rettegetem, próféciaként magában hordozta valamikori beteljesedését. Most pedig, hogy a brossúra bemagolt mondatai megsemmisültek, a színpadi rutin az asztalkához vezérelt, ahonnan a sűrűsödő köhintések közepette, remegő kézzel leemeltem egy magentaszínű dobozt. Előhúztam belőle a sikerterméket: az áramvonalas kertigrill-gyújtót, és magasra emeltem, mint valami relikvíát. Nagy levegőt vettem (a fülkagylómból kipiszkáltam Akbár sötétkék hajgumi-ját), és útjukra eresztettem a maguktól nyelvemre gyűlő szavakat, saját, rögtönzött termékismertetőmet, szemléltetésként kétszer-háromszor megnyomva a szerkezet gombját, így löve keskeny, kardszerű lángcsóvákat a színpad állott levegőjébe. A mondataim most könnyedén követték egymást, a gondolatok egymásból következtek, és egyik kezemben a mikrofonnal, másikkban a grillgyújtóval a kifutó szélére álltam, hogy hangsúlyos befejezést adjak a monológnak.

A háziasszony sikkantása szelte ketté az utolsó mondatot. Jobbomon, a függöny szegélyén akkor harapództak el a lángok, valaki már poroltóval tüsténkedett lentről, de a tűz hirtelen a színpadi kötélzetbe kapott. „Gyorsan, le!” - intett felém az est háziasszonya, mielőtt a másik poroltót a lángokra irányította volna. A nézőtérén már csak az egymásra borogatott székek me-redeztek a kikapcsolt szpotlámpa alatt.

Ácsorogtam egyedül a gyorsan harapódzó lángok között, és most az egyszer, épp úgy, mint amikor az ágyamból Akbárra kiáltottam, kívülről láttam

magamat. A lángoló kötélzet a magasból pontosan eléem zuhant; a csattanás, miután ujjaim a grillgyújtót elengedték, alig volt hangosabb a lángok sercegésénél. A tűz, ez a váratlanul kínálkozó megoldás egyre csak emésztette a színpalakat, nyakatekert életem folyásának díszleteit, miközben a vesztély teljes tudatában, mégis csodálatosan megkönnyebbülve álltam 65 magamra hagyatva, a lángokban úszó színpad közepén.

Akbár egy széken állt, kicserélte a csillárban a villanykörtét. Háttal ügyködött velem, mégis tudta, hogy ébren vagyok. Ahogy elkészült és az ágy szélére helyezkedett, már csak megszokásból csattantam rá. Idegesített, hogy kívár, már megint vár valamire. Hogy hőség van, de a homloka száraz. Felülről nézett rám, és rejtélyesen mosolygott, mint egy tévés kvízzjáték műsorvezetője. Felhajtotta a paplant, megragadott a két karomnál, és előre döntött, mint egy bábút. A hátamon feltúrta a ruhát, és egy nedves rongyot nyomott a bőrömhöz. Ültömben ugrottam egyet, fahangon felnevettem. A hideg víz végigszaladt a gerincemen, átázta a lepedőt. Amikor Akbár nővére megjelent, hogy tovább mosdasson, kiszőrösödött lábszáraimat már a magam erejéből emeltem meg. Az asztalkán, az utolsó megkezdett levélen öt tablettá maradt. Aznap este keltem föl először.

A díszletéges éjszaka óta sikerült elhinnem, hogy a szérum nehezen bár, de felülkerekedett a kóron. A kenyérlepényt még két napig kihánytam, később is csak úgy maradt bennem, ha étkezés után egyenes, felpolcolt derékkal ültem végig egy órát. A hazautazás gondolatát először még nem tudatosan idéztem fel, csak hagytam, hogy meglepjen az egyik lépcsőfordulóban, vagy amikor a számhoz emeltem a kanalat. Volt, hogy elnehezültem tőle, megfeküdt, mint gyors vacsora a szűk gyomrot. Hat hete nem láttam otthoni postát, a telefonom lemerülve kallódott az útitáska mélyén. Nagyjából felgyógyultam már, a napok telésével tudatosan vettem búcsút itteni életem minden rendszeres történéstől, főleg a harmóniumszótól, a két vaskos folyondár-hangtól. Hálás voltam, ha Akbár vagy Aszgár felmászott hozzám a lépcsőn, nem küldtem el az asszonyokat sem, akik adagonként, összehajtogatva hordták fel frissen mosott régi és új ruháimat, hogy a táskámba rendezgessék őket.

Éjjel nem álmodtam, már harmadszor volt így. Segítség nélkül bújtam be az ágyba, tisztálkodtam és ettem. Összesodort selyemkendőbe kötve hordtam a hajamat (a hosszabbik felét, hogy egyforma legyen, álomban levágtam valaki). A nemzetközi hírcsatornán kerekasztal-beszélgetést tartottak a járványról. A kór terjesztője a boncvizsgálatok szerint az egyik fehér áldozat volt, és a megfertőződésnek még az sem volt feltétele, hogy mi, gyanútlan kaukázusi férfiak és nők, ebben a távoli országban egymás közvetlen közelébe

kerülünk. A helyi hírcsatornák a járvány végső stádiumáról tudósítottak, pedig a nem-hivatalos statisztikák szerint így is jutott minden napra egy haláleset.

66 A hazaút előtt három nappal, az esti híradó előtt visszatértek a kormánybiztosok. Egy fehéreköpenyes orvost is hoztak, aki a nyúl-szájú utasításáig meg sem mozdult, csak a korlátnak dőlve méregetett hidegen, vizsgálgatva az arcszínemet, a fogyásom mértékét. Aztán az utcai fényre hívott, óvatosan lehúzgálta az alsó szemhéjamat, megtapogatta a nyirokcsomóimat, majd szó nélkül félreállt, hogy egy kartonra firkálja a vizsgálat eredményét. Akbár besietett a házba, és hamarosan visszatért a majdnem üres gyógyszerlevelekkel. Nem árulta el, mit mondott neki az orvos miközben a paksamétát meg a pecsétjét a táskájába pakolta, mint ahogy egész este senki sem szólt hozzám, még a tévétől sem parancsoltak el, párnákkal bástyáztak körül a patyolat kanapé tetején.

Sötét a ház, ahogy felriadok egy rugó pattanására a derekam alatt, és zoknit húzva elcsoszogok a lépcsőig. Csend van, nyilván mind a mecsetbe mentek. Az alhasam lefelé húz, mintha álmomban súlyokkal rakták volna meg. Akbár nővérét hívom, hátha egy falat kenyértől erőre kapok; először csak megemelem a hangom, aztán már kiabálok is, de hiába, ő sincs itthon. A tévészobában, ahol tegnap a járványügyi állomás aktuális jelentését néztük, a függönyöket elhúzva találok; a kevés bútor közt könnyen haladok az alagsorig. A kenyerek elfogytak, a kosár alján egyetlen vöröshagyma szárad, de a belseje még ép, ha sikerül kiegyenesednem, oda is rakom a vizet. Csak előbb felmegyek még egy kicsit a kanapéra, pokróc híján egy díszpárnával betakarom a derekamat. Ágnyugalom. Itt fognak megtalálni, a patyolat ágyon, ide nem szabad hánynom. A rekeszizmom remeg, de hiába húzódkodom a kanapé szélére, nem ürül semmi. Nem értem, hogy eshettem vissza egyetlen éjszaka alatt; minden olyan jól alakult tegnapig, a minisztériumi emberek érkezéséig. Jól emlékszem a naptárra a fenti szoba falán: egyetlen szem gyógyszer sem maradt ki. Otthon az augusztusi burjánzások ideje van, ha hazajutok, a nagy fehér tablettát kis kékre kell cserélnem. Jó Isten, ne hagyj el. Ha mégsem jutnék haza, a kór, a kúra is értelmét veszíti, hiába volt a tűz, a díszletégés. Mikrofonos kezemet a homlokomhoz szorítom. Jó Isten, adj most erőt. Lehunyom a szemem. Akbár és Aszgar kísér az utcán, kétoldalról közrefognak; a város határán, a reptér felé vezető terelőútnál magamra hagynak, és visszatérnek oda, ahonnan az első jelet is leadták: a maguk időtlenségébe.

MEGÍGÉRT TENGER

Hullámtörés. A tenyér puha párnáiban.

Dél körül lehetett, amikor a mamaiai útról kiértünk a plázsra.
A tenger felől érkező perzselő szél felborította a kint felejtett
napernyőket,
a lány egy pillanatra összerezsent, tekintete a hangafüves homokot
kereste,
ahogy az apró pirosan izzó virágokat ingatja a szél.

Az egyik hirtelen kicsapó hullám sós vizet permetezett az arcomra,
mintegy óvatlan jelként a lány felém hajolt,
elsőnek törve át egy hallgatólagos megegyezés törékeny nyugalmát.
Nem beszélt sokat, jó volt, hogy nincsenek kényszerek,
előre megbeszélte, elkövethető hibák, csak a véletlenek,
ahogy megláttuk egymást a tisztí kaszinó halljában,
vagy egy séta alkalmával a fürdőházhoz vezető ösvényen.

Az öltöző deszkalécein átcsúszott belőle valamennyi fény.
Ujjamat az eresztékek közé nyomva, próbáltam útját állni a
ragyogásnak.
Így haladtunk végig, ahol az öltözők egy tágas pavilonba nyíltak.
Szólni is akartam valamit, de nehezemre esett volna ezen a
valószerűtlen nyelven.

A lány megérezte valamit idegenségeből, és lassan,
mint aki válaszolni készül, odalépett hozzám.

Arcom nem viselte arca megrendítő közelségét,
pedig szép volt, gyermeki homlokának csillagképei,
a mégis határozott vonalából húzott járomív,
mely, mint a hullámtörés, emelte ki orra szégyenlős partjait,
a merész szemöldök, és az elnyílt duzzadtan is fáradt ajkak.

Ez a lüktetés kötötte le most minden figyelmemet,
testem elomlott e néma élvezettől,
amint a lány a következő pillanatban átfonta,
játéba hívta tétova ujjaimat,
68 ahogy megéreztem ennek a másik testnek a melegét,
amint itt van a tenyér puha párnáiban,
ami időről-időre az idegek sorsszerű játékát követve lüktetésbe fullad.
Az ujjak elnehezülnek e váratlan fordulattól,
de az ujjbegyekben újfajta játék készülődik, egy vékony,
szinte lebegő simítás a kézfej merev hullámain elnyugvó mozdulat.

* * *

Mi történt veled, kérdezte halkán,
lassan, jól látható módon választotta szét szájában a szavakat,
egy pillanatra jelentést kapott az elmúlt napok összevisszasága.
Nem bírtam tovább, bár lehetett volna másként.
A gyengeség most egy pillanatra jóleső magyarázkodásnak tűnt,
amint zavart mosollyal törtem szét a megértés árnyát.
Menjünk el innen.

* * *

Az este sem hozta meg a várva várt enyhülést,
a kövek ontották magukból a megfáradt meleget,
az Anatólia felől érkező hűvös hullámok széttörtek a parti sziklákon,
és szétszikkasztak a Strada Lebedei kandelábereinek fényében.
Távolabbról, a bazársor felől, egymásra torlódó, széles hullámokban,
lassú gramofonzene sodródott a plázs felé,
majd tovább a kikötő hajóinak csapódva úszott ki a tengerre.

Most olyan távolinak tűnt a partfokra épült város keleties nyüzsgése,
a genovai világítótorony rozsdás rostélyain átütő fény
mozdulatlanságra készítette a múltó időt.

*Mire az egyik, egy Szufi-cserép,
akiből dőlt az izgatott beszéd:
– "Mennyi Agyag! – ki tudja, közülük
ki a Fazekas és ki a Fazék?!"*

*Omár Kháyyám:
Rubáiyát (Szabó Lőrinc
fordítása)*

Galántai Zoltán 69

A FAZEKAS MESÉJE

Sok évvel ezelőtt történt, hogy az esti ima

után az ablaknál ültem. Az ablakom a kopár udvarra nyílt, én pedig szegény voltam ahhoz, hogy gyertyát vegyek, meg persze ahhoz is, hogy beüljek egy teaházba. És ruhám is túlságosan ócska lett volna hozzá. Az életemet a kaligráfia tanulmányozására tettem fel, és minden pénzemet finomra őrlöt tusrá, papírra meg különleges, Közép-Ázsiából származó teveszőr-ecsetekre költöttem. De végül sosem sikerült a lényegyet megragadnom, és miközben azon tűnődtem, hogy mit csinálok rosszul, egyszerre csak azt láttam, hogy egy angyal lép be a velem szemben, az udvar túlsó végén lakó fazekas műhelyébe, aki agyag korsókat készített az éves vásárra, és mindegyiket az arab ábécé betűiről nevezte el.

Alif, bá, tá, és így tovább.

Lassan haladt velük, de már csak egyetlen korsó volt hátra. Egész évben erre az alkalomra készült, bár a mi korunkban már az emberek nem kézzel, hanem géppel készített edényeket vesznek, mert azok sokkal jobb minőségűek és megbízhatóbbak, őt ez nem érdekelte. Alapanyagul a városunk határában bányászott, szürke és szemcsés agyagot használta, és amikor néha összetalálkoztunk, akkor szívesen beszélt arról, hogy most végre meg fog gazdagodni, és felhagyhat a munkával, és hátralévő életét jómódban élheti le. Ugyanis, mondta, ezek különleges edények, mert összefüggés van a nevük meg a formájuk között, bár a kívülállóállóknak úgy tűnhet, hogy mindegyikük ugyanolyan, és egészen biztosan fel fog bukkanni valaki, aki megfelelően értékeli őket.

Az ajtaja nyitva volt, a lámpája körül százsámra rajzoltak a muslicák, szúnyogok meg mindenféle apró, szárnyas teremtmény, és én tisztán láttam, hogy az angyal, aki túlságosan is különbözött minden más élőlénytől ahhoz, hogy közülünk való lehessen, odalépett a fazekashoz, aki még most is az edényén dolgozott, lehajolt hozzá, és súgott valamit a fülébe. A fazekas pedig anélkül bólintott, hogy felnézett volna rá.

Azért mesélem csak el mindezt, mert lehet, hogy ezek az események összefüggésben vannak azzal, hogy a fazekas másnap reggel kivitte az udvarra az összes korsóját, és egy kalapáccsal összetörte. Persze az is lehet,

hogy nem. Amikor megkérdeztem, hogy miért teszi ezt, akkor csak nevetett, és még aznap el is hagyta a várost: semmit sem vitt magával. Talán zárando-
kútra indult, és azóta sem hallottam róla. Úgyhogy mostanság, amikor es-
ténként továbbra is egyedül üldögélek a szobámban, és a semmire sem
70 jó kalligráfiai kellékeim vesznek körül, csak a bezárt és romladozó mű-
helyre látok rá, és néha azt találgatom, hogy mit mondhatott neki az
angyal. A cserépdaraboknak már nyoma sincs: törmelékük összekeveredett
az udvar porával, és ahogy öregszem, én is egyre kevésbé emlékszem rá, hogy
pontosan miként is történt az egész.

Úgyhogy lassanként már majdnem meg is győztem magam, hogy csak
a képzeletem játszott velem.

De aztán néhány napja, alkonyat után mintha ismét az angyal tűnt
volna fel a sikátorunkban. Talán azért jött, hogy hírt hozzon a fazekasról,
vagy talán azért, hogy nekem is a fülembé súgjon egy üzenetet, ám valamiért
meggondolta magát, és visszafordult. De ennek ellenére biztosra veszem,
hogy előbb-utóbb engem is megszólít majd.

Azt pedig még ráérek eldönteni, hogy én is engedelmeskedem-e neki.

HÁZ KÖRÜLI
MUNKÁK

IV

Eleget lamentáltam.
Ideje vödörbe gyűjteni
a csigákat, a nyálkával,
a nyikkanásaikkal nem törődve.
Kipróbálom legalább az örökölt
kabátot és a húgom receptjét.
Hatnapos éheztetéssel indul,
addig meghozom a hiányzó
fűszereket és a zellert.
Főzés után lecsöpögtetem,
tunkolás és szívogatás nélkül
nekilátok, ha pedig végeztem
a másfél tucattal, átülök
az öblös fotelba. Fél órám van
a beharangozott izzadásig.
Akkor megfogom az íróasztalt
a rácsatolt szöveggel, és onnan
folytatom, hogy három alakban
jelenhetek meg, és nem véletlen,
ha a múltban lemondtam
előttetek egyről.

Nem ártana még egy nemes fákból
épült íróasztal, kilenc fiókkal.

A középsőben tartanám az útlevelet
és a pisztolyt, a kulcsot bőrrharangban.

Két összehangolt tükör is hiányzik,
hogy a végtelen gyújtópontját lássam,
ne csak közelemben tudjam.

Ha ez is megvan, és a könyvszekrények pormentesen zárnak, kézbesíthetik
a grófnő levelét, hogy kíséző állatára
fókuszáljak. Ahogy feketedő képek földhányásán, vasalt ládikóról kémleli
a horizontot záró hegylánc erdejét,
az irtást. Ahová magam is tervezek
egy sétát, hogy az enyészpont felől
toronyszobám napfogói mögé vágyjak.

A nyurga állaténál letisztultabb pózomat
a hely szelleméhez illő ideig kitartva,
ahogy az érkezés hetében elvárható
még.

ékezetek nélkül

nem éreztem a kiállítóterem falain maradt
drótok ürességéből,
az elromlott klaviatúrából,
az ékezetek nélküli elkészítéseiből
amiket egy ideje már csak másnap olvastam el,
hogy egyszerűen halványulsz,
mint a színek ebben az évszakban.

vagy a hidegből, ami a konyhában maradt,
ahol napok óta a vadlibák alumíniumlábasok közé szorult
kiabálása az egyetlen hang.

az ablakból sose látni őket.
pedig én odaadnám nekik,
amit ő maga után hagyott, az itt felejtett fél pár
zokniját, a szemüvege kitört lencséjének szilánkjait,
a szorítást, amit azóta is érzek a nyakamon,
a mágneseket, amiket összekevert a hűtő ajtaján
és nem tudom visszarendezni.
a zsebéből kihullott használt vonatjegyet.

vigyék el, ami itt maradt belőle
és amiért tudom, hogy nem jön vissza.
amit ebben a lakásban nem tudok hol elhelyezni.

ami miatt te majdnem kivágtad magadból az ideget,
ami velem összeköt.
az ideget, amiért én bármelyik testrészemet odaadnám.

„Terek és idők törekeny alakzatait viseljük. A művészet tudomány és az ott felmerülő kérdések megoldásánál életkérdéseket is meg kell oldani. Sajnos nagyon lejárattott az a feltevés, hogy egy üzenettel, vagy feladattal jövünk

erre a világra, és az életünk abból áll, hogy megfejtjük és beteljesítjük azt. Nagyon korán kiderült, hogy számomra a művészet ad lehetőséget az életre, és egy-két éles kanyar után már elég egyenes útra léphettem.

74 Kurdy Fehér János

AZ AGY-JELENSÉG INSTALLÁCIÓJA

Botond¹ posztumusz tárlata

Egyszerűbben: ha a művészetemben felmerülő problémákat meg tudom oldani, akkor az iránytű az életem számára is. Ha analizálnom kellene, akkor ez nem más, mint a művészetben megjelenő személyiségi kérdések, amelyekre a művön túlmenően az életben is választ lehet keresni és találni” (Botond, 2009). A következőkben a tükör szerinti bal oldalon Botond művészetének, és a *Hirn/Agy* című kiállításának ismertetésére szorítkozom, a jobb oldalon pedig megidézem Botonddal megtörtént barátságunkat, és a 2B Galériában látható műciklusának jelentésbe lépését, annak hozzám legközelebbi változatát. A két szöveg egymás mellett fut, időnkét átcsap egyik hasáb a másikba a 1987-2010 közötti beszélgetéseink futamaihoz hasonlóan.

Botond 1979-ben hagyta el Magyarországot és hosszú utat tett meg, amely során a mindig térből kiinduló művészete egyszerre *tágult* a közösségi, sőt globális problémák feldolgozásával, és *mélyült* az egyéni felelősségvállalás és önismeret által. Munkái ciklusokba rendeződnek, az általa felkutatott természeti, történelmi és művészeti csomópontokban. Érzékeny antennáinak és autentikus kifejezésformáinak köszönhetően művei szinte mindig célba találtak.

A tér és az emberi tudások és tudatállapotok metszéspontjaiban keletkező örvények érdekelték. Feldolgozta többek között a „tér/hatalom/lakhely/természet/jel kap-

1987-ben elhúztam Németországba, mert reménytelenül hosszúnak ígérkezett a kádári jég olvadása. Abban, hogy szellemileg friss forráshoz jutottam, nagy szerepe volt egy délutánnak, amikor egy tábla mogyorós csokoládéval betoppantam Botond Friedrichstr-i műtermébe, Nürnbergben. Szikár, hosszú hajú, bajuszos, szakálás alak állt ott talpig festékes anorákjában egy óriási, graffittal és teával adjusztált, falra akasztott 'nyom' előtt. Életemben nem láttam még akkora egybefüggő papírfelületet. Mozart Requiemje döngött egy kazettás magnóból. Az egykori bőrdíszmű manufaktúra második emeletén minden tágas volt, és úgy vibráltak a jelentések, mint valamely meteorológiai jelenség.

csolatát” (Echo, 1987, Zengő, 1989, Hommage, 1990, Civitas, 1991.), a „tudás/megőrzés tereit” (Bibliothek, 1986, Bunker, 1993, NETZ-WERK, 2000), a „történelem/emlékezet közös tér-fegyverzetét” (Homo bellicosus, 2000, Fridensmahl, 1999, Arche, 2003), az „eltérő tudatállapotok/univerzum-sejtések kapcsolatát” (Schlaf, 2007, Säckle, 2007, Hirn, 2008), a „pátosz/írónia hétköznapi és agresszív zugait és nyomtömegét” (M.A.C.I., 2009), valamint a „művészet/interpretáció és műalkotás/hype marketing magaslati közegét és felhőit” (Abendmahl, 2009). A holokauszt áldozataira emlékezve megtervezte a náci könyvégetés köztéri objektjét. Az antiszemitizmus és rasszizmus ellenében nagy hatású akciót mutatott be a nürnbergi pártnapok helyszínén.

Munkái erős tematizáltságuk ellenére sem konceptuális alkotások: a hagyományos szobrászati, festészeti, grafikai eszközöket toldotta meg, rá jellemző pluszokkal. Kézrel tört előre, kalapácsolva, hegesztve, varrva, festve, rajzolva, fotózva az épp aktuális kortárs művészeti ipardzsungelében. Evidencia volt számára, hogy munkái a személyes eszközhasználat „szerszám-terében” szülessenek meg. Műtárgyai jól azonosítható, személyes formanyelven kommunikálnak. Előszóval használt rozsdamentes acélt, használt kamionponyvát, cérnával varrott polietilént, bronzot, bársonyt, drótot. Műveinek jelentés-varratai kritikával, humoros reflexiókkal telítettek.

Elkezdünk akkor egy beszélgetést, ami bizonyos értelemben Botond halála ellenére, a mai napig is tart.

A műteremben a készülő művek még nem válnak el teljesen a művész dologi és számszám-univerzumától. Az ecsetek, festékek, kalapácsolások, vésők, hegesztőberendezések (stb.) egymásba érnek, és a készülő műhöz vezetnek, amely úgy magasodik, mint egy hegy, amelyet meg kell járni, vagy úgy terül szét, mint a nagy víz, amelybe bele kell ereszkedni. Járjuk a víz fövenyét, a hegy bokros alját. Ezenközben átérezhető, hogy magunk is helyalakzat vagyunk, amelybe aktualitásokkal övezve, konkrét időben leereszkedett, installálódott a lélek. A jelentések és értelmezések, miként a műterem szerszámjai és tárgyai egymás felé és együtt haladnak felfelé és lefelé. A szavak és dolgok archeológiája újabb és más réseket, csatornákat nyitnak, kommunikálnak. A friss terepen minduntalan átfúj egy jelentés-szellő: akaratlanul megérintesz, megfogsz dolgokat, megjegyzéseket teszel. A mű bentről születik, kifelé jön: a jelentések hozzátapadnak a tárgyakkal létrehozott nyomokhoz, helyeket hoznak létre, amelyek véglegesülnek. Ezt az élményt többször átérezhettem Botond mellett, aki mint a vitruviusi ember benne állt műterme, anyagai, szerszámjai térkörében. Az arányok az ő léptékei szerint szabódtak ki.

A 2B Galériában most látható *Hirn/Agy* művek jól példázzák Botond hálózatszerű alkotómódszerét. A tárlat tárgyi középpontjában az 76 emberi agyvelő, szellemi centrumában pedig az emberi képzelet és tudás áll. A művész által kontextusba vont tartalmi hálózatokból nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az agy a szellemtudományok és a természettudományok kutatásainak kítüntetett cél- és metaspontja. Az agy titka valamiképp az univerzuméhoz hasonló. Origó és végpont egyszerre. A nem felbontható létező középpont. Az agykutatás az ezredforduló óta dollár milliárdok által támogatott top projekt. Szám-talan és sokféle elvárás és értelmezés tapad hozzá. Vannak, akik olyan végső megoldásokat várnak az agy biokémiai folyamatainak megismerésétől, mint például az „Isten-képzetek és a lelki működések megnyugtató rendezése”. Mások abban reménykednek, hogy az agy megmarad „terra incognitaként”, az utolsó helyként, amit nem igazhatunk le, és amit nem szennyezhetünk be. Botond munkája ehhez a Nagy Titokhoz kapcsolódik, egy végsőig kiérlelt képzőművészeti eszköznyelvvvel, amely megfogalmazása szerint „párbeszéd az Ember és az Univerzum között”.

Az *Agy* tárlata polietilénből hajtott, tekercselt, rétegelt, hővel hegesztett szobrokból, használt kamionponyvára festett, ragasztott, vágott kép-reliefekből, papírra vitt szénrajzokból és színes tomográfiai leletekre emlékeztető grafikákból

A Hirn/Agy ciklus egy lyukat képez Botond munkáiban: bepillantva rá láthatunk az egész életművére. Már a cím (Hirn) is ilyen átjáró, amely agyvelőt (az anyag) jelent, szemben a das Gehirn (a forma), amely magát az agy szerkezetet jelöli. Botond előszeretettel vágta le a névelőket, és pórén a szavak 'anyag-alapját' tolta előtérbe, hogy ha tetszik, rehabilitáljuk, vagy egészítsük ki a jelentést attól irányítva, amit látunk. Miközben számos előtanulmánya előzte meg a művei születését, a műteremben már csak a kéz, az anyag és a szerszámok számítottak: az a bizonyos plusz, amiért a művészetet csinálta, létrehozni valami személyestől telítettebbet, többet, mint a kiválasztott tartalomhoz volt aktuális forma. Ezzel a módszerével elérte, hogy a verbális fogalmak (jelentésbe vont kontextusok) zsanérokként illeszkednek a mű 'anyag-tárgyaihoz'. Így a később eljövendő néző is belekeveredik a műbe, szinte a műterem és a csinálás intimitásába húzódik át. Ebből a nyitódó és csukódó Botond féle létesítményből a Hirn/Agy esetében most csak azt emelném ki, hogy a genom, és a kozmosz mellett kétségtelenül az agy képezi a legnagyobb titkot, és az Egész megfejtésének ígéretét. Elég csak arra gondolnunk, hogy akár a mikro (genom), akár a makro (kozmosz) világ felé indulunk el, szükségképpen az agyhoz (jelen) térünk vissza, amelyben a megismerés előfeltételei installálódnak.

Gondolkodom, tehát vagyok (Descartes), miközben ahol gondolkodom, ott nem vagyok, és ahol vagyok, ott nem gondolkodom (Lacan). A születés és elmúlás kiváltja az igazságosság

áll. Agy és idegrendszer: az ember autopoietikus hálózata.

Botond ember, agy és idegrendszer alakzatai az emberi teremtő erő és képzelet-univerzum térképnyomait, térfoltjait láttatják. A testünkben futó és a környezetre kapcsolt képteremtő evolúciós létesítményeink a tárlat installációjában hozzá varródnak tudásaink mém-térképeihez. A tér a képbe, a kép a térbe nyílik. Botond RAUMBILD-nek nevezte ezt a folyamatot.

Akaratlanul eszünkbe ötlik, hogy mindez valamely testhez kötött transzcendens zsanérokön táruul és zárul. Egy nem kijelentett, de feltételezett 'plusz-jelenség' lebeg a zárás és nyitás hatáskeresztmetszetében. Valamiképp ahhoz hasonlatosan, ahogy az igazság képzetét hordozzuk magunkban, a kincset, amelyet végtelen hatalom itat át. Egyedül a néző szemlélő szubjektív gyöngeségén múlik, hogy ez a törékeny igazság folytatja-e kibontakozását. És ebben a törékeny együttállásban az emberi alany a tér és az idő hajlataiban napról napra túri és viseli gondját annak, hogy az általa őrzött kincs sérülésével ő maga az alany, a névtelen hordozó, a hírhozó is semmivé lehet².

(Isten) feltételezését. Ez a kozmosz volt mindig, és van, és lesz örökké élő tűz, amely fellobban mértékre és kialszik mértékre (Hérakleitosz). Az ember az európai tériidőben az igazság bővületében vagy a bölcsesség felé (görögök), vagy a jelek megértése, az isteni szövetség felé (zsidók), vagy az alany kettéosztottságában az élet és halál helyek, a szellem és a hús khiazmája felé indult el (keresztények). A törékeny agyban egy hosszú távon érvényesülő kiegyensúlyozottság és igazságosság forgatókönyve van zárva. Nehéz függetleníteni magunkat ezektől a világnézeti vizgasztalásoktól. E szerint a szellem valamiféle szétrombolhatatlan zongoristaként értelmezendő szemben a minden bizonynyal szétrombolható zongoristával. Az agy kutatás ugyanakkor azt mutatja, hogy nemcsak a zongora, de a zongorista is széthasítható. Az 'én-beszéd' mindössze egyike annak a számos szoftvernek, amely a funkcionálisan disszociálható agyon belül realizálható³.

A megértés, miként az értelmezés is cselekvés: benne valami folyton afelé hajt, hogy a cselekvési automatizmust és a gondolkodásképtelenséget meghaladjuk.

Új Forrás 2013/8 – Kurdy Fehér János: Az agy-jelenség installációja (Botond posztumusz tárlata)

¹ **Botond** (Kardos Botond) született Pécs, 1949 – †Nürnberg, 2010. Tanulmányait (1969–1975) a Magyar Iparművészeti Főiskolán (ma MOME) végezte, majd szabadfoglalkozású művészként élte életét. 1979-ben emigrált az egykori NSZK-ba, ahol Nürnbergben telepedett le. Mintegy ötven egyéni és számos csoportos kiállításra volt Németországban, Franciaországban, Svájcban, Angliában, Olaszországban, Belgiumban. Több tízezer darabos életművet hagyott hátra: bel és kültéri szobrokat, rajzokat, festményeket, fotókat, reliefeket, testképeket, egyénileg tervezett és

gyártott bútorokat. Magyarországon a rendszerváltást követően lettek megtekinthetőek munkái: a Múcsarnok (*Homage*, 1990), a Budapest Galéria (*Délibáb*, 1996), a Kiscelli Múzeum (*Homo bellicosus*, 2000), az Oktogon Galéria (*Alvás*, 2003), és a MODEM (*A vacsora/Abendmahl*, 2012) által rendezett egyéni kiállításain. Kiemelt nagyobb műcsoportjai: ABENDMAHL [VACSORA] – tér-kép,

78

szobor, festmény; SCHLAF [ALVÁS] – szobrok, képek, kollázsok; BUCH & BIBLIOTHEK [KÖNYV & KÖNYVTÁR] – kispasztyikák, tér-szobrok, rajzok; A könyvégetés emlékműve – modell, akció; Nürnbergi Békelaikoma 1999 – szobrok, kispasztyikák, rajzok; HOMO BELLICOSUS – szobrok, zászlók; NETZ-WERK [HÁLÓZAT] – szobrok; CIVITAS – szobrok, rajzok; HOMMAGE / ZENGŐ – szobrok, rajzok; ECHO – szobrok, rajzok. Munkái megtekinthetőek több magán és közgyűjteményben Nyugat-Európában. További információk életéről és munkáiról: www.botond.net.

² Alain Badiou: *Szent Pál. Az egyetemesség apostola*. Budapest, 2012. Typotex Kiadó. Fordította: Csordás Gábor.

³ Detlef Linke: *Az agy*. Budapest, 2005. Corvina Kiadó. Fordította Balázs István.

Ivacs Ágnes: Amikor elkezdtem olvasni a könyvet, nem értettem, hogy a szerző mit akarhat vele. Átszenvedtem magamat az elején, aztán rájöttem a poénokra, és utána nagyon olvastam, sőt vártam az újabb és újabb fordulatokat.

Kurdy Fehér János: Ha egyszerűen könyvként üti fel az ember, akkor egy novellafüzér, méghozzá abban az értelemben, hogy az egyes novellákat összeköti egy felső réteg. Ez a felső réteg, amiben különböző történetek, leírások, emlékek jönnek elő egymás után. Törédékessége ellenére egészben lehet elolvasni, van

egy nagyon szép íve. Nagyon sokfajta szövegtípus van egymás mellett, de amikor elkezded olvasni, kirajzolódik egy történetet és ez a történet valamilyen képpel magát a leletet idézi meg. Tehát a felső réteg adja ki a leletet, a szövegek nézőpontja, ami egyfajta meditációs szőnyeg, ha élhetünk ezzel a hasonlattal.

Tillmann J. A.: Mint minden leletet, ezt is bárhol el lehet kezdeni szemrevételezni, akár a közepén, de a könyvnek valahol el kellett kezdődnie, ezért gondoltam: legyen ez a hang. Van benne elég sok valódi szöveglelet is; ezek levelek, amelyek különböző időrétegekből kerültek elő. Egy részük még a kézzel írott hagyományos levelezés korából való, aztán vannak különböző elektronikus korszakokból származóak is. Vannak aztán számosan olyan leletek, amelyek egy majdani feltárás során kerülnek elő a lehetőségek tájairól. A lelet egy dupla fenekű szó. Nagyon szeretem a két értelmét: egyrészt, hogy az ember valamit tárgyilag lel, rátalál. Másrészt, hogy fellel magában vagy másban, vagy a lehetőségek közül rálel valamire. Ennek a két értelemnek az erőterében épült ki ez a könyv. Ezeknek a leleteknek felfedezése, feltárása, ill. többé-kevésbé részletes leírása, az eszközök használati módjának, működtetőinek világa, antropológiája alkotja a könyvet.

IÁ: Ha az ember az első részt lassan újraolvassa, kicsit úgy érzi, mintha egy Eco vagy egy Borges regényben lenne.

AZ ÉLET, EGY KULTÚRA VALAMELYES TELJESSÉGE – A LADOMI LELETRŐL^{1*}

Tillmann J. A.–val Kurdy Fehér János, Ivacs Ágnes és Tölgyes László beszélget

TJA: Kedves a szívemnek, hogy ilyen szerzőket említesz. Borges, illetve sci-fiken nőttem föl – egyébként magyarul először Borges is a Kozmosz könyvek sci-fi-sorozatában jelent meg –, s ettől van az időnek számomra ilyen távlata. De körülöttünk is vannak ilyen időtávlatok, ami a napjainkat 80 sajátos megvilágításba helyezi, s amit egyébként nem nagyon szoktunk érzékelni. Az egyik ilyen, a *Deep Time* projekt az Egyesült Államokban készül; egy tízezer évig működőképes jelrendszer létrehozása annak érdekében, hogy a legnagyobb atomtemető köré egy egyértelmű jelrendszert állítson. Milliárdos költségvetésből kell nyilvánvalóvá tennie bármilyen értelmes lény számára, hogy nem jó oda menni. Erre létrehoztak egy kutatócsoportot és rövid idő alatt kiderült, hogy a probléma nagyon súlyos, mert egy-két ezer éven túlmenően érvényesen senki nem tud semmit mondani arról, hogy milyen jelek lesznek értelmezhetőek, illetve hogy milyen lesz az a civilizáció, ha lesz, amelyik akkor élni fog és ezeket a jeleket értelmezi. Ha kirakják a sugárveszély mai jelét, akkor esetleg azt gondolják, hogy ott egy pipacsmező volt egy régi kultúrában, vagy a jeleket céltáblának használták...

TL: A hasadó anyagok bomlanak le addigra?

TJA: A legveszélyesebbeknek tízezer év a felezési ideje. Bájos epizódja ennek a történetnek, hogy két verzióval számol a kultúrával kapcsolatban: vagy véget ér az USA kultúrája, vagy pedig örökké tart – ez a változat a *U. S. Forever* munkacímet kapta....

IÁ: Ezek szerint a kultúrában olyan törést feltételeznek, ami a folyamatos-ságot lehetetlenné teszi, mint ahogy azt is, hogy a jeleket újraírják, vagy át-fogalmazzák.

TJA: Igen, sőt a másik ilyen távlatban készült projektum, a *Long Now* esetében is számolnak mindkét eshetőséggel, de megpróbálnak saját maguk folyto-nosságot biztosítani. Még hozzá úgy, hogy a *Clock of the Long Now*, a tízezer évre készült óramű száz évenként történő „felhúzásával” egy évszázadonként ismétlődő, zenével stb. övezett szertartást is meg akarnak honosítani. Bizonyára közrejátszott ebben az, hogy a *Long Now Foundation* tagjai között ott van Brian Eno is...

KFJ: Ami megfogott és rávett, hogy elolvassam többször is a könyvet az, hogy miként is lehet erről a világról elmondani azt, hogy itt valójában mi van? Egy-részt megyünk vissza a múltba, másrészt előre egy olyan jövőbe, amely mö-gött még előrébb van egy másik jövő, és onnan tekintünk vissza, tehát egy időutazás folyamatosan bele van építve a szövegbe. Ez visszatükrözi azt a

valóságot, amiben benne élek, hiszen egy olyasfajta időszaknak vagyunk az tanúi, létezői, amelyben tízévente átalakul egy csomó, a fizikai létezésre, egymás érzékelésére vonatkozó dolog és megváltoztatják, ha nem is lényegében, de a sejtések szintjén és rálátásokban a viszonyainkat. Megdöbentem azon is, hogy ilyen jövő és múlt közé ékelt szövegben, például a teljesen fikcionális dolgok és a pusztá valóság milyen jól kiégészítik és felerősítik egymást.

TJA: A nagyon régi, leletszerűen előkerült szövegekben mindig azt találtam lenyűgözőnek, hogy nagyon sokféle, a legbanálisabb adásvételi szerződésektől a nagyon kifinomult szakrális költészetig terjedően mindenféle műfajok előfordulnak. Valami ilyesmi volt előttem, amikor ezt a feltárást mintegy húsz éve elkezdtem.

KFJ: De ebből a szövegből egy korrajz is kivehető, aminek némiképpen az elődje az a két interjúkötet, amit a Monory M. Andrással készítettél, s ahol tudósok, írók, filozófusok, közgazdászok szólaltak meg. Ez a fajta teljességre törekvés, vagy legalábbis a sokfajta horizont ennek a könyvnek is a sajátja.

TJA: Az *Ezredvégi beszélgetések* és az *Ezred kezdet* a leletek feltáráásával párhuzamosan készültek, de a sorozat esetében a teljesség nem volt cél. A *Ladomi lelet* esetében kísértett annak lehetősége, hogy kirajzolódhat belőle az élet, egy kultúra valamelyes teljessége. Nem valamiféle folyamatos panoráma, hanem éppenséggel számos töredék egymásmellettsége révén. Végtere is töredék éppen töredék voltával mutat valami egésze.

KFJ: A könyv egy meghatározó része a jövőből visszatekintve mutatja annak lehetőségét, hogy milyen intézmények, készülékek, létesítmények fogják az emberi kultúrát hordozni; milyen körülmények között fogunk létezni.

TJA: Megpróbáltam egy leendő, távolabbi jövő szemszögéből nézni, látni azokat a dolgokat, amik körülvesznek bennünket, s magunkat ezek közepette. Jóllehet a gyorsulás, amiben élünk, egyre inkább a jelen pillanatszerűségéhez köt bennünket, de amikor kicsit kijózanodunk, más időtávlatok is képbe kerülnek. Így merül föl a kérdés, hogy milyen is lesz egy olyan holnap utáni világ, amikor már a holnap is régvolt előttje lesz egy távoli jövőnek... Ez néha nagyon konkrét formákat ölt; pár éve levelezőlistákon cirkulált egy állítólagos CIA jelentés arról, hogy 2300-ban mindenki kínaiul fog beszélni

és muzulmán lesz. Ami ugyan abszurd első hallásra, de korántsem valószínűtlen. Szorokin is ilyesmit gondolhat, mivel *Kékháj* című, 2050-ben Szibériában játszódó regényében már egy orosz-kínai keveréknyelvet használnak, és borítón kínai-orosz szöszedet segít a megértésben...

82 Tölgyes László: Hogyan írhat valaki a jövőből visszatekintve, aki maga is még a későújkor neonomád lakója? Ugyan nagyon ironikusan írod le a mai társadalmat, de mennyire tudhatja valaki a saját hajánál fogva, mint Münchhausen báró, kihúzni magát abból a világból, amelyben él?

TJA: Ez ugyan nem egy tudományos munka, de felfogható ironikus tudományként is. Számomra többszörösen megtört perspektívából adódtak ezek a jövőre vonatkozó sejtések és tárgyyszerű leírások. Természetesen nem gondolom, hogy idővel - amennyiben ezt a nyelvet sok év múltán még érteni fogja valaki - nem lesz sajátosan avított aurája, de nem lesz egykönnyen azonosítható valamely korszak, vagy szubkultúra nyelvhasználatával.

IÁ: Az egész kötetre a nyelvújítás jellemző. Nagyon találó kifejezések vannak benne, nyelvtanilag korrekt, de nem tudományos, hanem inkább költői szövegek, de ilyeneket nem használnak.

TJA: Azon voltam, hogy olyan nyelvezetet találjak ezeknek a leleteknek a leírásához, amelyek x év múlva is működőképesek. Persze senki sem lehet biztos abban, legyen akár a költők költője, hogy az évek multával és a nyelv változásával ez valóban működőképes marad. Mindenesetre a koncepciónak része volt a nyelv eltolása egy másik idősíkbá. Gyakran hagyatkoztam az alliterálásra, a szó eleji egybehangzásra. Később derült ki számomra, hogy a költészet ősi formái is ezzel éltek. De a nyelv kérdéséhez az is hozzátartozik, hogy kétnyelvű vagyok, ezért a nyelvek dallama iránt egy kicsit erősebb az érzékenységem.

IÁ: Mi ez a másik nyelv?

TJA: A németben is *von Haus aus* otthon vagyok. A két különböző nyelv hangzása miatt erősebben hallok bizonyos frekvenciákat, ritmusokat, dallamokat a magyarból, és ezeket jobban hagytam hatni.

KFJ: Amikor olvassuk *A Ladomi leletet*, ez a ritmus és dallam szinte mondatról mondatra visz előre. A költői szövegek mellett pedig nagyon érdekes új prózai kísérletet olvashatunk, ami egyszerűen értekező próza, költészet és leírás.

TJA: Éppen az egyetemről jöttem ide, ahol Heidegger gondolkodásáról és nyelvezetéről beszéltem. Húszas éveimben az ő gondolkodása és az a mód, ahogyan nyelvben gondolkodik, számomra reveláció volt. Borges volt rám még ilyen hatással, akit legalább annyira tartok gondolkodónak, filozófusnak, mint írónak, és aki elképesztően erős képvilágban formálja meg a

gondolatait, illetve veti fel azokat a problémákat, amelyek foglalkoztatják. Ilyen például *A bábeli könyvtár*, amiben a könyvmédium, az információ túl-
 áradásának problematikája „vizualizálja”. Természetesen ezt a szót még nem
 használta, mert akkor még nem létezett. Szavakat fejlesztünk, mert
 az élet fejlődik és a nyelv is.

KFJ: A könyvben olyan szótalálmányok, illetve leletek fordulnak elő,
 mint például a „Balatonszöszmös”, a „rémjelen”, a „tövistenger”, a „nyom-
 dokhomok” és a többi...

TJA: Ezek egy része tényleg lelet: gyermeki nyelvi lelemények, a gye-
 rekeim tárták fel ezeket a szavakat. 4-5 éves koráig egy gyerek még
 nincsen benne abban a nyelvi konvencióban, amiben mi már régen
 benne vagyunk. Viszont már sejti, ismeri a szavait, de szabadabban
 kezeli a nyelvet, ami néha lenyűgöző leleményekre vezet.

KFJ: S ha már a költői nyelvénél tartunk: van egy rész a *Személymások*
 fejezetben: „a mélykék ég alatt / én vagyok és te vagy. / mások nincse-
 nek. / akiket annak vélsz, / mint te és én vannak: / másra és magukra
 eszmélnek, / jönnek, mennek, majd elmúlnak.” A könyvben egymás
 mellett szólal meg a költészet, a leírások nyelve és a filozófia nyelve.
 Hogyan lehet ezt a sok lovat egy gyeplővel megtartani?

TJA: Nagyon sokféle nyelvet beszélünk; olyan kultúrában élünk, amiben
 különbözőképpen szakosodott nyelvhasználatok, diskurzusok vannak,
 és én is beszélek ezek közül jónéhányat. Ez felveti annak kérdését, hogy
 ezt a sokféleséget hogyan tudjuk kezelni. És hogyan tudom azt a soka-
 ságot, ami részint körülöttem, részint bennem van, formába szervezni?
 Ezt a sokféleséget regényekben szokták összeszervezni, mindenféle tör-
 téneti szál, epizód, téma, beszédmód révén. Nem lévén ebben érdekelt,
 az foglalkoztatott, hogy lehet-e olyan formát találni, ahol nem oltják ki
 egymást, hanem az egymásmellettség legyezőforma létmódjába rendez-
 ződnek. Olyan legyezőre gondolva, amelynek minden lapja különálló,
 de mégis összefogott, ugyanakkor elég határozott formát rajzol ki, mi-
 közben mindegyiknek más és más lehet színezete. Ily módon az eltérő, egymás
 melletti megszólalásmódok érzékletesen különböznek, ugyanakkor van vala-
 miféle összhangzása is ezeknek a nagyon széttartó szövegeknek.

A regény modern fejlemény, ez pedig egyszerre archaikusabb és
 „futurisztikusabb” forma.

TL: Tekinthejtük ezt egy önéletrírásnak is egyben? A könyv második fele na-
 gyon erre utal. Persze a vége, a szótár ellökte ezt a fajta értelmezést, de erő-
 teljesen átjött a szerző személyes jelenléte is.

TJA: Természetesen vannak önéletrajzi elemei, de nem gondolnám, hogy önéletrajzi írás. Egy nyelvtudós barátném mondta erről, hogy ami személyes benne, az is el van emelve egy személyfelettibe, és ez nekem nagyon megnyugtató volt. Nem a személyiséget akartam kiábrázolni.

84 **KFJ:** A sokféleség mellett viszont a gondolati rendszerében, a nyelvi-ségében egy jó adag irónia is van.

TJA: Természetesen. Olyan mértékben hozzánk tartozik az irónia, hogy ha nem lenne, belehalnánk. Hoffmannsthal Hugónak van egy klasszikus megfogalmazása arról, hogy az egymásmellettségek hogyan oltják ki, hogyan értelmezik át egymást. Ami körülvesz minket az elképesztő; és ez a hallatlan, egymást kölcsönösen kétségbe vonó, felülhabzó és alulmúló sokféleség csak egy arányos megközelítésben élhető túl, és ábrázolható.

IÁ: Egy kritika pont az iróniát vetette a szemedre, illetve hogy könnyebben és jobban érthető lenne a könyv az irónia és a nyelvi rafinéria nélkül...

TJA: Irónia nélkül halott tetem lenne, vagy az se. Az értehetőség számonkérése meg abból eredhet, hogy eléggé kilóg a konvencionális szövegtípusokból és értelmezési sémákból, s persze a nyelvezete is erősen eltér attól, ami ma közkeletű az irodalmi és egyéb közegekben.

IÁ: A korábbi írásaidhoz képest is kilóg.

TJA: Többnyire értekező, illetve esszéisztikus szövegeket írtam, régebben publicisztikákat is, azok meghatározott műfaji keretekben működtek. Ennek a könyvnek pedig éppen az volt az egyik kihívása számomra, hogy hogyan lehet felülhaladni ezeket a műfaji kereteket úgy, hogy közben persze integrálok is ezt-azt.

IÁ: A kötetben van egy lista azokról a könyvekről, amiket a ladomiak hátrahagytak, nem létező könyvek jegyzéke, amit a Kelet-Bábeli könyvtár karto-tékai közt találtak. Mit szólnál ahhoz, ha mondjuk ezer év múlva, amikor már nem lenne irónia, valaki a kezébe venné a könyvedet és totálisan képtelen lenne arra, hogy fogja ennek az ironikus szemléletmódját, és halál komolyan venné ezt az egészet.

TJA: Nem tudom, lehetséges-e ennek halál komoly olvasata, én még nem kísérleteztem ezzel.

IÁ: Tegyük fel akkor - most gonosz leszek -, hogy lefordítja valaki egy idegen nyelvre és ott kicsit másképp viszonyulnak hozzá. Hogyan fogják értelmezni?

TJA: Attól tartok, hogy ezt a könyvet nem lehet lefordítani semmilyen nyelvre. Sajnos. Újra lehetne írni, ráhangolódva bizonyos nyelvi zeneiségre,

illetve szellemi szálakra, amik benne vannak. De ez olyan mértékben hűs-vér, és hangilag a magyar nyelvvel olyan szimbiózisban van, hogy nem lehet...

KFJ: Eddig mi beszéltünk a műről, most a szerző visszakérdez, hogy tényleg jól értjük-e?

85

TJA: Az a kérdésem, hogy olvasóként mennyiben érdekes rátalálni valamire, ami eddig nem volt? Mert manapság, amikor az újdonság felhozatala elég folyamatos, és bizonyos fokig egynemű; két irányból kapunk nagyon váratlan és érdekes újdonságokat: Vagy feltalálnak valami nagyon új, színes-szagos és látványos dolgot, vagy pedig előkerül valahonnan a föld mélyéről, vagy a tenger alól valami nagyon régi.

TL: Odaadtam egy *dj* kollégámnak a könyvet, aki rögvést a közepén nyitotta ki, alig lehetett kiszedni a kezéből, nagyon tetszett neki a leveles rész. Majd egy hölgynek is, aki viszont pont az elején kezdte el, és csaknem eldobta, de aztán erőt vett magán és szintén olvasni kezdte, ugrált a könyvben, és legjobban a szótár jött be számára. Azt mondta, ha legközelebb megkaphatná, akkor végig is olvasná.

KFJ: A könyvet egy szótár zárja le, ami egyrészt visszautal azokra a fogalmakra, amelyeket *A Ladomi lelet*ben előzőleg olvashattunk, másrészt szinte attól függetlenül, hogy ha jól olvastam, más egyéb fogalmakat is megad. Ilyen tekintetben önálló rész is.

TJA: Ezek egy tengeri nagyszótárnak a töredékei, amelyek abból az időből származnak, amikor a magyar nyelv tere már összeért a tengerrel...

TL: Valójában ez egy fake szótár! És amit még nem mondtunk: a fül-szöveg egy wikipédia szócikk, amire én rákerestem – persze (minő meglepetés) nem is létezik. Nem akartál csinálni *A Ladomi leletről* egy fake, de mégis működő wikipédiát?

TJA: Gondoltam ilyen médiahekkre, amiben benne van egy „népművészeti” mozgalom lehetősége; rátelepíteni a wikipédiára a meglevő anyagot, aztán szabad feltárássra, fejlesztésre meghívni azokat, akik kedvet éreznek ehhez...

Új Forrás 2013/8 – Az élet, egy kultúra valamelyes teljessége – A Ladomi leletről
Tillmann J. A.–val Kurdy Fehér János, Ivacs Ágnes és Tölgyes László beszélget

vége Legjobb a végén kezdeni. Egyrészt, hogy CsT mindig is kedvelte Tillmann J. A. írásait, nem csak azért, mert fiatal harcos korában neki köszönhette a hadiösvényre lépés bátorító fenékberúgását, melyek inkább baráti vállon ve-

regetésnek tűntek. Nem csak azért mert már akkoriban kedvelte nagyon szemléletes és tisztán egyszerű esszéit, amit akkor még vadászni kellett. Például a *Szárnyas fejvadászról*. Vagy a nagy közös kedvencről, Caspar David Friedrichről írott remek szövegét. Legfőké-

86 Csendes Toll

AZ ÚT ÉS A CÉL?

Tillmann J. A.:

más-világi megfigyelések

pen alázatos figyelme miatt, mely által időnként nagyon fontos szellemi dolgokat tudott felmutatni. Igazi gyémánt félkrajcárokat turkált és turkál elő a világ szövegsemétdombjáról. Muszáj a végén kezdeni, mert remek utazós könyvének a végén található a legesszenciálisabb írás, azon belül is egy remek kisesszé *A vándorlás rózsájáról*. Vagyis Miroslav Mandic misztikus gyalogolóművész könyvéről.

út Amiről a régiek nagyon tudták, hogy legalább olyan fontos, mint a cél. A vég. Amivel legjobb kezdeni, hogy már csak az útra kelljen figyelned. Az állapotra, amibe az utazás során kerülsz. Mára talán már az is mindegy, hogy repülsz, vagy gyalogolsz. Egy csomó helyre nem juthatsz már el gyalog, nincsenek utak vagy ösvények, amin gyalogolhatnál. Ám a légifolyosók behálózzák a világot. A repülésről pedig (Tillmann J. A.-tól) megtudhatja bárki, így Cs.T. is, hogy nem utazás, hanem testek transzportálása. Mégis, tudjuk, hogy képzeletünk leonardói része imádja és élvezi, ha kicsit szorong is. És aki ilyen bölcsen (ld. <http://www.c3.hu/~tillmann>), felnőtt korban, ahogy a fülszövegen is írja, járja a világot, másképp lát utazásai során, másképp figyel. Ez a könyv erről szól. A világgjáró Tillmann nem kapkod, nem siet. Sem az úton, sem annak leírásakor. Pontos és nyugodt. Higgadt és okos, még éppen elviselhetően. Jólesően. A világgjárás művészete című fejezetet kezdő így: „A világgjárás az első lépésekkel kezdődik.” Csendes Toll ezzel a mondattal már meg van véve.

felszerelés Vannak emberek, akik nemcsak életükben, hanem még haláluk gesztusával is képesek tanítani minket. Az egyik ilyen klasszikus tanítómester életéből és vándorlásaiból hátrahagyott dolgain tűnődik el T.J.A. Egy saru, egy ágyékkötő és egy szemüveg. Ennyit hagyott maga után Gandhi. Nem

szimbolikusságában, hanem konkrétságában található e tárgyak figyelmeztetése. Nálunk ez kiegészülhet, az éghajlat miatt, egy pólóval és egy nadrággal. Ami esetleg rövid is lehet. A lényeg, hogy legyen zsebe. Mert a zsebben bőven elfér az identitásunk, azaz igazolvány, pénz, kulcs. Tillmann idézi filozófus barátját, aki a zsebről így értekezik: „A zseb lehetőség arra, hogy minden nálunk legyen, ami fontos, és egyúttal annak a lehetősége, hogy a legfontosabbat elfelejtjük. A filozófiával a zsebünkben mindenünk megvan, amink csak lehet...” (Hannes Böhringer)

87

Az útitáskáról folytatott roppant szellemes értekezése Csendes Toll eszébe juttatja egy kényszeredett, régi saját performanszát. Egy vidéki, provinciális díjátadó alkalmával a róla készített miniportéfilmet nem tudták levetíteni technikai okok miatt, így megkérték, mutassa be magát. Egy hirtelen ötlettől vezérelve táskájával együtt ballagott ki a mikrofonhoz, és kipakolta a tartalmát. Ennél jellemzőbbet nem tud, kommentálta. Volt benne száraz kutyakaja, verseskönyv, amiből néhány aláhúzott sort felolvasott, és a tolltartója. Ceruzacsonkkal, egy csendes golyóstollal és töltőtollal. És az akkor még használatos walkmannel, vagyis zenével. TJA szintén füldugóval utazik, és CsT tudja jól, hogy zenei ízlésük roppant közel van egymáshoz. Főleg, amikor ilyeneket ír: „a vonatablak keretében elvonuló tájat a zenék képek tökéletes csenddé változtatni”. Valahogy így kell utazni!

Új Forrás 2013/8 – Csendes Toll: Az út és a cél?
Tillmann J. A.: más-világi megfigyelések

üresdal. Myth&Co (*Vukán Györgynek*)

A dolgok eltűnnek egyszer,
ahogy lassan én is,

üres leszek újra, ahogy
üres ez a kép is,

mindegy a filmben, eső esik,
jó a kilukadt vízvezeték is,

visszatérek oda,
ahonnan jöttem,

ami nekem most mégis
egyszerre maga a vég is.

Satie-metaphora. Myth&Co (*Papp Máténak*)

Szétszórt és összefirkált kottalapok,
hét alig használt bársonyöltöny,
használatlan esernyők tucatszám,

a szobában, ahová addig senki sem lépett be,
addig senki sem tudta, mit rejt a magány,
a szegénység és a szabadság rejtekhelye,

valaki elindítja a cédélejátszót, esik az eső,
ritmikusan hullanak a cseppek, ujjak a zongora-
billentyűkre, egy kalap karimájáról.

A Honfleur nevű francia városkából származó különc zongoristanövendéket, Erik Satie-t tehetségtelennek titulálva eltanácsolják a Párizsi Konzervatóriumból – ez a jelentéktelennek tűnő eset mára a modern zeneirodalom abszurd láb-jegyzetévé és egy hányatott élet(mű) jelképes momentumává vált. Ha éppen regényben lennénk, akár össze is moشاتnánk az idők során legendáriummá bővült (bűvölt?) történetet egy kis párizsi esővel és az ágrólszakadt

Papp Máté 89

ESERNYŐ NÉLKÜL

Avagy Erik Satie sziluettje

művész bőrig ázó, tanácstalanul tébláboló alakjával, hogy a következő fejezetben már egy montmarte-i kávézóban ülünk a bázongoristává „züllött” zeneszerző pohártalp-alávalóját hallgatva... Aki Satie regényes életrajzát kezdi olvasni, óhatatlanul a ködös anekdoták varázslatos világába kerül. Erdemes azonban egy pillanatra az aláfestő zenébe is alámerülni...

Már a századforduló zenei közléte, illetve a későbbi zenetörténetírás sem vett különösebb tudomást a művekről, ún. kismesternek bélyegezve szerzőjüket, holott Satie munkássága már 1918-ban iskolát teremtett: a híres „Hatok” csoportja (Milhaud, Auric, Durey, Poulenc, Honegger és Tailleferre) őt választotta tiszteletbeli vezetőjének, amit a maga visszafogott módján el is fogadott. Utánuk egészen Webernig, valamint Cage-ig kellett várni, hogy a Satie-féle esztétika anti-artisztikus, mégis szuggesztív attitűdje elismert követőkre találjon. Előbbi a „központozás nélküli”, minimalista struktúrák átvételével, utóbbi a csend jelentőségének hangsúlyozásával kapcsolódott az általa kialakított – jobb kifejezés híján – formaművészetéhez. „A dolog egyszerű. Ha az ember meggondolja, hogy a hangot a magasságával, a hangerejével, a hangszínével és a tartamával jellemezzük, s hogy a csak a tartamával jellemezhető csend a hang ellentéte és eképpen a hang szükségszerű velejárója, akkor azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a zene anyagának négy jellemzőjéből az időtartam, vagyis az időmérték a legalapvetőbb. A csend nem hallható a magasság vagy a harmónia felől: csak hosszúsága alapján hallható.” – írja Cage Satie darabjaira hivatkozva, „4:33” elnevezésű (3 tétel csendből álló) kompozíciójával pedig meg is valósítja az előd ironikus ideáját („Sok lokálban a nagyszerű és finom csöndet rossz zenére cserélték.”), miközben végsőikig *vegzálja* a hallgatóság befogadói reflexeit, ami ugyancsak visszautaló gesztus lehet. (Ld. Satie „*Vexations*” című művét, melynek előírása szerint ugyanazon szekvenciák ismétlődnek 840-szer egymás után; a végtelenített, körkörös zenei folyamat nyilván saját „előadhatatlanságával” tüntet a megszokott dramatikus-dinamikus klisék ellen.)

Ezek a konceptuális kitételek talán a schönbergi 12-fokúságnál vagy a Sztravinszky-féle dodekafóniánál is polgárpukkasztóbb kísérletnek számítottak a korabeli közönség körében. „A Théâtre des Champs Elysées a *Tavaszi áldozat* előadására teremőr-mentős szolgálatot állított fel; tagjainak az a dolguk, hogy hazavigyék azokat az összhangzattanárokat, akiknél túlságosan erős érzelmeket kelt Sztravinszkij zenéje.” – olvashatjuk Satie egyik „egypercesét” összegyűjtött stéljegyzetei között. Ezekből a naplószerű, kalligrafikus képekkel kiegészített töredékekből szerezhetünk tudomást zenei gondolkodásának megannyi rejtelméről is (a *hanganarchia* mibenlététől kezdve, a *fonometrográfia* műhelytitkain keresztül, a *bútorzene* kelléktáráig). „A gondolat szabadsága sajnos soha nem lesz e Világból való.” – írja valahol Satie. A Wagner által megteremtett művészetvallás korában, a későromantika és az avantgárd közti individualista időszakban az ő gondolkodásmódja, illetve személytelen szerzőisége értelmezhetetlen és elhelyezhetetlen volt, hiszen neki nem voltak olyan *posztcsodálói*, mint egyes kortársainak. Hiába volt Debussy, Ravel és még sok más zeneszerző barátja, mindvégig megmaradt az (általa alapított, képzeletbeli) *Alagsori Muzsikusok Dezuniójában*, vállalva többek között a rá sütött iskolázatlan amatőrizmust, és az élete végéig tartó mellőzöttséget.

Hosszú ideig a legendás *Le Chat Noir Café*-ban zongorázott, majd a Josephin Péladan vezette „A Templom és a Grál Katolikus Rózsakeresztes Rendje” tagja, majd hivatalos házi zeneszerzője lett. Közben különböző kísérőzenéket és alkalmi kompozíciókat írt. (Később kilépett a Rendből és saját egyszemélyes közösséget hozott létre „Útmutató Jézus Nagyvárosi Egyháza” névvel – ekkoriban született meg a „*Messe des Pavres*” (*Szegények miséje*). Persze nem feledkezhetett meg a mindennapiról sem, így kabarézongoristaként vállalt munkát. Parodisztikus hajlama és abszurd látásmódja így szabadon kifejezésre juthatott, ugyanakkor hiányos klasszikus zenei műveltségét is pótolhatta a Schola Cantorum iskola falai között, ahová némi hezitálás után beiratkozott. A stúdiómozgalmak elvégzése és a radikális szocialista párttagság felvétele után valósággal belecsöppent a progresszív párizsi művészi mozgalmakba. Ezen korszakának csúcspontja kétségkívül a Cocteau-val, Massine-nel, Ricossával és Picassóval együtt megalkotott „kubista manifesztum”, az 1916-os „*Parade*” formabontó, egyfelvonásos balettelőadása volt, amelyet botrányos kritikái visszhang követett.

Satie experimentális esztétikai elképzeléseinek azonban már az avantgárd irányzatokkal (a szürrealizmussal, az impresszionizmussal, a futurizmussal) való megismerkedés előtt hangot adott, ahogy misztikus beállítottsága, ezzel együtt a középkori zenei formák iránti fogékonysága is korán megnyilvánult – a szektaalapítás-sorozatot és a szakrális szerepjátékokat már csak amolyan túlkapásként értékelhetjük. De még szellemi szertelensége is ösztönzőleg

hatott zeneszerzői tevékenységére, melyben egyszerre férték meg egymás mellett a misetételek, a kuplék, a nagyzenakari művek, a rögtönzések vagy a zongoradarabok. Mintha minden szerzemény (valamilyen szempontból) ki-
lógna a sorból, az alkotások mégis egy szála fűződnek fel. A „Socrate”
Platón-szövegekre épülő kantátája és a Susan Valadon-szerelem em- 91
lékére írt „*Danses Gothiques*” darabjai között például fényévnyi tá-
volság húzódik, de a tónuskülönbség árnyalatnyinak tűnik, akárcsak a
„*Gnosseines/Gymnopédies*”-ciklusok enigmatikus-elégikus etűdjeiben.

A legenda szerint Satie utolsó lakhelyére haláláig senki nem lép(he)tt
be. A szegényes arcueli szoba rejtekében a gyászoló barátok a szét-
szórt kottalapok és a féltve őrzött emléktárgyak mellett hét bársony-
öltönyt és hihetetlen mennyiségű (köztük számos sosem használt)
esernyőt találtak... Satie darabjaiban mintha valóban egyfolytában
esne az eső, hol szemerkélve, hol pedig vihart legeltetve; időtlenül
mosva össze a zene által megidézett formátlan alakzatokat, tünékeny
pillanatok és homályos emlékképeket. „Mert hol gúnyban, hol gyű-
löletben / Van részük, s szinte egyre megy; / A sűrűsödő szürkületben
/ Rossz látomásként rémlenek...” – a zeneszerző által jól ismert
Verlaine *Grotteszkek* című versének árnyalakjai között mintha Satie szí-
luettje is ott rémlene: kalaposan, kabátosan, esernyő nélkül a szaka-
datlan ítéletidőben...

Új Forrás 2013/8 – Papp Máté: Esernyő nélkül
Avagy Erik Satie sziluettje

92 Patti Smith

TARKOVSKIJ

(A Jupiter

második megállása)

Anyjához szalad az emberfia
Hívás simítja homlokát
„Szomjad a foszló köd kútja
Csitítsa”, a föld fölött pára száll át
A puszta porladó ékköve kormot szítál
A tavon holt hold ragyog
Fehéren, mint kéz az éjben
Mint torkon akadt kanál
Akár egy arc a lámpafényben
A fiú, a szörny, s a pillangó
A tengertemető túvel és fegyverrel teli
Névtelen sírjai vérben úsznak
A villanypóznák korhadt keresztjei
S a rozsdás szögek porba hulltak
„Áldás kísérje utad, vesd le bíbor köntösöd”
A háromszög alatt vár
A Merkúr, az ötödik bolygó
És az Esthajnalcsillag között
Ahol nyugatra lebeg a sasmadár
A fiú, a szörny, s a pillangó
Ahogy a szarkák hídján kel át
S a medret fényességgel árasztja el
Az égitest csillogó méhéből
Örvénylő óceán tör föl
Egy fehér holló, egy gyémánt fej
Nagy, mint a világ, nagy, mint a világ
A fiú, a szörny, a pillangó
Kering itt
Az ötödik bolygó fekélyes
Hólyagja felett
„Várj, állj, emlékezz, emlékezz
Hogy játszottam veled
Hogy csókoltam el könnyeid”
Ne feledd
Fiad szomjazó ajkait
És a kút emelkedő égboltját

(Fordította: Papp Máté)

EZÜST-ZSELATIN ELÉGIA

Metálos pólóban, durva
bőrdzsekiben, bigott-jeansben
egyedül nyilván kinéztek volna innen,

de amikor veled léptem be a galériába,
hogy láthassuk közelről a hatalmas
Mapplethorpe-fotót – nem mondom

meg, mit ábrázolt – a hostesshölgy
odaszaladt a katalógussal, s kérte,
a következő aukción feltétlen

vegyünk részt – csak kihúztam magam,
s filmekből ellesett mozgással
lépdeltem melletted, mint kőszá

milliomos, hatalmas vagyon
egyetlen örököse, aki egyelőre
játssza még kicsit az eszét,

szeszélyes, és most még sincs
hangulata ott hagyni
a húsz százalék foglalót.

ALEF KIDS

(mese egy újságcikk-címre)

- 94 Megmozdultak. Nem álmodták,
rögtön tudták, ahogy egymásra néztek:
megtörtént megint.

Négy fiú, sokáig titokban lehetett
tartani, hogy éjszakánként
a lakótelep felett repülnek.

Újévi jókívánságokat váltottak
most is, a néni a sötét lépcsőházban
halványan elmosolyodott,

aztán be-beszálltak, ki-ki egy csukott ablakon.
A négy párna a négy szobában
rugalmas, kerek, nyugodt,

a szülők, mint a forralt tej pilléje, alszanak.
Az egyik ruhából bont alvó asszonyt,
forró bőrt szagol,

a másik tenyérrel hűt gyerek-homlokot,
a láz útját állja el,
a harmadik egy néma hangszer süket

odvába fülel, de zenét hall, mosolyog.
A negyedik legyint, újra
szélre fekszik, aztán a hegyoldal szikláján

megtapad, mint a denevér.
Áfonyabokrot akar, becsukja
a szemét, tágul az orrlyuka.

Hajnalban a megállóban
zavartan toporog
egy riadt szarvasbika.

QUANTUM SATIS

1.

Itt vagy. Kérnélek, légy a szemüvegem.
Lehetsz ablaküveg közönséges drótkereten,
ne nagyítson, ne is kicsinyítsen,
de látásom előtt ott legyél —
ami korántsem jelenti azt,
hogy csak úgy keresztülnéznék rajtad.

95

Füstöt vízipipa, úgy hűtsd:
az íz maradjon. Azért csak füst az,
nem lett belőle se gőz, se más,
a szemem tán messzebbre
hordott korábban, csak közben
folyton leesett, hullott a hasznos teher.

Ez a szemüveg, ez az új
taníthat belátni, nem csak meg.
Mert mi az, hogy *meglátni*.
Felfalni szemmel, azt lehet,
de abban nem marad
semmi emészténivaló. Nem tud enni.

2.

A véretem elhiszem, pedig
rejtve kering. Meggyőzni erről kár.
Napvilágnál alvad, leáll. Nem dolgozik.
Úgy te sem táncolsz benne,
csak megjijedsz, és vége.

Mondd csak,
jártál kertben? (jártál.)
láttál farkast? (láttál.)
féltél tőle?

Huss, ez egy másik kert.
Itt én vagyok, aki fél,
hogy az üvegtestben, csarnokvízben
esek szilánkokra, válik a retina,
úgy leszek sötétben, nem is tudok róla.
Inkább menj előttem.

Folyóiratunk a
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM
anyagai támogatásával jelenik meg.
Terjeszti a Budapesti, a Nemzeti és a Vidéki HÍRKER RT.
és alternatív terjesztők

Szerkesztők
JÁSZ ATTILA - Csendes Toll (főszerkesztő)
MIKLÓSVÖLGYI ZSOLT (online szerkesztő)
NÁDOR TIBOR (online galéria)
SZÉNÁSI ZOLTÁN (online és felelős szerkesztő)

Lapterv és műszaki szerkesztés
SELLYEI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak
BUCSI-KOVÁCS ANIKÓ
PAPP MÁTÉ
REICHERT GÁBOR
TURI MÁRTON

Tiszteletbeli munkatársak
FŐLDES LÁSZLÓ HOBO
MONOSTORI IMRE
MUZSNAY ÁKOS
VASADI PÉTER

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT
ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT
JÓZSEF ATTILA MEGYEI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer
Alapítva ezerkilencszázhatvankilencben
Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2890 Tata, Székely B. u. 2/A Telefon: 20/3353 626
E-mail: info@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu
Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címén. Előfizetési díj egy évre 5000 Ft.
ISSN 0133-5332

Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.
Készült a Sollers Kft. nyomdájában Tatán.